T. C.

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı

EKONOMİK ETKİLİ GÜMRÜK REJİMİ OLAN DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN 2002 YILI SONRASI TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Muhammet GÜLER

Danışman

Doç. Dr. İsmail Cem AY

İstanbul – 2024

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI :Muhammet GÜLER

TEZİN DİLİ :Türkçe

TEZİN ADI :Ekonomik Etkili Gümrük Rejimi Olan Dahilde İşleme Rejiminin 2002 Yılı Sonrası Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri

ENSTİTÜ :İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

ANABİLİM DALI :Ekonomi Ve Finans

TEZİN TÜRÜ :Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 12.06.2024

SAYFA SAYISI :145

DİZİN TERİMLERİ :Dahilde İşleme Rejimi, Gümrük, Ekonomi, Dış ticaret, Türkiye Ekonomisi

TÜRKÇE ÖZET

: Bu tezde ilk olarak, gümrük rejimlerinin ve gümrük uygulamalarının genel çerçevesinden bahsedilmiştir. Ekonomik olmayan gümrük rejimlerinin tanımlanarak, ekonomik etkili gümrük rejimleri ve ekonomik etkili rejim olan hariçte işleme rejimi ile dahilde işleme rejiminin şuan ki durumunu ve gelişimi hakkında genel bir tanımlama yapılmıştır. Giriş bölümünde yapılan bu tanımlamadan sonra örnekleme konu olan bu rejimin, 2002 yılı sonrası Türkiye ekonomisi ve dış ticareti üzerine olan etkileri incelenerek ikinci bölüm tamamlanmıştır. Üçüncü ve dördüncü bölümde dahilde işleme rejiminin şuan ki konjonktürel etkisi üzerine durulmuş ve Türkiye dış ticaretinin ekonomisindeki etkilerinin şekil ve tablolar yardımıyla açıklanmıştır.

DAĞITIM LİSTESİ

1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Muhammet GÜLER

T. C.

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı

EKONOMİK ETKİLİ GÜMRÜK REJİMİ OLAN DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN 2002 YILI SONRASI TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Muhammet GÜLER

Danışman

Doç. Dr. İsmail Cem AY

İstanbul – 2024

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Muhammet GÜLER

…/…./2024

T.C.

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Muhammet GÜLER' in **"Ekonomik Etkili Gümrük Rejimi Olan Dahilde İşleme Rejiminin 2002 Yılı Sonrası Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri"** adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı Ekonomi ve Finans Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____

Doç. Dr. İsmail Cem AY

(Danışman)

Üye _____

Dr. Öğr. Üyesi Erdem TURGAN

Üye _____

Dr. Öğr. Üyesi Esat DAŞDEMİR

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... / .... / 2024

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmanın amacı ekonomik etkili gümrük rejimlerinden biri olan dahilde işleme rejimini ve bu rejimin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu çalışmada ilk olarak ekonomik etkili gümrük rejimleri ile dahilde işleme rejiminin (DİR) mevcut durumu ve gelişimi hakkında genel bir tanımlama yapılmıştır. Ardından, küresel ekonomide önemli bir konuma sahip olan Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve Türkiye'nin etkin bir ihracat teşvik sistemiyle Türkiye ekonomisine olan etkileri, ihracata dayalı büyüme açısından analiz edilmiştir. AB ülkelerinin geniş pazarlarına erişim ve AB'nin ticaret politikalarının Türkiye'nin dış ticaret hacmi üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin ihracat teşviklerinin uluslararası rekabet gücüne katkıları ve bu teşviklerin ekonomik büyüme üzerindeki uzun vadeli etkileri de değerlendirilmiştir. Bu analiz, Türkiye'nin ihracata dayalı büyüme stratejilerinin etkinliğini anlamak için önemli bir perspektif sunmaktadır.

Giriş bölümünde yapılan bu tanımlama ve analizlerden sonra örnekleme konu olan bu rejimin Türkiye ekonomisi ve dış ticareti üzerine olan etkileri incelenerek ikinci bölüm tamamlanmıştır. Üçüncü ve dördüncü bölümde, DİR'in şu an ki konjonktürel etkisi üzerine durulmuş, diğer taraftan çalışmanın asıl hedefi olan rejimin Türkiye dış ticaretine ve ekonomisindeki etkilerinin çeşitli istatistiki veriler, grafikler, şekiller ve tablolar yardımıyla analiz edilmeye çalışacaktır. DİR'in Türkiye ekonomisi örneğinin verilmesi, Türkiye'de sanayici ve üreticilerin ham madde girdi maliyetlerini düşürdüğü gözlemlenerek Türkiye ekonomisine avantaj yaratacak etkileri saptanmıştır. Ancak DİR'in avantaj yaratacak etkilerinin yanı sıra ekonomiye dezavantaj yaratacak etkileri de saptanmıştır. İthalata bağımlılık ve ham madde üretiminden kaçınma bunlardan bazılardır.

Çalışmanın sonuç ve öneriler kısmında, Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye dış ticaretine ve dolayısıyla Türkiye ekonomisine olan pozitif etkilerinin maksimum seviyeye çıkarılması için politika yapıcıların rejimin amacına uygun işlemesine yönelik çeşitli çalışmalar yapılması önerilmektedir. Bu bağlamda, yaşanan değişimlerin, DİR ile yapılan dış ticaretin rakamsal büyüklükleri, sektörel dağılımları ve son dönemdeki ticari faaliyet alanları dikkate alınarak detaylı bir inceleme yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir rol oynadığı ve ekonomik büyümeye katkı sağladığı göz önünde bulundurularak, rejimin etkinliğinin artırılması ve güncellenmesi için sürekli olarak çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu sayede Türkiye'nin dış ticaret potansiyelinden maksimum düzeyde faydalanması ve ekonomik kalkınmasının desteklenmesi mümkün olacaktır.

Dahilde İşleme Rejiminin yeniden değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi, ulusal ekonominin rekabet gücünü artırarak ihracata dayalı büyümenin sürdürülebilirliğini sağlayabilir. Bu bağlamda, gümrük rejimlerinin modern ekonomiye uygun şekilde adapte edilmesi ve sürekli olarak revize edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, iş dünyasının ve ekonominin dinamik yapısına göre gümrük politikalarının esneklik kazandırılması ve yenilikçi çözümlerle desteklenmesi de önem taşımaktadır. Bu yaklaşımlar, Türkiye'nin uluslararası ticaretteki konumunu güçlendirerek ekonomik büyüme potansiyelini maksimize etmesine yardımcı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Dahilde İşleme Rejimi, Gümrük, Ekonomi, Dış ticaret, Türkiye Ekonomisi, İhracat, Teşvik, Ekonomik Etkili Gümrük Rejimi

SUMMARY

In this thesis, firstly, a general description of the current status and development of economically effective customs regimes and inward processing regime (IPR) is made.Then, in terms of export-led growth, European Union (EU) countries, which have gained an important place in the global economy, and the effects of an effective export incentive system by Turkey on the Turkish economy were analyzed. Access to the vast markets of EU countries and the effects of EU trade policies on Turkey's foreign trade volume have been emphasised. Moreover, the contribution of Turkey's export incentives to international competitiveness and their long-term effects on economic growth are also assessed. This analysis provides an important perspective for understanding the effectiveness of Turkey's export-led growth strategies.

After these definitions and analyses in the introduction, the second chapter is completed by analyzing the effects of this regime on the Turkish economy and foreign trade. In the third and fourth chapters, the current cyclical impact of the IPR is focused on, on the other hand, the main objective of the study will be to analyze the effects of the regime on Turkey’s foreign trade and economy with the help of various statistical data graphs, figures and tables. Giving the example of the Turkish economy, the effects of IPR on the Turkish economy have been determined by observing that it reduces the raw material input costs of industrialists and producers in Turkey. However, in addition to the advantageous effects of IPR, the disadvantageous effects of IPR on the economy have also been identified. Import dependency and avoidance of raw material production are some of them.

In the conclusion and recommendations section of the study, it is suggested that policy makers should carry out various studies to ensure that the regime works in accordance with its purpose in order to maximise the positive effects of the Inward Processing Regime on Turkey's foreign trade and thus on the Turkish economy. In this context, it is necessary to make a detailed examination of the changes experienced, taking into account the numerical size of foreign trade with IPR, sectoral distribution and the fields of commercial activity in the recent period.

In conclusion, considering that the Inward Processing Regime plays an important role in Turkey's foreign trade and contributes to economic growth, studies should be carried out continuously to increase the effectiveness of the regime and to

update it. In this way, it will be possible to utilise Turkey's foreign trade potential at the maximum level and support its economic development.

The re-evaluation and improvement of the Inward Processing Regime can increase the competitiveness of the national economy and ensure the sustainability of export-led growth. In this context, customs regimes need to be adapted and continuously revised in line with the modern economy. In addition, it is also important that customs policies are made flexible and supported with innovative solutions according to the dynamic structure of the business world and the economy. These approaches can help Turkey to maximise its economic growth potential by strengthening its position in international trade.

Key words: Inward Processing Regime, Customs, Ekonomy, Foreign Trade,Turkish Economy, Export, Incentive, Customs Regime with Economic Effect

İÇİNDEKİLER

ÖZET…….....……I

SUMMARY…….....…….....…III

İÇİNDEKİLER…….....V

TABLOLAR LİSTESİ……..……...…….....X

ŞEKİLLER LİSTESİ…….....…….....……XI

GRAFİKLER LİSTESİ……..XII

KISALTMALAR……...XIII

ÖNSÖZ.....……XV

GİRİŞ…..……....1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜMRÜK REJİMLERİNİN VE UYGULAMALARININ GENEL ÇERÇEVESİ

1.1.Gümrük Rejimleri ile İlgili Kavramlar.....5

1.1.1.Gümrük Kavramı.....5

1.1.2.Gümrük Beyanı.....6

1.1.3.Gümrük Tarifesi.....7

1.1.3.1.Gümrük Tarife Türleri.....8

1.1.3.2.GümrükTarife Sistemleri.....12

1.2.Gümrük Rejimlerinin Sınıflandırılması.....13

1.2.1.Ekonomik Etkili Olmayan Gümrük Rejimleri.....14

1.2.1.1.Transit Rejimi.....14

1.2.1.2.İhracatRejimi.....16

1.2.1.3.Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi.....17

1.3.Ekonomik Etkili Gümrük Rejimi Kavramı…….....18
1.3.1.Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri.....19
1.3.1.1.Gümrük Antrepo Rejimi…….....20
1.3.1.2.Geçici İthalat Rejimi……...…….....21
1.3.1.3.Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi.....23
1.3.1.4.Hariçte İşleme Rejimi.....25
1.3.1.4.1.Hariçte İşleme Rejimine Ekonomik Etkili Gümrük Rejimi Statüsü Katan Temel Esaslar.....26
1.3.1.4.2.Hariçte İşleme Rejiminin Dış Ticaret Etkisi.....28
1.3.1.5.Dahilde İşleme Rejimi (DİR)……...…….....31
1.3.1.5.1.DİR'e Ekonomik Etkili Gümrük Rejimi Statüsü Katan Temel Esaslar ve DİR İçin Gereklilikler.....…….…….....33
1.3.1.5.2.DİR Kapsamı Hedefler Elde Edilen Çıktılar….....35
1.3.1.5.3.DİR'in Diğer Ekonomik Etkili Gümrük Rejimlerinden Farkı..38

İKİNCİ BÖLÜM

2000 YILI SONRASI DAHİLDE İŞLEME REJİMİ

2.1.Türkiye'de İhracat Teşviklerinin Tarihsel Gelişim Süreci ve Dahilde İşleme Rejimi.....40
2.1.1.Türkiye'de Uygulanan İhracat Teşvikleri ……..….41
2.1.2.Nakdi İhracat Teşvikleri …….....42
2.1.2.1.Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Desteği……...42
2.1.2.2.Eğitim Desteği……..…....…….....43
2.1.2.3.Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği….....43
2.1.2.4.Yurtdışı Fuarlara Katılım Desteği…….....43
2.1.2.5.İstihdam Desteği….....43
2.1.2.6.Tasarım Desteği.....44
2.1.2.7.Yurtdışı Birim,Marka ve Tanıtım Desteği……..44

2.1.2.8.Markalaşma ve Turquality Desteği…….....44
2.1.3.Vergi Yardımları…….....45
2.1.3.1.Vergi,Resim,Harç İstisnası…….45
2.1.3.2.Serbest Bölge Muafiyetleri…….45
2.1.3.3.İhracatta KDV İstisnası……...…...46
2.1.4.İhracatın Finansmanı……...47
2.2.DİR'in Tanımı ve Amacı …….....…….....50
2.3.Türkiye'de Dahilde İşleme Rejiminin Gelişim Süreci.....51
2.4.DİR'in Genel Şartları.....…….….....52
2.5.DİİB VE Dİİ'nin Tanımı ve Karşılaştırması.....53
2.6.DİR Tedbirleri.....54
2.6.1.Şartlı Muafiyet Sistemi.....……54
2.6.2.Geri Ödeme SİstemiI.....…….....55
2.6.3.Eşdeğer Eşya Kullanımı.....56
2.6.4.Yurt İçi Alım.....…….....58
2.7.DİR'in Uygulama Esasları.....….59
2.7.1.DİR'in Önemli Tanımları ve Kavramları.....59
2.7.2.Dahilde İşleme İzin Belgesi Müracaatı 62
2.7.3.Dahilde İşleme İzni Müracaatı.....….....63
2.7.4.Dahilde İşleme İzni Verilecek Haller ve İzin Verilmeyecek Eşya Listesi.....63
2.7.5.DİR Belge/İzin Süreleri.....64
2.7.6.DİR Kapsamında İthalat İşlemleri.....65
2.7.7.DİR Kapsamında İhracat İşlemleri.....66
2.7.8.DİR'e İlişkin İhracaat Taahhüdü Kapatma İşlemleri.....67
2.7.9.DİR Kapsamında Döviz Kullanım Oranı.....68

2.7.10.Dahilde İşleme Tedbirlerine Uyulmaması Halinde Uygulanacak Cezalar.....68

2.7.11.DİR Denetimi.....69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1.DİR'in Eleştirilen Yönleri.....70

3.1.1.İthalata Bağımlılıkta Artış.....71

3.1.2.Kamu Gelirlerinde Kayıp.....72

3.1.3.Rejimin Yerli Üreticiler Açısından Eleştirilmesi.....72

3.1.4.Ticaret Politikası Önlemi ve Standartlara Tabi Olmaması.....73

3.1.5.DİR Çerçevesinde Yapılan İhracatın Yüksekliği.....74

3.1.6.Etkin Karşılaştırabilir Bir İstatistiki Veri Tabanı Olmaması.....75

3.1.7.İstihdamda Azalma.....76

3.1.8.SİstemIn İşleyişinde ve Denetiminde Karşılaşılan Sorunlar.....76

3.2.DİR'in Sağladığı Avantajlar.....77

3.3.DİR'in İhracata Katkıları.....79

3.4.Türkiye'nin İhracat Hedeflerinin DİR Açısından Değerlendirilmesi.....79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DAHİLDE İŞLEMİ REJİMİNİN TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNE ETKİLERİ

4.1.DİR'in Uluslararası Piyasalarda Bütünleşme Sürecinde Önemi ve Dış Ticarete Etkisi.....82

4.2.DİR'in Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerindeki Etkisi.....83

4.2.1.DİR'in İthalata Etkileri.....85

4.2.1.1.İthalat Vergilerinin DİR Kapsamında Etki ve Sonuçları…..…87

4.2.1.2.Ucuz Hammadde Temini Açısından Etkileri.....92

4.2.1.3.DİR Kapsamında Gerçekleştirilen İthalatın Türkiye'deki Yapılan Toplam İthalat Açısından İncelenmesi…… 94

4.3.DİR'in İhracata Etkileri.....98

4.4. İthalat ve İhracat Arasındaki İlişki ve Bağlılık Etkisi.....103

4.5.DİR'in Rekabetin Artmasına Olan Etkileri….....106

4.6.DİR Kapsamında Gerçekleştirilen İhracatın Toplam İhracat Açısından İncelenmesi.....108

4.7.DİR ve Sektörel Yaygınlığı.....112

SONUÇ VE ÖNERİLER……117

KAYNAKÇA.....124

EKLER…….134

ÖZGEÇMİŞ…….....…….....…...……145

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sütun pozisyon Numarası…….…....9

Tablo 2. Türk gümrük tarife cetveli-63.faslın bir kısmı…….....11

Tablo 3. Hariçte İşleme Rejimi Kapsamı Yapılan İhracat ve İthalat Verileri (Milyon $)…….29

Tablo 4 .Türkiye'de Dahilde İşleme Rejimi(2005-2021)……...……37

Tablo 5 .Eximbank Kredi Destek Programları……...……49

Tablo 6. Dahilde İşleme İzin Belgesi ve Dahilde İşleme İzni Uygulamalarının Karşılaştırılması…….....54

Tablo 7. Türkiye'nin İhracat Hedefleri Ve Dahilde İşleme Rejimi……...…80

Tablo8. Türkiye'nin Toplam İthalatı içinde Dahilde İşleme Rejiminin Yeri(2002-2023)……...92

Tablo 9. Türkiye'nin Genel İthalatı İçerisinde Dahilde İşleme Rejimi kapsamı İthalat (2002-2023)……94

Tablo 10. Türkiye'nin Toplam İhracatı İçinde Dahilde İşleme Rejiminin Yeri (2002-2023)…….……105

Tablo 11. Türkiye'nin Genel İhracat İçerisindeki Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İhracat(2002-2023)……...108

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Gümrük Rejimlerinin Sınıflandırılması……...14

Şekil 2. Şartlı Muafiyet Sistemi…….....55

Şekil 3. Geri Ödeme Sistemi…….....56

Şekil 4. Eşdeğer Eşya Kullanım Uygulaması……....57

Şekil 5. Dahilde İşleme İzni Verilmeyecek Eşya Listesi……...64

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye'nin Genel İthalatı İçindeki Yeri (2002-2023)……...86

Grafik 2. Türkiye'nin Genel İthalat İçerisinde Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İthalatı Oranı(2002-
2023).....96

Grafik 3. Türkiye'nin Toplam İthalatının, Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İthalat ve Diğer İthalatın Yıllara Göre Seyri(2002-2023)……..97

Grafik 4. Türkiye'nin Toplam İthalatı İçerisinde DİR Kapsamı İthalatın Oranı (2002-2023)……..98

Grafik 5. Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye'nin Genel İhracat İçindeki Yeri (2002-2023)…….100

Grafik 6. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamındaki İhracat ve İthalat Değerlerinin Karşılaştırılması (2002-2023)……...101

Grafik 7. Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye Ekonomisine Net Katkısı (2003-2021)…….102

Grafik 8. Türkiye'nin Genel İhracat İçerisinde Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İhracatın Payı(2002-2023)……110

Grafik 9. Türkiye'nin Toplam İhracatı, Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İhracat ve Diğer İhracatın Yıllara Göre Seyri(2002-2023)……...….111

Grafik 10. Türkiye Ekonomisi Toplam İhracatı İçerisinde Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İhracatın Oranı (2002-2023)…….…….112

Grafik 11. Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye'de Sektörel Dağılımı 2015-2023……..113

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ATA: Admission Temporary

Dİİ: Dahilde İşleme İzni

DİİB: Dahilde İşleme İzin Belgesi

DİR: Dahilde İşleme Rejimi

DKO: Döviz Kullanım Oranı

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

DV: Damga Vergisi

EGGR: Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri

EMY: Ek Mali Yükümlülük

GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmaları

GK: Gümrük Kanunu

GKAİR: Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi

GOİK: Gümrükçe Onaylanmış İşlem ve Kullanım

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

GTİP: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu

GV: Gümrük Vergisi

HİİB: Hariçte İşleme İzin Belgesi

HİR: Hariçte İşleme Rejimi

İGV: İlave Gümrük Vergisi

KDV: Katma Değer Vergisi

KKDF: Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu

KOBİ: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

KTO: Konya Ticaret Odası

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

ÖTV: Özel Tüketim Merkezi

SB: Serbest Bölge

SDG: Serbest Dolaşıma Giriş

SDŞ: Sektörel Dış Ticaret Şirketi

SITC: Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Sınıflandırması

TBBM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCGB: Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi

TEV: Telafi Edici Vergi

TGB: Türkiye Gümrük Bölgesi

TIR: Transports Internationaux Routiers

TKF: Toplu Konut Fonu

TL: Türk Lirası

TR: Türkiye

TSUS: Gümrük Nomanklatürü

TUİK: Türkiye İstatistik Kurumu

WTO: Dünya Ticaret Örgütü

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince her türlü yardım ve fedakârlığı sağlayan, bilgi, tecrübe ve güler yüzü ile çalışmama ışık tutan, ayrıca bana bu çalışmayı vererek kendimi geliştirmeye yönelik de birkaç adım ileride olmamı sağlayan, çalışmamın yöneticisi kıymetli hocam Sayın Doç. Dr. İsmail Cem AY'a sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum.

Yaşantımın her anında, beni büyük bir özveri ile yetiştiren ve bu çalışma boyunca verdikleri tüm destekler ve varlıkları için çok değerli ailem; annem Hanife GÜLER'e, babam Hasan Tahsin GÜLER'e, kardeşlerim Mustafa GÜLER ve Miraç GÜLER'e sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum.

Gerek tez çalışmam sürecinde, gerekse hayatımın her alanında desteklerini ve sabrını benden esirgemeyen ve beni hiç yalnız bırakmayan değerli eşim Büşra GÜLER'e sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum. Aynı zamanda bu çalışmayı kendisine ithaf ederim.

Muhammet GÜLER

İstanbul, 2024

GİRİŞ

Çalışmanın odak noktası, Dahilde İşleme Rejiminin (DİR) döviz kazandırıcı bir işlem olmasının yanı sıra ithalat bağımlılığını azaltıcı ve yerli ham madde üretimini teşvik edici unsurlar içermesi gerekliliğidir. DİR'in ekonomik etkileri incelenirken, bu rejimin ithalat bağımlılığını azaltma potansiyeli ve yerli üretimi teşvik etme kapasitesi üzerinde durulmalıdır. Bu bağlamda, DİR'in içine dahil edilebilecek uygulamalar ve politikaların belirlenmesi, yerli hammadde üretimini teşvik etme, ithalat bağımlılığını azaltma ve dolayısıyla ekonomik dengenin sağlanmasına katkı sağlayabilir. Bu şekilde, DİR'in sadece döviz kazandırıcı bir rejim olmanın ötesinde, ekonominin daha sürdürülebilir ve dirençli hale gelmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

DİR'in 2002 yılından sonra 4458 sayılı gümrük kanununda yer alması sebebiyle, birtakım iyileştirmeler kanun maddeleri eklenmek suretiyle yapılmaya devam etmektedir. Dolayısıyla TUİK'ten alınan DİR'e ait veriler, 2002 yılı sonrası mevcut olduğu için, çalışmada atıf yapılan yıldan sonra ki veriler kullanılmıştır.

Bahsedilen risklerin yönetilebilmesi veya çözüme kavuşturulması amacıyla, öncelikle katma değerli ürünler ihraç eden dış ticaret firmaları ile rejimin çok daha ithalata bağlı kalınmadan, yurt içi alımların veya hammadde tefariğinin yurtiçinden yapılarak veya üretilerek elde edilmesi amaçlanarak çözüm getirilmek istenmektedir.

Çalışmada ayrıca, DİR ekonomiye ve dış ticarete katkısının kaçınılmaz olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle katma değerli ürünlerin ihraç edilmesinde, ithal girdilerin aşırı kullanımının önlenmesi veya bu kullanıma sınırlamalar getirilmesi, üretime dayalı ihracatın teşvik edilmesine büyük katkı sağlayabilir. Bu tür önlemler, yerli üretimin ve katma değerin artırılmasına olanak tanırken, aynı zamanda dış ticaret dengesinin sürdürülebilirliğini ve ekonominin güçlenmesini destekleyebilir. Bu nedenle, DİR'in etkin bir şekilde kullanılması ve bu rejim altında yapılan dış ticaretin ekonomik kalkınmaya pozitif katkılar sağlaması için bu tür politikaların uygulanması önemlidir.

Ülkeler ekonomileri dinamik tutmak için üretimi veya ihracatı teşvik edici politikalar geliştirmeyi hedeflemektedir. İhracatı özendirici bir ekonomik etkili rejim olan Dahilde İşleme Rejimi, tam olarak bu tanımlamaya uygundur.

Gümrük kanununda yer alan bu rejim, dış ticaret yapan firmaların hammadde ve yarı mamul tedarikini yurtdışından edinebilme olanağı sağlar. Şirketler genellikle

kendi döviz kazanımlarını artırmak, üretim kapasitelerini genişletmek ve yurtdışı pazarlardaki hakimiyetlerini sürdürmek veya artırmak isterler. Bu, rekabetçi bir küresel ekonomide ayakta kalabilmek ve büyümeyi sürdürebilmek için önemlidir. Dahilde işleme rejimi uygulanırken, dış ticaret şirketleri, ihracat taahhüdü verilerek, ham madde ve yarı mamul tedarikini ithal girdilerle tamamlayıp, ithalat vergilerini ödenmesiyle veya teminata bağlanmasıyla üretim faaliyetinin başlatmayı düşünmektedirler. Bunu yaparak şirketler sadece ihracatı arttırmazlar. İthalatı arttırdığı da göz ardı edilmemelidir.

DİR gibi ticaret politikaları ve teşvikler, döviz kazanma amacıyla dış ticareti kolaylaştırmayı ve ihracatı teşvik etmeyi hedefler. Ancak, bazı durumlarda bu tür politikaların ithalata bağımlılığı artırabileceği ve yerli üreticilere karşı haksız rekabete yol açabileceği endişesi vardır.

DİR'in ithalata bağımlılığı artırma riski, ülkenin dış ticaret dengesini etkileyebilir. Hammadde ve yarı mamul ithalatı, dış ticaret açığını artırabilir ve yerli üreticileri uluslararası rekabette zorlayabilir. Ayrıca, döviz gücü olan şirketlerin DİR kapsamında avantaj elde etmesi, yerli üreticilere karşı rekabeti zorlaştırabilir.

Öte yandan, ülkenin kendi imkanları ile üretilen hammadde ve yarı mamulden mamul eşyaların ihracatının, DİR'e göre daha döviz kazandırıcı olabileceği bir argüman ortaya atılmaktadır. Bu durumda, yerli üretimi teşvik ederek ve ithalata bağımlılığı azaltarak döviz kazanma potansiyeli artırılabilir.

Bu sorunlara çözüm önerileri getirmek için, DİR gibi ticaret politikalarının daha dengeli bir şekilde uygulanması ve yerli üretimi destekleyen tedbirlerin alınması gerekebilir. Ayrıca, dış ticaret politikalarının ulusal ekonomi hedefleriyle uyumlu olması ve rekabeti adil bir şekilde sağlaması önemlidir. Bu şekilde hem döviz kazanma hem de yerli üreticilerin korunması sağlanabilir.

DİR uygulanabilirliği ve etkinliği göz önüne alındığında ülkeler için kaçınılmaz bir gümrük rejimidir. Türkiye için ihracata dayalı büyüme politikaları özellikle benimsendiği için bu kadar etkili bir rejimin işleyişinde sorunların göz ardı edilemeyeceği bellidir. Çalışmada, bu rejimin avantajları ve dezavantajları anlatılarak ortaya çıkan dezavantajları avantaja dönüştürmenin çözüm yolları anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, gümrük kanununda yer alan ekonomik etkili gümrük rejimleri açıklanarak, DİR ile ilgili kanun maddelerini ele alınarak hangi eşyaların bu rejime tabi tutulacağı saptanmıştır. Bu bilgilere dayanılarak düzenleyici ve denetleyici kurumlar DİR'in daha etkin çalışabilmesine olanak sağlamaktadır. DİR'in uluslararası ticaretine uygulayan şirketler bu kurumlar sayesinde denetim mekanizmalarının çalışmasına olanak vermektedir.

DİR gibi ticaret politikalarının etkin bir şekilde çalışabilmesi için düzenleyici ve denetleyici kurumların gerekli tedbirleri alması son derece önemlidir. Bu tedbirler, DİR'in amacına uygun şekilde işlemesini sağlamak, ithalata bağımlılığı azaltmak ve yerli üreticileri korumak için gereklidir.

Çalışmanın birinci bölümünde, ekonomik etkili gümrük rejimlerinin teorik çerçevesi incelenerek DİR tanımlanmış ve Türkiye'de DİR'in durumu açıklanmıştır. Ayrıca, ekonomik etkili gümrük rejimlerine ilişkin temel esaslar ve DİR için gerekli olan unsurlar da ele alınmıştır. Bu bölümde elde edilen çıktılar, DİR'in Türkiye'deki durumu ve ekonomik etkili gümrük rejimlerinin önemi hakkında bilgi sağlamıştır.

Çalışmanın ikinci kısmında, dahilde işleme rejiminin geçmişine yönelik gelişim süreci ele alınarak, DİR'in tanımı, hedefleri, genel koşulları, alınan önlemleri ve uygulama prensipleri detaylı bir biçimde açıklanmıştır. DİR rejimi üzerine yapılan değerlendirmelerin ardından, sonraki bölüme geçişler için hazırlıklar yapılmıştır. İhracat ve ithalat verileri tablolar halinde incelenmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, DİR) değerlendirilmesi yapılmış ve bu rejimin eleştirilen yönleri ile sağladığı avantajlar ve ihracata katkıları incelenmiştir. DİR'in faydaları ve dezavantajları arasındaki istatistiksel bulgulara atıfta bulunularak, Türkiye ekonomisine olan etkileri analiz edilmiştir. Bu analizler, Türkiye ekonomisi için hem ihracat hem de ithalat açısından önemli sonuçlar ortaya koymuştur.

Ayrıca, DİR'in dış ticaret dengesindeki etkileri vurgulanmış ve özellikle dış ticaret ilişkilerinin yönleri üzerinde odaklanılmıştır. DİR'in Türkiye'nin dış ticaret dengesi üzerindeki etkisi değerlendirilmiş ve bu rejimin Türkiye'nin dış ticaret ilişkilerini nasıl şekillendirdiği üzerine çeşitli bulgular sunulmuştur. Bu bölüm, DİR'in Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyerek, Türkiye'nin dış ticaret politikalarının daha etkin bir şekilde yönetilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

DİR'in eleştirel yönleri olarak, ithalata bağımlılıkta artış, kamu gelirlerinde kayıp, rejimin yerli üreticiler açısından eleştirilmesi, ticaret politikası önemi ve standartlara tabi olmaması, istihdamda azalma ve sistemin işleyişinde ve denetiminde karşılaşılan sorunlara detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Çalışmanın son ve dördüncü kesimlerinde; çalışma ilk üç bölümüyle beraber kavramsal bir çerçeveye oturtularak, DİR'in uluslararası piyasalarda bütünleşme sürecini ülkemizde ithalata etkisini ve ihracata etkisini tablo, grafik ve şekil yardımıyla anlatılacaktır. Daha sonra, DİR'in uluslararası pazarlarda entegrasyon sürecindeki önemi açıklanmıştır. DİR'in dış ticaret etkisinin neden bu kadar önemli olduğu, Türkiye'deki üretici şirketlerin neden DİR'i daha fazla tercih ettiği ve özellikle Türkiye ekonomisine olan etkilerin sebepleri birlikte değerlendirilmiştir. DİR'in aynı zamanda ihracata etkileri, ithalat ve ihracata arasındaki ilişki ve bağlılık etkisi, rekabetin artmasına olan etkileri ve sektörel yaygınlığı incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜMRÜK REJİMLERİNİN VE UYGULAMALARININ GENEL ÇERÇEVESİ

1.1. Gümrük Rejimleri ile İlgili Kavramlar

Gümrük Kanunu'na göre gümrük işlemlerinin temel yapısı, gümrük kavramı, gümrük beyanı, gümrük tarifesi gibi temel terimler üzerinde şekillenmektedir. Bu terimler, gümrük rejimleriyle birlikte uygulamada daha da genişleyebilir (Aslan, 2021, s5).

Gümrük terimi, gümrük hukuku çerçevesinde kullanıldığında, sınırdan geçen malların gümrük işlemlerine tabi tutulması ve vergilerinin tahsil edilmesinden sorumlu olan idareyi, gümrük idaresinin bulunduğu binayı, gümrük idaresinin yetki alanını, belirli malların ülkeye girişi sırasında gümrük idaresi tarafından tahsil edilen vergiyi veya bu konularla ilgili hükümleri belirleyen mevzuatı ve uygulamaları içerir (Uzun, 2006, s. 3).

1.1.1.Gümrük Kavramı

Gümrük kavramını, Gümrük Kanunu'nun birinci maddesinde belirtilen, "Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesine (TCGB) giren ve çıkan eşyaya ile taşıt araçlarına uygulanacak gümrük kurallarını belirlemektir" (4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999, Md.1). Amacından yola çıkarak açıklayacak olursak, "*TCGB'ye giren ve çıkan insan hariç her türlü eşya ve taşıta uygulandığı yer*" olarak tanımlanmaktadır.

Gümrük, kelime anlamı itibariyle Türkçe sözlüklerde, "*bir ülkeden çıkan veya giren eşya ve taşıt araçlarına yönelik olarak alınan vergi, bu verginin alınması işlemiyle uğraşan devlet kuruluşu ve sınır kapılarında, limanlarda, hava yollarında, garlarda gözetim ve denetim işlerinin yapıldığı yer"* olarak tanımlanmaktadır (Püsküllüoğlu, 2017, s. 331). Gümrük Kanunu'nun üçüncü maddesinde geçen Gümrük idaresi ve idareleri ifadesi, "*gümrük mevzuatında belirtilen işlemlerin kısmen veya tamamen yürütüldüğü merkez veya taşra teşkilatındaki hiyerarşik yönetim birimlerinin tamamını*" ifade eder (4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999, Md. 3).

Özetleyecek olursak gümrükler, genel gümrük uygulamalarının, gümrük rejimlerinin doğru ve etkin bir şekilde yürütülmesi gereken yerlerdir. Çünkü ülkeye

giren veya çıkan tüm eşya ve taşıt araçları, bunların denetim ve kontrolü bu yerlerde yapılmaktadır.

1.1.2.Gümrük Beyanı

Gümrük beyanı deyimi, Gümrük Kanunu'nun üçüncü maddesi on altıncı fıkrasına göre, "belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde eşyanın bir gümrük rejimine tabi tutulması talebinde bulunulmasını" ifade edilmektedir (4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999, Md.3).

Gümrük beyanı, "*TCGB'ye giren veya çıkan eşya ve taşıt araçlarına"* yapılmaktadır. Gümrük beyanı, sözlü, yazılı ve veri işleme tekniği kullanılarak yapılmaktadır. Eşya sahibinin, gümrük rejimine tabi tutmak istediği eşyaya ilişkin olarak, ifade edilen herhangi bir tasarruf yoluyla işlem yapılabildiği belirtilmektedir (Aslan, 2021, s.5).

Ayrıca gümrük beyanı, belirli bir eşyanın gümrük rejimine göre işleme tabi tutulmasını talep etme sürecini ifade eder. Gümrük beyanları yazılı, sözlü veya veri işleme teknikleriyle gerçekleştirilebilir. En yaygın kullanılan yöntem ise şüphesiz ki veri işleme teknikleriyle, BİLGE (Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri) sistemi üzerinden kullanıcı adı ve parola ile oluşturulan beyan türüdür. Ürünlerin bir gümrük rejimine tabi olması için yazılı beyan ile oluşturulacak gümrük beyannamesi aracılığıyla tamamlanır (Üyümez ve Gültekin, 2016, s.350).

Yazılı beyanlar, normal ve basitleştirilmiş metotlarla gerçekleştirilebilir. Normal usul metoduyla yapılan beyanın, gümrük işlemleri, biçim ve içerik açısından hazırlanan beyanname ve ekleriyle (Fatura, Navlun, Sigorta Poliçesi vs.) oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Hazırlanan beyanın, ürünün beyanının yapılacağı gümrük rejimine ilişkin mevzuatın uygulanması için gerekli tüm bilgileri içermesi ve imzalanması gerekmektedir (4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999, Md.60).

Ürünlerin gümrük rejimine tabi tutulması için yazılı beyanlarında gümrük beyannamesi kullanılır. Gümrük beyannamesi, gümrük yönetmeliğinin 20 numaralı ekine eklenmiştir. Hazırlanacak beyanname, çeşitli belgelere dayanılarak hazırlanır. Ne tür belgelerin yapılacak beyana göre oluşturulması gerektiği rejime göre değişiklik gösterir (Uzun, 2006, s. 3).

Basitleştirilmiş usulle yapılan beyanlar ise, gümrük idareleri, prosedürlerin olabildiğince basitleştirilmesi ve gümrük işlemlerinin geçerli düzenlemelere uygun

olarak gerçekleştirilmesini sağlamak için, yönetmelikle belirlenen koşullar altında beyan edilebilir (4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999, Md.71).

Tüm yapılan gümrük beyanları şüphesiz, gümrük rejimlerinin etkin bir şekilde uygulanabilmesine olanak sağlamaktadır. Gümrük idareleri, mükelleflerin yapmış oldukları gümrük beyanlarını entegre sistemlerle titiz bir şekilde inceleyebilmektedirler.

1.1.3. Gümrük Tarifesi

Gümrük uygulamaları, uluslararası ticaretin işleyiş biçimini belirler. Bu belirleyici unsur, gümrükçe onaylanmış işlemler ve kullanım (GOİK) mevzuatı çerçevesinde 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun işleyişinin ana unsurları olan gümrük tarifesi, gümrük değeri, eşyanın menşei ve vergilerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Aka ve Ürünal, 2018, s.161).

Bir ülkenin gümrüklü sahalarından veya gümrük bölgelerinden elde edilen gümrük vergileri, ithalatta alınan vergiler ve ihracat esnasında alınan vergiler olarak sınıflandırılabilir. Söz konusu vergilerin tahsil edilme yöntemlerini gösteren tablolara gümrük tarifesi denir. Gümrük tarifesi, temelde dış ekonomi politikasının, özellikle de dış ticaret politikasının en köklü ve en yaygın kullanılan araçlarından biridir (Bağrıaçık, 1996, s.17). Günümüzde dış ticaret pratikleri, oldukça çeşitli ürünleri kapsayabilir. Bu ürünlerin özelliklerine göre farklı gümrük işlemlerine tabi tutulacağı ve çeşitli yükümlülüklerin ve sorumlulukların ortaya çıkacağı düşünüldüğünde, ürünlerin tasniflendirilmesi oldukça önemlidir. Uluslararası ticaret işlemlerinde yer alabilecek ürünlerin sınıflandırılması, belirli bir sistem içinde gruplandırılarak hazırlanan ürünler topluluğuna tarife cetveli adı verilir. Eşyanın tasnif edilmesinin amacı; ortak bir terminolojiyle hareket etmek, işlemlerin hızlandırılması, uluslararası ticaretin kolaylaştırılması ve adil ve doğru bir uygulama sağlamaktır. Bu sınıflandırmalar, dış ticaret istatistiklerinin oluşturulmasında, dış ticaret önlemlerinin uygulanmasında ve ürünlerin vergilendirilmesinde kullanılır (Aka ve Ürünal, 2018, s.161).

Gümrük tarifesi, yukarıda sayılan faydalarına göre dış ticaret işlemlerinin en baş halkası demek çok yanlış bir ifade olmaz. Gümrük işlemlerinde çok ciddi bir yükü sırtlamaktadır. Ticarete konu eşyanın tüm gümrük mevzuatı, vergi oranları o eşyanın gümrük tarifesine göre belirlenmektedir.

1.1.3.1. Gümrük Tarife Türleri

Eşyanın kategorize edilmesiyle ilgili araştırmaların kökleri çok eski zamanlara dayanmasına rağmen, sanayi devriminin ardından dış ticaretin gelişimiyle birlikte bu konudaki çalışmaların ivme kazandığı gözlenmektedir. Dış ticaret, son zamanlarda hızla gelişimini sağlarken ticaretin konusu ürünler de hızla artış sağlamaktadır. Ürün çeşitliliği arttıkça, bunların özellikleri de değişime uğramaktadır. Çok karmaşık eşya çeşitliliği, bu ürünlerin sistematik bir şekilde sınıflandırılması ve kategorize edilmesi için gümrük nomanklatürlerine olan ihtiyaç da artmaktadır (Bağrıaçık, 1996, s.28). Bu süreçte, üç farklı sınıflandırma sisteminin günümüze kadar kullanıldığı belirtilmektedir. Bunlar arasında Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Sınıflandırması (SITC), Brüksel Tarife Nomanklatürü ve ABD kaynaklı Gümrük Nomanklatürü bulunmaktadır. (TSUS) Uluslararası ticarette kullanılan bu üçlü sınıflandırma, gümrük işlemlerinde karmaşaya yol açtığı için Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmaları (GATT) üyesi olan ülkeler, "Armonize Mal Tanımlama ve Kodlama Sistemi Hakkında Uluslararası Sözleşme"yi kabul etmiş ve 14 Haziran 1983'ten itibaren tüm üyeler Brüksel Tarife Nomenklatürünü birlikte benimsemişlerdir (Dölek, 2013, s.104). Bu durum dış ticaret işlemlerinin sınıflandırmaya yönelik tüm karmaşıklığını ortadan kaldırmıştır (Aka ve Ürünal,2018, s.161).

İlk olarak Türkiye, 01 Ocak 1958 tarihinden itibaren Brüksel Tarife Nomanklatürü'ne katılmış olup, 14 Haziran 1983 tarihinde eşya sınıflandırmasında bu nomanklatürü kullanmayı ve bu sistemle ürünlerini tasnif etmeye devam ettiği belirlenmiştir (Aka ve Ürünal,2018, s.162). Türkiye'nin 1952'de Brüksel Nomenklatörü'ne katılmasıyla, tekrar ad valorem gümrük tarifelerine geçiş yapıldı. Ülkemizin gümrük tarifesi, mal sınıflandırması ve vergilendirme açısından 1950 Brüksel Anlaşması'na uyum sağlamak için 6 Mart 1954 tarihinde 6290 Sayılı Kanun ve 5383 Sayılı Kanun değiştirilmiştir (Uzun, 2006, s.3). Brüksel Nomanklatürü, *"her bir ürün için belirlenen Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) adı verilen 12 haneli bir kod sistemi*"ne dayanmaktadır. Bu 12 haneli kodun ilk 6 hanesi "Armonize Sistem Nomanklatürü" diye bilinir. Bu sistem, katılan ülkeler tarafından kullanılan ve evrensel bir karaktere sahip olan bir sistemdir. Bu kodlar, ürünlerin uluslararası kimliğini oluşturur ve anlaşmaya katılan ülkeler, dış ticarete konu olan ürünleri tanıyarak vergilerini buna göre tahsil ederler. Diğer 6 hane ise ülkelerin kendi dış politika ve gümrük uygulamalarına göre sınıflandırılır. Avrupa Birliği (AB)

çerçevesinde, GTİP'in ilk 8 hanesi ortak olarak kullanılır ve "AB Kombine Nomanklatür" olarak adlandırılır. 9. ve 10. haneler, gümrük birliğinden farklı vergi uygulamaları nedeniyle oluşturulan milli alt kodlarına işaret ederken, 11. ve 12. haneler ise istatistik kodlarını temsil eder (Aka ve Ürünal, 2018, s.162).

Tablo 1. Sütun Pozisyon Numarası

1 2 3 4 5 6	**7 8**	**9 10**	**11 12**
----------	----------	----------	----------
AS Nomanklatür Kodu	**Kombine Nomanklatür Kodu**	**Milli Alt Açılım Kodu**	**İstatistik Kodu**

Kaynak: (Doğan, 2022, s.8)

Gümrük tarifesi, dış ekonomi politikasının büyük çapta, dış ticaret politikasının ise daha dar bir anlamda en eski araçlarından biri olarak vurgulanmıştır. Gümrük tarifesi kavramı kullanıldığında iki önemli terimden bahsedilir. Bu terimlerden biri gümrük, diğeri ise tarifedir. Gümrük, *"bir malın geçici olarak gümrükten geçişi sırasında ödenen vergi ve harçları"* temsil eder. Tarife ise "*dış ticarete konu olan tüm mallara uygulanan vergileri belirleyen listeleri"* içerir. Gümrük vergileri ve benzeri diğer vergilerin hesaplanmasında gümrük tarifesi kullanılır (Şahin, 2019, s.63).

Başlıca gümrük tarifeleri değer miktar esaslı (spesifik) ve esaslı (ad valorem) olmak üzere ikiye ayrılır (Demir, 2018, s.24):

Miktar Esaslı Tarifeler (Spesifik Tarifeler): Spesifik vergiler, ithal edilen bir ürünün miktarına bağlı olarak sabit bir miktar alınır. Örneğin, her araba için 5000 TL gibi bir sabit vergi tahsil edilmesi, spesifik bir gümrük tarifesi olduğunu gösterir. Spesifik vergiler, standart mallar için daha uygun bir uygulama olabilir. Ancak, bu tür vergiler düşük kaliteli ürünleri, yüksek kaliteli ürünlere göre orantısız bir şekilde vergilendirme riskini taşır. Bu durum, daha ucuz olan ürünlerin daha yüksek oranda vergilendirilmesine neden olabilir, ki bu da dezavantajlı bir durumdur. Çünkü, fiziksel birim başına alınan vergi, düşük kalitedeki ürünlerin daha ucuz olması nedeniyle daha fazla yük getirebilir (Bağrıaçık, 1996, s.28).

İthal edilen her ürün için sabit bir vergi belirlenir. Ancak, bu tür vergiler, düşük kaliteli ürünlerin yüksek kaliteli olanlara göre daha yüksek oranda vergilendirilmesine neden olabilir. Spesifik tarife uygulaması, düşük kaliteli ürünlerin düşük fiyatlarla büyük miktarlarda satılmasından dolayı, bu ürünler üzerinde daha yüksek gümrük vergisi yükü oluşturur (Demir, 2018, s.24).

Kuşkusuz gümrük beyannamelerinde genelde ticarete konu eşyalardan, spesifik vergilendirme yerine değer esaslı vergilendirme tercih edilmektedir. Bu durum vergilerin daha etkin bir şekilde tahsil edilmesini sağlamaktadır.

Değer Esaslı Tarifeler (Ad valorem Tarifeler): Dış ticarette kullanılan tarifeler, ithal edilen ürünlerin değeri üzerinden belirlenen ve genellikle sabit bir yüzde olarak uygulanan vergilerdir. Değer esaslı tarifeler, genellikle pahalı ve endüstriyel ürünler için uygun olup yerel endüstrinin korunmasında etkili olabilir. Bu tarifeler, fiyat değişimlerine duyarlı olduğundan, gümrük vergisinin miktarının sabit kalmasını sağlar, böylece verginin değer kaybetmesini engeller (Demir, 2018, s.24).

Ad valorem tarifeler genellikle yüksek maliyetli imalat endüstrisi ürünleri için tercih edilen bir seçenektir. Bu tarifeler, tek bir ad valorem oranı kullanarak, özellikle devalı yükselen fiyatlar karşısında yerel endüstriye uygun bir koruma sağlayabilir. Fiyatlar hızla yükseldiğinde, spesifik vergi tarifesi uygulanıyorsa, ülkenin vergi gelirlerinde hiçbir artış sağlamaz. Eşyaların miktarlarına dayalı verilerle işlem yapıldığından, fiyat değişimlerini izlemekte devlet başarısız olabilir (Uzun, 2006, s.3).

Değer esaslı tarifeler, ticaret politikalarının izlenmesinde de büyük rol almaktadır. Tercihli ver tek taraflı uygulanan tarife oranları büyük ölçüde değer esaslı tarifelerden oluşmaktadır. Ayrıca uygulanan tavizler uluslararası anlaşmalarla belirlenen vergi oranlarını da kapsamaktadır.

Tablo 2. Türk gümrük tarife cetveli-63.faslın bir kısmı

POZİSYON NO	**EŞYANIN TANIMI**	**ÖLÇÜ BİRİMİ**	**474 VERGİ HADDİ**
1	**2**	**3**	**4**
	I. Dokumaya Elverişli Maddelerden Diğer Hazır Eşya		
63.01	Battaniyeler ve seyahat battaniyeleri:		
6301.10.00.00.00	-Elektrikli Battaniyeler	Adet	100
6301.20	-Yünden veya ince hayvan kılından battaniyeler (elektrikli olanlar hariç) ve seyahat battaniyeleri		
6301.20.10.00.00	--Örme ve kroşe	Adet	100
6301.20.90.00.00	--Diğerleri	Adet	100
6301.30	-Pamuktan battaniyeler (elektrikli olanlar hariç) ve seyahat battaniyeleri:		
6301.30.10.00.00	--Örme ve kroşe	Adet	100
6301.30.90.00.00	--Diğerleri	Adet	100

-"Aynı seviyedeki alt pozisyonlar" başında tek tire (-) işareti olan alt pozisyonlar, (seviye1) veya başında iki tire (- -) işareti olan alt pozisyonlar, (seviye 2)

- İki tireli alt pozisyonun kapsamı, bu pozisyona ait olduğu iki tireli pozisyonun sınırları içinde kalmalıdır. Benzer şekilde, tek tireli alt pozisyonun kapsamı da tek tireli pozisyonun sınırları içinde olmalıdır.

Kaynak: 6622 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı, İstatistiki Pozisyonlara Bölünmüş Türk Gümrük Tarife Cetveli (30 Aralık 2022). Resmi Gazete Sayı:32059 (Mükerrer).

1.1.3.2.Gümrük Tarife Sistemleri

Gümrük tarife sistemleri, tek kolonlu, çift kolonlu ve üç kolonlu sistemlerden oluşmaktadır (Köksal, 2012, s.33).

Tek Kolonlu Tarife Sistemi: *"Gümrük vergilerinin tek taraflı olarak belirlendiği ve yasalarla korunduğu otonom tarifelerdir."* Ürünün menşeine bakılmadan sadece tek bir vergi uygulanır. Bu tarifeler, koruma ve gelir elde etmeyi amaçlayan ülkeler için yararlıdır (Köksal, 2012, s.33).

Tek kolonlu tarife sistemlerini özetlersek:

- Otonom nitelik taşıyıp, ayrımcı özelliği bulunmaz.
- Ülke kaynağına bakılmaksızın her ürüne tek bir vergi uygulanır.
- Gelir elde etme ve korumacı politika izleyen devletler için faydalıdır (Bozoğlu, 2019, s.4).

Çift Kolonlu Tarife Sistemi: "*Gümrük vergilerinin uluslararası anlaşmalarla belirlendiği sözleşmeli tarifelerdir."* Bu sözleşmeli tarifeler her bir ürün için iki farklı vergi bulunur. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) / GATT üyesi olan devletlerin tarife tabloları iki kolondan oluşur. Yüksek oranlar genellikle üye olmayan ülkelere, düşük oranlar ise üye ülkeler arasında uygulanır (Köksal, 2012, s.34).

Çift kolonlu tarife sistemini özetleyecek olursak;

- Her bir ürün için iki ayrı vergi vardır.
- Bu vergilerden biri yasalarla korunmuş olabilirken, diğeri uluslararası anlaşmalarla belirlenmiş olabilir.
- DTÖ'ne üye olan devletlerin tarife cetvelleri iki kolonludur. Yüksek orandaki vergi otonom bir karaktere sahiptir ve üye olmayan ülkelere uygulanır. Diğeri ise üye ülkelere uygulanan, düşük bir vergi oranıyla bir bakımdan ödüllendirici bir tarife şeklidir (Bozoğlu, 2019, s.4).

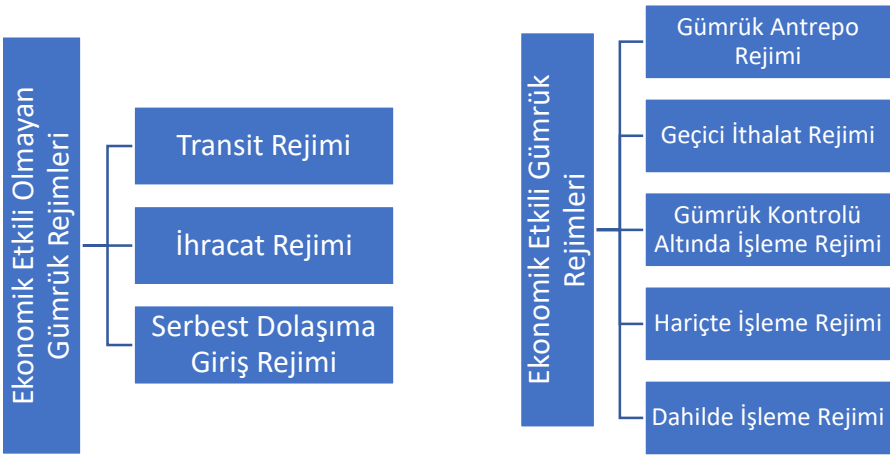
Üç Kolonlu Tarife Sistemi: "*Çift kolonlu tarife sisteminden farklı olarak, daha düşük bir oranla belirlenen bir verginin eklenmesiyle oluşan tercihli sistemlerdir" (*Köksal, 2012, s.34).

Çift kolonlu tarife sisteminden farklı olarak, AB menşeli mallara TR tarafından uygulanan tarifelerdir ve daha düşük oranlı bir verginin eklenmesiyle oluşurlar (Bozoğlu, 2019, s. 4).

Gümrük tarifeleri ve bu sınıflandırmaya bağlı sistemlerden görüldüğü üzere, ülkeler arası ticareti kolaylaştırmada ve ülkelerin eşyaları daha iyi tanıyarak vergilerin daha iyi tahsil edilmesine yardımcı olduğu gözlenmektedir. Gümrük tarifeleri, bazı gümrük rejimlerinin sağlıklı yürütülmesine olanak sağlamaktadır. Gümrük rejimlerini iyi işleten ülkeler ülke ekonomilerine katkı sunacağı aşikârdır.

1.2.Gümrük Rejimlerinin Sınıflandırılması

Uluslararası ticarette ülkeye eşya girişi ve çıkışları işlemin türüne göre aşağıda belirtilen rejimler çerçevesinde yürütülmektedir. Her rejimin kendine has özellikleri, sorumlulukları ve avantajları bulunmaktadır. Hali hazırda sekiz tane rejim bulunmaktadır. Bunlar ekonomik ve ekonomik olmayan gümrük rejimleri diye ikiye ayrılır (Esnemez, 2017, s.84). Bunlar şöyledir;

Şekil 1. Gümrük Rejimlerinin Sınıflandırılması

Kaynak: *"Şekil Yazar tarafından oluşturulmuştur."*

1.2.1.Ekonomik Etkili Olmayan Gümrük Rejimleri

Ürünlerin gümrük idarelerinin kontrollerinin olduğu süre boyunca gümrük tarifelerini değiştirmeyecek, miktarını ya da kalitesini dönüşümüne kadar veya ürün üzerinde değer ekleyecek herhangi bir işleme izin verilmeyen ekonomik etkili olmayan gümrük rejimleri, transit rejimi, ihracat rejimi ve serbest dolaşıma giriş rejimi olarak sınıflandırılmıştır (Aslan, 2021, s.9).

Ekonomik etkili olmayan gümrük rejimlerine bakıldığında ekonomik etkili gümrük rejimi zannedilmektedir. Ancak rejimlerin işleyişi itibariyle genelde katma değer yaratıcı bir işleyişle ilerlemezler.

1.2.1.1. Transit Rejimi

Günümüzde dış ticaret hacminin artmasıyla birlikte, dünya ticaretinin kolaylaştırılması ve ticaret engellerinin kaldırılması konusu sürekli olarak gündemi meşgul etmektedir. Ülkeler, ticaretlerini artırmak ve ticaret önündeki engelleri kaldırmak amacıyla ikili veya çok taraflı ticaret anlaşmaları imzalamaktadır. Ticaret yapılan ürünlerin, ticaretin yapıldığı ülkeler arasında bir veya daha fazla sınır geçişi yapması gerektiğinde, her sınır kapısında farklı uygulamaların olması ticareti oldukça karmaşık hale getirebilir. Bu yüzden transit rejimi, ülkelerin dikkatlice ele alması gereken önemli bir uygulamadır (Akçin, 2021, s.583).

İthalat vergilerine ve ülkelerin uyguladıkları ticaret politikası önlemlerine tabi olmayan serbest dolaşıma girmemiş eşyalarla birlikte, ihracatla ilgili gümrük süreçleri tamamlanmamış eşyaların TGB içerisinde bir noktadan diğerine taşınması, Transit

Rejimi çerçevesinde gerçekleştirilir. Türkiye, uluslararası ticaretin geliştirilmesi amacıyla Ortak Transit Sistemine katılmıştır. 1995 yılında başlayan görüşmeler sonucunda 2012'de tam üyelik sağlanmıştır. Sistemin ana hedefi, AB üyesi ve EFTA ülkeleri arasında TIR karnesi gerekliliğini ortadan kaldırarak, transit işlemlerini daha az masrafsız ve daha hızlı bir şekilde basitleştirmektir (Yılmaz ve Adıgüzel,2022.s.29).

Transit rejimi, gümrük gözetimi altında bir noktadan diğerine taşınması için belirlenen hükümleri içeren bir sistemdir. Bu rejim, serbest dolaşıma girmemiş veya ihracatla ilgili gümrük işlemleri tamamlanmış, ithalat vergileri ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmayan eşyalar için geçerlidir (Esnemez, 2017, s.85).

Transit rejimi, eşyanın bir gümrük bölgesinden diğerine taşınması anlamına gelir. Eşyanın hareket ettiği noktadan başlayarak, eşyanın herhangi bir gümrük rejimine tabi olmadığı yere kadar olan süre içinde, ihracat ve ithalatçıların bulunduğu bölgelerde tamamlanmasına olanak tanır veya ülke geçişinde gümrük işlemlerini kolaylaştırarak uygulama maliyetlerini azaltır (Nergiz ve Kaçmazer, 2016, s.11).

Gümrük idareleri, transit rejimine tabi tutulan eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi (TGB) içinde dört farklı şekilde hareket etmesine izin verir (Esnemez, 2017, s.85);

- *Yabancı bir ülkeden yabancı bir ülkeye*,
- *Yabancı bir ülkeden Türkiye'ye*,
- *Türkiye'den yabancı bir ülkeye,*
- *Bir iç gümrük idaresinden diğer bir iç gümrük idaresine.*

Transit geçişleri nedeniyle, transit olarak taşınan eşya ve taşıtlar gümrük vergilerine tabi tutulmazlar. Ancak, transit eşyasıyla ilgili yapılan hizmetler ve denetimlerin öne çıkardığı ücretler, mühürleme, boşaltma, yükleme, antrepo ya da depolarda saklama gibi işlemler için belirlenen tutarlar alınmaktadır (Uzun, 2006, s.85).

Bu rejimde, dış ticareti kolaylaştıracak hususlardan en önemlisi, rejime konu eşyaların herhangi bir ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmamasıdır. Bir diğer avantajlı konu ise ithalat vergilerden muaf tutulmasıdır. Bu sayede bu rejimi tercih eden mükellefler, herhangi bir mali yüklere katlanmaksızın iç veya dış ticaretlerini geliştirmektedirler.

Bu rejime tabi ürünlerin TGB'de taşınması (Esnemez, 2017, s.85);

- *Transit rejimi hükümleri kapsamında,*
- *Bir Transports Internationaux Routiers(TIR) karnesi kapsamında,*
- *Transit belgesi olarak kullanılan bir Admission Temporary (ATA) karnesi kapsamında,*
- *Posta kolileri dâhil olmak üzere posta yoluyla,*
- *Kuzey Atlantik Anlaşması, 19 Haziran 1951'de Londra'da imzalandı ve bu anlaşma çerçevesinde Kuvvetlerin Statüsü Hakkında Sözleşme taraf devletlerarasında Form 302 kapsamında,*
- *Türkiye'deki bir limandan başka bir Türk limanına veya Türkiye Gümrük Bölgesi dışındaki bir limana deniz veya hava yoluyla taşınan eşya için geçerlidir.*

1.2.1.2.İhracat Rejimi

Bu rejimi değerlendirmek için ilk olarak ihracatın tanımını öğrenmek önemlidir. İhracat: *"malın yabancı bir ülkeye veya yabancı ülke statüsündeki bölgelere, ödemesinin döviz cinsinden yapıldığı satış işlemidir"* (Yılmaz ve Adıgüzel, 2022, s.29).

GK'na göre bu rejim ise, *"serbest dolaşımda bulunan eşyanın ihraç amacıyla TGB dışına çıkışına ilişkin hükümlerin uygulandığı rejimdir"* (Akçin, 2021, s.747).

İhracat beyannamesi haricinde; özel fatura, sözlü beyan formu ve kumanya listesi kapsamında da ilgili rejim türü uygulanabilmekte olduğuna değinilmiştir.Söz konusu eşyanın fiziki olarak (fiili ihracatın gerçekleşmesi) TGB dışına çıkması ile ilgili rejim sonlandırılacağına ve gümrük gözetimi ortadan kalkacağını saptamıştır (Başürün, 2023, s. 6).

İhracat işlemlerinin çeşitleri vardır (Esnemez, 2017, s.89);

- Bedelsiz ihracat
- Konsinye İhracat
- Kayda Bağlı İhracat
- Offset
- Konsinye
- Ticari Kiralama
- İthal Edilmiş Eşyanın İhracatı
- Yurtdışı Fuar ve Sergilere yapılan ihracat
- Transit Ticaret
- Serbest Bölgelere yapılan ihracat
- DİR kapsamında yapılan ihracat
- HİR kapsamında yapılan ihracat

İhracat rejimi, daha hızlı ve etkin yapılabilmesi ülkelerin dış ticaretinin gelişimi açısından çok gereklidir. Birçok çeşitliliği barından ihracat rejimi, ülkeler arası uygulanan ticaret politikalarından etkilenmemelidir. İhracatı kolay hale getiren ülkelerin, üretim ve istihdam hızı arttığı gözlemlenmektedir.

1.2.1.3.Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi

TGB'ye gelen ürünlerin serbest dolaşıma giriş işlemlerinin tamamlandığı rejim, "*ticaret politikası önlemlerinin uygulanması, eşyanın ithalatı için yasal olarak ödenmesi gereken vergilerin tahsil edilmesi ve diğer işlemlerin tamamlanmasıyla karakterize edilir"* (Esnemez, 2017, s.84).

Serbest dolaşıma giriş rejimi bakımından, eşyalar üç farklı kategoriye ayrılır: ithalatı yasaklanmış mallar, ithalatı belirli kurumlar tarafından gerçekleştirilecek mallar ve ithalatı izne tabi mallar. Bu bağlamda, ithalatı yasaklanan ürünler genellikle hiçbir koşulda serbest dolaşıma alınmazlar. İthalatı izne tabi olan ürünler ise, izin verilmeyen kişiler dışında ithal edilmesi veya serbest dolaşıma alınması mümkün değildir. Bu durum, gümrük düzenlemelerinin izin verdiği belirli koşulların karşılanmasına bağlıdır (Selen, 2014, s. 69).

İthalat işlemi neticesinde TGB'ye getirilen ürünlere ait gümrük beyannamesinin onaylandığı tarihte yürürlükte olan vergi hadlerine göre ödenmesi gereken vergilerin tahsilatının tamamlanması ile ticaret politikası önlemlerine tabi tutularak, işlemlerinin sonlandırıldığı rejim türüdür (Başürün, 2023, s.5).

Serbest dolaşım ifadesi, ithali yapılmak istenen eşyaların gümrük işlemlerinin tamamlanmasıyla ve vergilerinin ödenmesiyle eşyanın ülke içerisinde dolaşıma girdiğinin ifadesidir. Serbest dolaşıma giren eşyalar, serbest dolaşımda bulunan eşya statüsünü kazandığı için tekrar ihraç edilebilmektedir.

SDG rejimi, ticaret politikaları önlemlerinin en etkili şekilde uygulandığı bir rejimdir. Bu önlemler, ithalat veya ihracatın yasaklanması, miktar kısıtlamaları, koruma tedbirleri ve gözetim gibi ithalat ve ihracatla ilgili hükümlerle belirlenmiş tarife dışı önlemleri içerir.

1.3.Ekonomik Etkili Gümrük Rejimi Kavramı

Küreselleşme ve serbestleşmenin etkisiyle uluslararası mal ve hizmet ticareti hızla genişlemiştir. Bu durum, devletleri ve dolayısıyla dış ticaret şirketlerini, rekabet, kalite ve pazarlama alanlarında yeni stratejiler geliştirmeye yönlendirmiştir. Sonuç olarak, ülkeler ticarette kullanılan girdi maliyetlerini azaltmanın yollarını aramış ve karşılıklı anlaşmalarla bu hedefe ulaşmaya çalışmışlardır. Türkiye'de, bu amaçla dış ticaret mevzuatında yeniden yapılanmaya gidilmiş ve Türk ihracatçılarının dış pazarlarda rekabet edebilmesi, ürettikleri eşyaları hali hazırda olan ve yeni dış pazarlara sunabilmesi, dünya standartlarında üretim yapabilmesi hedeflenmiştir (Tekin, 2018, s.557).

Küreselleşen dünya ticaretinde artan rekabet, üretimde maliyet avantajına sahip ülkelerin tercih edilmesine yol açmaktadır. Özellikle küresel şirketler, üretimlerini maliyetlerin en düşük olduğu Çin gibi ülkelere kaydırmaktadır. Bu durum, girdi maliyetlerini düşüremeyen ülkelerin dış ticarette rekabet edebilmesi için ekonomik etkili gümrük rejimlerini göz önünde bulundurmasına neden olmuştur. Ekonomik etkili gümrük rejimleri, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için ekonomiye katkı sağlayan bir unsur haline gelmektedir (Ufuk,2017,s.65).

Bu durumu benimseyen ve etkin kullanan ülkeler, katma değer yaratacak ürünlerle daha çok rekabette avantajlı hale gelmek için ekonomik etkili gümrük rejimlerine daha çok ilgi duymaktadırlar. Küreselleşen firmalar açısından, ülkelerin bu

rejimleri etkin kullanmayı kolaylaştırması üretime ve istihdam yaratma açısından kaçınılmaz olmuştur.

1/95 numaralı 26 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı ile ilk defa Ekonomik etkili gümrük rejimleri terimi resmi bir belgede kullanılmıştır. Türkiye'nin gümrük mevzuatının AB gümrük mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesi gereken konuları Ortaklık Konseyi Kararı'nın 28. Maddesinde belirtmiş ve bu konular arasında ekonomik etkili gümrük rejimlerinin de bulunduğu vurgulanmıştır (Akçin, 2021, s.607).

Bu düzenlemeler, yerel işletmelerin küresel pazarlarda rekabet edebilmesini sağlamak amacıyla gümrük vergilerinden muafiyet sağladığına vurgu yapılmıştır. Ancak bu muafiyet kesinlikle bir muafiyet değildir; ilgili düzenlemelerin koşullarını yerine getirmesi durumunda sağlanan bir muafiyet, yani belirli şartlara bağlı bir muafiyet olduğu belirtilmiştir (Kocabaş, 2016, s.15).

1.3.1.Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri

Ekonomik etkili gümrük rejimleri(EEGR) üç ana başlık altında beş rejimden oluşmaktadır (Akçin, 2021, s.607). İhracatta kullanılacak üretim mallarının maliyetini azaltarak Türk ihracatçılarının daha rekabetçi ürünler üretmesine olanak sağlaması, Dış ticaret mevzuatında yapılan düzenlemeler etkili olmuştur. Bu düzenlemelerle gümrük vergisi, özel tüketim vergisi ve katma değer vergisi gibi maliyet unsurları kaldırılarak Türk ihracatçılarına daha ucuz üretim imkanı sunulur. Bu hedefle gerçekleştirilen ekonomik etkili rejimler (Tekin, 2018, s.557):

1. *Gümrük Antrepo Rejimi*
2. *Geçici İthalat Rejimi*
3. *Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi*
4. *Hariçte İşleme Rejimi*
5. *Dahilde İşleme Rejimi*"dir.

Ekonomik etki yaratan düzenlemelerin ülke ekonomisine katkısı, üretimin genişlemesi veya ihracatın artması gibi faktörlerle belirginleşir. Ayrıca, yerli girdilerin kullanılmasının teşvik edilmesi de bu düzenlemelerin amacı arasındadır. Bu düzenlemelerde gümrük vergilerinden muafiyet tanımlanması, bu hedeflerin gerçekleştirilmesini teşvik etmektedir. Ancak, bu muafiyet kesin bir muafiyet değildir;

bu rejimlerin koşullarının ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi durumunda uygulanan bir muafiyet, yani belirli şartlara bağlı bir muafiyet olarak kabul edilir. Bu sebeple, EEGR'in başka bir ismi ise şartlı muafiyet düzenlemeleri olarak tanımlanır (Akçin, 2021, s.607).

1.3.1.1.Gümrük Antrepo Rejimi

"*Türkiye'de, ithalatı veya transit geçişi yasaklanmamış olan eşyalar ile ihracat veya yeniden ihracat süreçleri başlamış olan eşyaların gümrük denetimi altında tutulduğu depolara antrepo"* adı verilir.(Danacı,2019,s.6) Bir başka deyişle Antrepo, gümrüklerde yer alan eşyaların saklandığı ve korunduğu yerler olarak tanımlanır. Bu depolar, gümrük gözetimi altında bulunan eşyaların yerleştirilmesi için belirli koşullara ve niteliklere sahip olan açık veya kapalı alanlardır (Asar, 2017, s.13).

Gümrük antrepo rejimi, Gümrük kanunu 93'üncü maddesine göre şöyle ifade edilmektedir;

- *İthalat vergilerine ve ticaret politikalarına önlemlerine tabi tutulmamış ve serbest dolaşıma girmemiş eşyanın,*
- *Gümrük antreposuna alınması halinde ihracata ilişkin önlemlerden yararlanabilecek serbest dolaşımda bulunan eşyanın,*

Bir gümrük antreposuna konulmasına ilişkin hükümleri belirler (4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999, Md.93).

Fransızca "entrepo" kelimesinden alıntı yapılarak, *"gümrük gözetimi altında bulunan serbest dolaşımda olmayan eşya ile ihraç edilmek şartıyla serbest dolaşımda bulunan eşyaların"* bırakıldığı gümrüklü alanlar olarak adlandırılmıştır (Başürün, 2023, s.10).

Eşyanın serbest dolaşımda olmamasına ve ihraç eşyası olması durumunda uygulanan gümrük vergilerine ve ülkelerin uyguladıkları ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan süresiz olarak depolanmasına olanak sağlayan bu rejim, muafiyetin temel şartı olarak eşyanın sadece depolanması, kullanılmamasıdır. Bu rejimin amacı, ülke içinde kullanılan girdilerin depolanması sürecinde üreticilere gümrük vergisi yükü getirilmemesi ve maliyetlerinin artırılmamasıdır (Akçin, 2021, s.608).

Ekonomik etkili olması, anılan rejimde firmaların gümrük antrepolarında bulunan ürünlerini serbest dolaşıma sokmadan ticarete konu edebilmektedirler. Bu durum özellikle yabancı firmaların çok cazip bir şekilde ilgisini çekmektedir. Gümrük kanununa göre Türkiye'de yerleşik olmayan firmalar, gümrük antrepo rejimini kullanarak, yurtdışından eşyalarını getirip anılan rejime tabi tutarak eşyalarını ticarete konu edebilirler. Bu durumda ülke içerisinde ticaretin gelişmesine katkıda bulunduğu gözlemlenmektedir.

1.3.1.2.Geçici İthalat Rejimi

Bu rejim, GK'nın 128. maddesine göre belirlenen bir ekonomik etkili rejimdir. *"Serbest dolaşıma girmemiş eşyanın ithalat vergilerinden tamamen veya kısmen muaf tutularak ve ticaret politikası önlemlerine tabi olmaksızın Türkiye Gümrük Bölgesi içinde kullanılmasına izin veren"* rejimdir. Bu durum kullanma süresine eşyanın normal aşınma ve yıpranması haricinde herhangi bir değişikliğe uğramadan, yeniden ihracına olanak tanır (4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999, Md.128).

Geçici ithalat rejimi, iki şekilde incelenir: tam muafiyet ve kısmi muafiyet. Tam Muafiyet kapsamında gerçekleşecek ithalatın, eşyaların gümrük vergilerinden muafiyetini sağlar. Tam muafiyet kapsamında izin verilen ürünler, Cumhurbaşkanı Kararı'nda belirlenir. Kısmi muafiyet kapsamında ise, eşyaların TGB içinde kalma süresi her ay için %3 vergi alınarak uygulanır. Bu vergi her ay tahsil edilir ve bir aydan daha az süreler tam ay olarak hesaplanır (Şeker, 2020, s.192).

Bu rejimi kullanım sırasında eşya, asli fonksiyonunun devamı nedeniyle yapılması gereken zorunlu işçilik dışında bir işçiliğe tabi tutulmaması, eşyanın nitelikleri değiştirilmeden yapılması gerekmektedir. Muafiyetin şartı, eşyanın ülkede kalma süresi içerisinde geçici ithalat rejiminin sonlanmasıdır. Rejimin amacı, TGB'de yalnız geçici süreyle gelecek ürünlere belirlenen kolaylığın sağlanmasıdır (Akçin, 2021, s.608).

Geçici ithalata ilişkin süre, en fazla 24 ay olarak sınırlandırılmıştır. Rejim süreleri, bu süreyi aşmayacak şekilde verilir. Geçici ithalata müsaade edilen eşyalar, rejim altında belirlenen zaman içerisinde giriş ayniyetine ve tahsis amacına uygun olarak kullanılmalıdır. Bu rejime tabi tutulan eşyalar, TGB'de hiçbir bir işleme tabi tutulmaz (Asar, 2017, s.13).

Geçici ithalat altındaki eşyalara, TGB'de bulunduğu süre boyunca ticaret politikası önlemlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Bu ürünler, kotalar, tarifeler ve miktar kısıtlamalarına tabi değildir. Türkiye gümrük bölgesine serbest dolaşıma sokulmasını engelleyen yasaklar ve kısıtlamalar, bu rejim altındayken uygulanmaz. Geçici olarak ithal edilen ürünlerin, kullanımdan kaynaklanan aşınma dışında herhangi bir değişikliğe uğramadan, belirlenen sürenin sonunda yeniden ihraç edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Bağrıaçık, 2004, s.210).

Geçici ithalat rejiminin uygulanabileceği eşyalar 2009/15481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre aşağıdaki gibi belirlenmiştir (15481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, 2009):

- ✓ *Konteyner ,Palet*
- ✓ *Taşıt*
- ✓ *Yolcuların Getirdiği Bireysel Spor Ekipmanları, Denizcilerin Gerekli Malzemeleri*
- ✓ *Acil Durumlar İçin Gönderilen Yardım Malzemeleri, Tıbbi ve Cerrahi Araç Gereçler ve Laboratuvar Ekipmanları, Canlı Hayvanlar ve Onların Donanımları ile Sınır Bölgesinde Kullanılan Ekipmanlar*
- ✓ *Ses, Görüntü veya Veri İçeren Cihazlar, Turistik Tanıtım Malzemesi, Mesleki Ekipmanlar, Pedagojik Materyal, Eğitim Araçları ve Bilimsel Donanım*
- ✓ *Ambalajlar, Özel Nitelikte Ürünler, Numuneler, İmalat Ekipmanları ve Bileşenleri*
- ✓ *Gösterim veya Ticaret Amaçlı Getirilen Eşya*

✓ *Yedek Parça, Aksesuar ve Ekipman, Ekonomik Etkisi Olmayan Özel Bir Durumda Getirilen Eşya*

Geçici ithalat rejimi kapsamında değerlendirilmeyecek eşyalar şunlardır (Asar, 2017, s.18):

- *Türkiye'ye ithali yasaklanmış olan malzemeler.*
- *Tüketilmek üzere tasarlanmış olan ürünler.*
- *Ayniyeti tespit edilebilen eşyalar.*
- *Ülke ekonomisine zarar verilebileceği düşünülen Müsteşarlık tarafından belirlenecek malzemelerdir.*

Geçici ithalat rejimi, geçici olarak yurda sokulmak istenen eşyanın, bir anlamda firmaların ekonomik olarak fayda sağladığı gözlemlenmektedir. Şöyle ki; firmaların konteynerle yaptığı dış ticarette, konteynerler geçici ithalat kapsamında yurt içinde dahili trafikte dolaşabilmektedir. Ya da satın alınan ürünün ambalajı, paletleri bu rejim kapsamında değerlendirilmektedir. Rejimin sağladığı avantajlar böyle olmasaydı, firmalar her yaptığı dış ticarette, geçici ithalat rejimine tabi eşyaları ithal ettiği eşyalarla beraber ithal etmek durumu ortaya çıkabilirdi.

1.3.1.3.Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi

Tanım olarak, *"ithal edilen malların Türkiye Gümrük Bölgesi'nde gümrük vergilerine ya da ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan, niteliklerinin veya durumlarının değiştirildiği işlemlere tabi tutulduğu ve bu işlemler sonucunda elde edilen ürünlerin gümrük vergileri üzerinden serbest dolaşıma girmesini sağlayan"* bir rejimdir. Bu süreçte elde edilen tüm eşyalara işlenmiş eşyalar denir. Ancak, bu rejim altında gerçekleştirilen ithalat işlemleri ülkemizde oldukça sınırlıdır (Esnemez, 2017, s.89).

Gümrük kontrolü altında işleme rejimi (GKAİR), *"ithalat vergisinin ithal edilen ürünün vergisinden daha düşük olduğu durumlarda uygulanır. Bu rejim izni, sadece Türkiye Gümrük Bölgesi'nde yerleşik kişilere verilir."*

❖ *GKAİR'ne tabi eşyanın, işlenmesinden sonra ekonomik olarak başka bir niteliğe veya duruma dönüştürülmesinin mümkün olmadığı durumlarda bu rejimin kullanıldığı,*

❖ *İşlenmiş ürünler içinde ithal eşyasının tanınmasının mümkün olduğu,*

❖ *Gümrük kontrolü altında işleme rejiminin uygulanması, ithal eşyanın menşe ve miktar kısıtlaması kurallarının etkilerini değiştirmeyecek şekilde yapıldığı,*

❖ *Türkiye'deki benzer eşyanın üreticilerinin ekonomik çıkarlarının zarar görmediği,*

Durumlarda gümrük idareleri tarafından izin verilir (Kocabaş, 2016, s.17).

GKAİR'ne verilen izne bağlı kullanım süresi en fazla iki yıl olarak tespit edilir ve beklenmedik durumlara bağlı olarak üç aya kadar uzatılabilir (Kocabaş, 2016, s.17).

GKAİR, Türkiye'de belirli sektörlerde vergi oranları çok yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda firmalar maliyetlerini en aza indirerek yüksek karlılığı amaçladıkları için gümrük gözetimi altında işledikleri eşyayı daha düşük vergi oranlarıyla ithal ederek karlılığı arttırmayı amaçlamışlardır.

Bu düzenleme kapsamında bir örnek verecek olursak, ayakkabı üretimine yönelik olarak ithal edilen kalıp, deri ve benzeri ara malzemelerin gümrük bölgesi dışından sağlanabileceğini düşünelim. Bu malzemeler Türkiye'ye giriş yaptığında herhangi bir vergiye tabi olmayacak ve gerekli vergiler, ülke içinde işlenmek üzere teminata bağlanarak ödenebilecektir. Getirilen deri, kalıp ve benzeri ürünler kullanılarak Türkiye'de işlenerek son ürün olan ayakkabılar üretilebilir. Vergilendirme işlemi, ithal edilen ara malzemeler üstünden değil, TGB'de işleme alınan ayakkabılar üzerinden gerçekleştirilecektir. Vergiler alındıktan sonra teminatlar, hak sahibine iade edilecektir (Tekin,2018,s.567).

GKAİR'ne tabi bir eşyanın doğru bir şekilde tanımlanması önemlidir. Başka bir örnek olarak; Ham tütün çeşidinin, GKAİR izni alınarak 2401 tarife pozisyonundaki 'Ham Tütün'ün 2403 tarife pozisyonunda bulunan 'Nargile Tütünü'ne dönüştürülmesi örneği verilebilir (Ateş, 2022, s.1).

Verilen örnekte gösterildiği gibi, 2401 tarife pozisyonundaki bir ürün için gümrük vergisi oranı %25'dir. GKAİR izni alındığında, 2403 tarife pozisyonundaki nargilelik tütüne dönüştürme işlemi için %16,6 oranında vergi uygulanarak serbest dolaşıma sokulabileceği belirlenmiştir (Ateş, 2022, s.1).

1.3.1.4. Hariçte İşleme Rejimi

Hariçte işleme rejimi (HİR), *"serbest dolaşımdaki ürünlerin daha ileri düzeyde işlenmesi, onarılması veya yenilenmesi için geçici olarak Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihraç edilmesi ve işlenmiş ürünlerin tam veya kısmi muafiyetten yararlandırılarak tekrar ithal edilmesine olanak sağlayan bir teşvik sistemidir."* (Selen, 2011, s.118) Başka bir deyişle, "serbest dolaşımdaki ürünlerin geçici olarak Türkiye Gümrük Bölgesi dışına ihraç edilerek orada işleme faaliyetlerine tabi tutulması ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin, ithal vergilerinden tam veya kısmi muafiyet ile yeniden Türkiye Gümrük Bölgesi'ne ithal edilerek serbest dolaşıma girişinin sağlandığı bir rejimdir." Serbest dolaşımdaki ürünlerin geçici olarak ihraç edilmesi durumunda, çıkış işlemleri sırasında ticaret politikası önlemleri, ihracat vergileri ve diğer gereklilikler uygulanır. Hariçte işleme izni belgesi(HİİB)'in süresi en fazla 12 aydır (Tekin, 2018, s.567).

Hariçte İşleme Rejim'i kapsamında çıkışı yapılan ürünlerin TGB'ye girişi;

- *Serbest bölgeler haricinde, üçüncü ülkelerde işlenmek üzere gönderilen eşyanın veya işlenmiş eşyanın değer farkı üzerinden gümrük vergisi alınarak,*
- *Serbest dolaşımda bulunan ve Türkiye'deki Serbest Bölgelerde işlem gören ürünlerin,*
- *Garanti kapsamında onarım için dışarıya gönderilen ürünlerin yerine getirilen eşyaların,*

İthali tam muafiyet uygulanarak gerçekleştirilir (Selen, 2011, s.118).

Vergileme açısından bu rejimin temel mantığına bakılırsa, işlenmiş ürün içinde geri getirilerek, serbest dolaşıma alınacak eşyanın vergi maliyetlerinin azaltılmasıdır. Burada çıkan ve giren eşyanın kıymet farkı üzerinden vergilendirmenin yapılması temel prensip olarak belirlenmesidir (Selen, 2011, s.118).

1.3.1.4.1.Hariçte İşleme Rejimine Ekonomik Etkili Gümrük Rejimi Statüsü Katan Temel Esaslar

Bir eşyanın HİR'e tabi olabilmesi için;

- *İşlemin çeşidine göre yetkili kurumlardan izin belgesi alınması,*
- *Eşyanın geçici olarak ihraç edilmesi,*
- *TGB dışında işlem görmesi,*
- *TGB dışında işlem gören eşyanın ithal edilmesi,*
- *Eşyanın ithali esnasında vergi muafiyeti sağlanarak tekrar serbest dolaşıma girmesi gerekmektedir* (Gürsoy, 2010, s.298).

Bu rejimde dikkat edilmesi gereken, ürüne katma değer yaratacak işleme faaliyetlerinin TGB dışında çok fazla olanak sağlanmamasıdır. Daha çok katma değerli işleme faaliyetlerin yurtiçinde sağlanabilmesi gerekmektedir. TGB dışında sadece HİR rejime tabi eşyanın rekabetini artırması, ürünün kalitesinin geliştirmesine yardımcı olmasıdır.

HİR'den Yararlanma Koşulları (Gürsoy, 2010, s.299);

i. "Hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemelerinin daha gelişmiş bir sistemde işlenmesi için TGB'si dışına veya serbest bölgelere gönderilmek istendiğinde, Hariçte İzin Belgesi almak için Ticaret Bakanlığı'na"

ii. "Maden cevheri ve konsantrelerinin izabe edilmesi ve işlenmesi amacıyla TGB dışına veya serbest bölgelere gönderilmek istenildiğinde, Hariçte İşleme İzni almak için Maden İhracatçı Birliklerinin bağlı olduğu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri'ne,"

iii. "Tamir amaçlı, garanti kapsamında veya imalat hatası sonucu TGB dışına veya serbest bölgelere gönderilen ürünler veya bu ürünlerin ihracından önce ikame ürünün ithalatı için Ticaret Bakanlığı'na başvurulur."

iv. "Hariçte İzin Belgesi, Hariçte İşleme İzni için belirtilen süre maksimum 12 aydır. Talep eden kişinin açıklamalı talebi doğrultusunda ek süre verilebilir."

v. Mücbir sebep hallerinde ek süre talep edilebilir.

HİR Uygulanmayacak Haller (Karagül ve İlter, 2011, s.119):

i. "İhracat öncesi, nihai amaçları doğrultusunda tam muafiyet kapsamında serbest dolaşıma girmiş ve bu muafiyetin sağlanması için gerekli şartları sürdüren,"

ii. "İhracı, ihracat vergi iadesini gerektirmeyen veya tarım politikası kapsamında vergi iadesi dışında başka bir mali avantaj sağlamayan, serbest dolaşımdaki eşyaya uygulanmaz."

iii. "İhracı, ödenmiş ithalat vergilerinin iadesine veya teminat altına alınmış, ithalat vergilerinin kaldırılmasına sebep olan mallar HİR'e dahil edilemezler. "

Bazı eşyaların daha ucuza üretilmesi ya da zorunluluk gereği üretiminin veya tamiratının belirli aşamalarının yurt dışında yapılması amacıyla HİR'den faydanılmaktadır.Firmalar bu rejimi kullanarak ekonomik katma değer yaratan ürünlerini, rekabet ortamına uygun hale getirdiği gözlemlenmektedir (Karagül ve Yılmaz, 2008, s.124).

HİR'den faydalanma izni, belirli bir izin sürecine tabi olacaktır. Bu rejim altında izin verme yetkisi, Ticaret Bakanlığı, İhracatçı birlikleri Genel Sekreterlikleri ve Gümrük Müdürlükleri gibi kurumlara aittir. (Uçak, 2018, s.88-90)

-Ham madde, Yardımcı Madde, Yarı Mamul,

Mamul ve Ambalaj malzemeleri ⇨ Ticaret Bakanlığı

Maden Cevheri ve Konsantreleri ⇨ İhracatçı Birlikleri

Tamirat Amaçlı ⇨ Gümrük Müdürlükleri

1.3.1.4.2.Hariçte İşleme Rejiminin Dış Ticaret Etkisi

4458 sayılı GK'nın 142'nci maddesine göre, geçici ihraç edilen eşyanın tamiri, garanti kapsamında sözleşme veya yasal bir yükümlülük gereği veya imalat hatası nedeniyle ücretsiz olarak gerçekleştirildiği kanıtlandığında, ithalat vergilerinden tam muafiyet sağlanabileceği belirtilmiştir (Uçak, 2018, s.88-90). Bir başka deyişle HİR, *"Hariçte İşleme Rejimi, serbest dolaşımda olan eşyanın geçici olarak Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere gönderilerek hariçte işleme faaliyetine tabi tutulması ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen eşyanın, ithal vergilerinden tam veya kısmi muafiyet suretiyle yeniden serbest dolaşıma girmesi olarak"* tanımlanır. Bu rejimde önemli bir kıstas şudur; *"ikili veya çok taraflı ticaret anlaşmaları kapsamında bazı işlem görmüş ürünler için konulmuş veya konulacak olan gümrük vergi muafiyeti içeren hükümler saklı kalmak kaydıyla"* geçerlidir. Hariçte işleme faaliyeti, "*Gümrük Kanunu'nun 108. maddesinin (a), (b) ve (c) bentlerinde belirtilen eylemleri içerir; yani eşyanın montajı, kurulması veya diğer eşyalarla birleştirilmesi, işlenmesi, yenilenmesi veya düzenli hale getirilmesi gibi işlemleri ifade"* eder (Yılmaz ve Adıgüzel, 2022, s.28).

HİR Rejiminin uygulanmasında ilk adım, hammaddelerin, yardımcı malzemelerin, yarı mamullerin ve ambalaj malzemelerinin üçüncü ülkelerde daha ileri bir işleme tabi tutulması amacıyla başvuruda bulunmak isteyen firmalar Gümrükler Genel Müdürlüğü'ne başvurması gerekmektedir. Genel müdürlük, eşyanın rejim kapsamında değerlendirilebilecek bir ürün olması durumunda Hariçte İşleme İzin Belgesi (HİİB) verileceğine dikkat çekmiştir (Namlı, 2007, s.20).

Bu durumda, garanti kapsamında ücretsiz olarak yapılan tamiratlar için ithalat işlemi gerçekleştirilebilirken, garanti dışında veya ücret karşılığında yapılan tamiratlar için ithalat sırasında gümrük vergisi ödenmesi gerektiği açıktır. Bu tür bir durumda, gümrük vergisi matrahı, tamirat için yapılan masraflar ile varsa nakliye ve sigorta giderlerinin toplamından oluşacaktır (Uçak, 2018, s.88-90).

HİR, dış ticarette serbest dolaşımdaki ürünlerin yurt dışında işlenerek gümrük vergilerinden tamamen veya kısmen muaf olarak Türkiye'ye ithal edilmesine imkan tanıyan bir gümrük rejimidir. Rejimin temel amacı, iç üretimin mümkün olmadığı veya yüksek maliyetli olduğu ürünlerin doğrudan ithal yerine Avrupa Birliği devletlerinden gümrüksüz ithal edilen girdilerin, yurt dışındaki düşük maliyetli işgücü avantajlarından faydalanılarak işlenmesi ve işlenmiş ürün olarak yeniden ithal edilerek döviz tasarrufu sağlanmasıdır (Aslan, 2021, s.34).

Genel anlamda, bu rejimin kuralları ve hedefleri, ülkenin dış ticareti ve işletmelerin elde ettiği birçok faydayı içermektedir. Ülke ekonomisi ve üreticilerin dış ticaret süreçlerinde sağladığı avantajlar, rejimin neden olduğu döviz tasarrufuyla ilgilidir. Ayrıca, ülke içinde tamir edilemeyen bir ürünün veya satış sözleşmesinde belirtilen bir ürünün ihracatçı tarafından tamir edilmesi ve tamir sonrasında vergi muafiyetli olarak yeniden ithal edilmesi gibi durumlar, rejimin önemli dış ticaret etkileridir (Aslan, 2021, s.34).

Tablo 3. Hariçte İşleme Rejimi Kapsamı Yapılan İhracat ve İthalat Verileri (Milyon $)

Yıllar	Geçici İhracat (Milyon $)	İthalat (Milyon $)	Geçici İhracat + İthalat	Geçici İhracat + İthalat / İthalat Oranı %
2013	1.5	260.8	262.3	1,05
2014	1.7	251.1	252.8	1,06
2015	1.4	213.6	215.1	1,06
2016	1.5	202.1	203.7	1,07
2017	1.2	238.7	240	1,05
2018	2.7	231.1	233.8	1,01
2019	3.9	210.3	214.2	1,01
2020	3.6	219.5	223.1	1,01
2021	4.0	271.4	275.4	1,01
2022	4.0	363.7	367.7	1,01
ORTALAMA	**2.5**	**246.26**	**248.8**	**1,01**

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Sözleşme Şekillerine Göre İhracat. (2024). Erişim Adresi: https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104 (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

Tablo 3'te, 2013-2022 tarihler aralığında HİR kapsamında yapılan ithalat ve ihracat değerleri milyon dolar olarak sunulmuştur. Yoğun kullanılan yıllar arasında 2021 ve 2022'de, sırasıyla toplam 4.063.763 milyon dolar ve 4.030.013 milyon dolarlık geçici ihracat gerçekleşmiştir. Aynı dönemde ise toplam 271.425.553 milyon dolar ve 363.710.588 milyon dolarlık ithalat gerçekleşmiştir. Özellikle 2022'de, Hariçte İşleme Rejiminin dış ticarete önemli katkılar sağladığı gözlemlenmekte ve toplam geçici ihracat ve ithalat rakamlarının 367 milyon dolara ulaştığı görülmektedir (Aslan, 2021, s.35).

Hariçte İşleme Rejimi altında yapılan ticaret hacminin yaklaşık 612 milyon dolar gibi oldukça düşük seviyelerde seyrettiği gözlemlenmektedir. Rejimin, eşyanın daha kaliteli işçilik ve işleme tabi tutulması için komşu ülkelere götürülmesi en yaygın uygulamalardan biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak, bu oranın düşük seyretmesi, komşu ülkelerle ticaret ilişkilerinin ihracata odaklı üretimde yeterince etkin kullanılmadığını işaret etmektedir. Rejim kapsamında yapılan ithalatın, toplam ithalat bağımlılığı göz önüne alındığında, Hariçte İşleme Rejimi altında ithalat bağımlılığının yüksek olmadığını göstermektedir (Tekin, 2018, s.560).

Tablo 3'te de görüldüğü gibi, 2013-2022 arasında HİR'deki ihracat ve ithalat işlemlerine genel bir bakış yapıldığında, geçici ihracatın ithalatı ortalama olarak 112 milyon doları aştığı görülmektedir. Tabloda belirtilen 11 yılın genel hesaplaması yapıldığında, HİR içerisinde toplam geçici ihracat ve ithalat işlemlerinin değerinin 612 milyon dolar olduğu ortaya çıkmaktadır. EEGR içerisinde oldukça önemlidir. Hariçte İşleme Rejimi, "*işleme faaliyetlerine ilişkin kolaylıkları, vergi muafiyetlerini ve üretim maliyetlerini düşürücü avantajları içermesiyle"* dikkat çekmektedir. Bu rejimin, firmalar ve ülke dış ticareti üzerinde olumlu etkileri olduğu, Tablo 3 verileriyle değer bazında doğrulanmıştır (Aslan, 2021, s.35).

1.3.1.5. Dahilde İşleme Rejimi

Dahilde İşleme Rejimi (DİR), *"Gümrük Kanunu'nun 108. maddesine göre tanımlandığı üzere, serbest dolaşımda bulunmayan eşyanın, işlenmiş ürünlerin üretiminde kullanıldıktan sonra Türkiye Gümrük Bölgesi'nden yeniden ihraç edilmesi amacıyla, gümrük vergileri ve ticaret politikası önlemlerinden"* muaftır. Bu süreçte vergiler teminata bağlanırken, işlenmiş ürünlerin ihracı gerçekleştiğinde teminat iade edilir. Bu şekilde DİR'den yararlanan eşyalara "şartlı muafiyet sistemi" adı verilmektedir (4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999, Md.108).

Başka bir tanımda, "Dış ticaretçilerin belirlenen süre içinde işlenip ihraç edilmesi kaydıyla, ihraç ürünlerinin üretimi için gereksinim duydukları malzemelerin, ithalat sırasında herhangi bir gümrük vergisine veya diğer ticaret politikası önlemlerine (kota, damping karşıtı önlemler, sübvansiyon karşıtı önlemler) tabi olmadan, teminat verilerek ithal edilmesini sağlayan bir sistemdir. Kısacası, ihracat yapma taahhüdü karşılığında üretimde kullanılan hammadde ve yarı mamullerin ithalatında gümrük vergisi muafiyeti sağlayan bir teşvik sistemidir" (Kemer, 2005, s.125).

Ayrıca, ülke içerisinde vergileri ödenmiş eşyanın işlenmiş eşyaların üretilmesinde kullanıldıktan sonra TGB'den ihraç edilmesi durumunda, bu eşyanın serbest dolaşıma girişi sırasında tahsil edilen belirtildiği gibi Dahilde İşleme Rejimin'den faydalanmasına geri ödeme sistemi adı verilmektedir (4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999, Md.108). Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde, şartlı muafiyet sistemini ve geri ödeme sistemini detaylı bir şekilde ele alacağız.

DİR beş ekonomik etkili rejimlerden bir tanesidir. Ekonomik etkili gümrük rejimlerinden en etkili olduğu söylenebilir. Firmalar makroekonomik hedefler doğrultusunda, sunduğu katma değerin yanı sıra ekonomik büyüklükler anlamında oluşturduğu etkiler değerlendirildiğinde, diğer ekonomik etkili gümrük rejimlerinden DİR'i daha çok tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, 2000 yılı sonrası Türkiye'de DİR'i kullanmakta olan etkin firma sayısının arttığı da gözlemlenmektedir.

1980'li yıllardan itibaren Türkiye, ekonomiyi piyasa odaklı bir modele dönüştürme hedefiyle, ihracata yönelik büyüme stratejisinin belirlenmesi ve buna paralel olarak ticarette serbestleşme sürecini başlatmıştır. İhracata dayalı büyüme stratejisi, üretim artışı, istihdamın artırılması, ihracatın artması ve rekabet gücünün geliştirilmesi gibi makroekonomik hedeflere odaklanarak çeşitli teşvik politikalarının uygulanmasını öngörmüştür. 1996'da AB ile imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması'nın ardından, Türkiye'deki teşvik sistemi değişmiş ve AB'de uygulanan devlet destekleri modeli benimsenmiştir (Mete ve Yıldız E., 2017, s.39).

Dâhilde işleme rejimi, ülke ekonomisindeki ham madde ve ara malı imalatının yerel piyasada yüksek fiyatlarla seyrettiği dönemlerde, ihracatçılara uluslararası piyasa fiyatlarından mal temin etme imkânı sunarak bir çözüm getirir. Bu şekilde, yüksek vergilendirilen girdi malzemeleri dâhilde işleme rejimiyle Türk ihracatçısının vergi yükü altına girmesini önleyerek ihracat maliyetini düşürmeyi, ihracatı artırmayı, ürün çeşitliliğini artırmayı ve uluslararası arenada rekabet gücünü artırmayı hedefler. Daha ucuz ham maddenin ulaşılmasını sağlayan ihracatçılar dış pazarda daha az maliyetle üretim yapabilir, ürünlerini daha rahat pazarlayabilir ve bu şekilde üretimlerini artırarak ölçek ekonomisine ulaşabilirler (Tekin, 2017, s.194).

Çeşitli stratejiler ve amaçlar doğrultusunda uygulanması kaçınılmaz olan devlet desteklerinin esasında dış pazarlarda rekabet gücünün artırılması ve sürdürülmesi amacı bulunmaktadır. Bu destekler genellikle uzun vadeli uluslararası pazarlarda kalıcılığı sağlamaya odaklanırken, kısa vadeli getirilerden ziyade uzun vadeli etkileri ön planda tutar. Öte yandan, DİR gibi destekler kısa vadede avantajlar sunabilen ve doğrudan makroekonomik büyüklükler üzerinde etkili olan destek türleri olarak öne çıkar (Mete ve Yıldız, 2017, s.39).

Dahilde İşleme Rejimi, *"imalat sektöründeki firmaların uluslararası alanda rekabet güçlerini artırmak, pazarlarını genişletmek ve ürün çeşitliliğini artırmak için dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmelerini sağlayan ekonomik etkili bir gümrük rejimi"*olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin izlediği ihracat esaslı büyüme politikası için hayati öneme sahip olan DİR'in, firmaların finansal işlem performansı direkt odak noktası olmasa da, dolaylı olarak uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırarak Türkiye'nin ekonomik büyümesine katkıda bulunabileceği belirtilmektedir (Esen, Şimdi, ve Kocabaş, 2016 , s.394).

DİR, ulusal ve uluslararası ekonomiler için sadece ihracatı destekleme politikaları olmanın ötesinde, küresel tedarik zincirinin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir. Devletlerin üretim ve ihracat için gereksinim duydukları girdilere erişimlerinin küresel boyutta olmasından dolayı, dahilde işleme uygulamaları da dahil olmak üzere gümrük düzenlemelerinin zorunlu hale geldiği öngörülmektedir. Dış ülkelerle rekabet ortamında, çeşitli gümrük düzenlemeleriyle ihracatı kolaylaştırırken, gümrük işlemlerinin süreleri kısaltılmakta ve uluslararası ticarette depolama maliyetleri azalmaktadır. Bu durum, ucuz ve kaliteli girdilerin temin edilmesini sağlayan gümrük uygulamalarının özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşıdığını vurgulamaktadır (Şeker A, 2021, s.41).

1.3.1.5.1.Dahilde İşleme Rejimi'ne Ekonomik Etkili Gümrük Rejimi Statüsü Katan Temel Esaslar ve Dahilde İşleme Rejimi İçin Gereklilikler

Dahilde İşleme Rejimi altında muafiyetten yararlanmak ve ilgili işlemi rejime tabi kılabilmek için yetkili bir kuruluştan alınması gereken izin belgesi, belirlenen izin süresi içinde işlemlerin tamamlanması, vergilerden muafiyet için ihracat taahhüdünün yerine getirilmesi ve işlem sonunda taahhüt hesaplarının kapatılması gerekliliğinden bahsedilmektedir. Rejim kapsamında sıkça kullanılan terimlerin temel prensiplerine değinilirken, üretilmesi hedeflenen eşyalardan elde edilen toplam çıktılar ile çıktılardan işleme faaliyetlerinin içeriğine kadar ilgili terimler şu şekilde açıklanabilir (4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999, Md.108):

- **İşleme Faaliyetleri;** eşyanın birleştirilmesi, montajı, kurulması gibi işçilik gerektiren işlemlerden tutunarak, eşyanın yenilenmesi, işlenmesi ve düzenlenmesi gibi tamirat işlemlerine kadar geniş bir yelpazede gerçekleştirilen faaliyetlerdir.
- **İşlem Görmüş Ürün;** İşleme faaliyetleri sonucunda elde edilen tüm ürünlerin toplamı,
- **Asıl İşlem Görmüş Ürün;** Dahilde İşleme Rejimi kapsamında elde edilmesi amaçlanan ürün,
- **İkincil İşlem Görmüş Ürün;** işleme faaliyetleri sonucunda elde edilen asıl işlem görmüş ürün dışındaki ürünler,
- **Eşdeğer Eşya;** işlem görmüş ürünlerin imali için ithal eşyasının yerine kullanılan serbest dolaşımda bulunan(yerli) eşya,

- **Verimlilik Oranı;** belirli miktardaki ithal eşyasının işlenmesi sonucunda elde edilen işlem görmüş ürünlerin miktarı veya yüzde oranıdır (4458 sayılı Gümrük Kanunu, 1999, Md.108).

Yukarıda değinilen işleme faaliyetlerinin gerçekleştirildiği, diğer EEGR'den "Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi" ve "Hariçte İşleme Rejimi"nde de aynı terimler kullanılmakta ve aynı anlam ifade edilmektedir. İşleme faaliyetlerine şu şekilde örnek verebiliriz;

Yurt dışından getirilen buğdayın yerel olarak işlenerek makarna veya un haline dönüştürülmesi, buğdayı asıl işlem görmüş eşya kategorisine sokar. Bu işlem sırasında çıkarılan kepek ise ikincil işlem görmüş eşya kategorisine dahil edilir. İthal edilen buğdayın miktarı ile üretilen makarna veya unun miktarı arasındaki oran, DİR çerçevesinde gerçekleştirilen işlemenin verimliliğini gösterir (Ceyhan, 2006, s.54).

Ekonomik etkili gümrük rejimleri, döviz kazandırıcı faaliyetlerin teşvik edilmesi, istihdamın sürdürülebilir bir şekilde artırılması ve nihayetinde ekonomik büyümenin hızlandırılması hedefine dayanan gümrük düzenlemelerini içerir. Dâhilde İşleme Rejimi (DİR), ihraç edilecek ürünlerin uluslararası pazarlarda rekabet avantajı elde etmesini sağlamak için ihraç eşyalarının üretimi için gerekli olan ve yerel piyasalardan sağlayan ham madde, ara malı ve işlenecek ambalaj malzemelerinin gümrük muafiyeti ile ithal edilmesine imkan tanıyan ekonomik etkili bir gümrük rejimidir (Altundaş ve Altınöz, 2020, s.642).

Bu sebeple, rejim, mal üretiminde kullanılacak girdilerin ithalatı sırasında ihracatçıların karşılaştığı tarife ve benzeri mali yükümlülüklere muafiyet sağlayan bir ihracatı destekleme sistemi olarak değerlendirilir. İthalat sürecinde sağlanan bu muafiyetler, dünya fiyatlarından girdi sağlayan ihracatçı firmalara uluslararası rekabet avantajı sunar. Ayrıca, bu rejim aracılığıyla ihracat pazarlarının genişletilmesi, ihraç edilen ürünlerin çeşitlendirilmesi ve sürdürülebilir ihracat artışlarının sağlanması da hedeflenir (Altundaş ve Altınöz, 2020, s.642).

1.3.1.5.2. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı Hedefler Elde Edilen Çıktılar

Türkiye, yaklaşık 815 milyar dolarlık Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) ile dünyanın en büyük 20 ekonomisinden biri olarak kabul edilmektedir (World Bank, 2023). Ancak, bu önemli sıralamaya rağmen, Türkiye çeşitli yapısal ekonomik zorluklarla karşı karşıyadır. Söz konusu yapısal sorunları şu şekilde sıralamak mümkündür (Esen, Şimdi ve Kocabaş, 2016, s.394):

İhracını genişletmek için daha fazla hammadde ve ara malı ithal etmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

I. Türkiye'nin toplam ihracatının içindeki yüksek katma değerli ürünlerin payı %3,5 ile %4 arasında değişmektedir. Bu durumda, Türkiye'de ihraç edilen ürünlerin ortalama kilogram fiyatı 1,50 dolar olarak belirlenmiştir. Karşılaştırma olarak, aynı değer Güney Kore'de 3,0 dolara, Japonya'da ise 3,5 dolara ulaşmıştır.
II. Üretimi artırmak için enerji ithalatının artırılması gerektiği öngörülmektedir, çünkü ülke enerji açısından dışa bağımlı konumdadır.
III. Türkiye, genç bir nüfusa sahiptir. Yüksek oranda genç nüfusun istihdam piyasasına her yıl katılmasıyla birlikte, mevcut işsizlik oranının artmaması için sürekli ekonomik büyümeye gereksinim duyulduğu ifade edilmiştir.

1980 sonrasında benimsenen ihracata dayalı büyüme politikası günümüzde hala devam etmekte ve ihracatın artırılması için yeni stratejiler geliştirilmesi gerektiğine işaret edilmiştir. Bu yapısal sorunların üstesinden gelmek ve daha sağlam bir ekonomiye geçmek için özellikle ihracatın teşvik edilmesi son derece önemlidir. Dahilde İşleme Rejimi (DİR) ise Türk ihracatçılarının ithal girdi maliyetlerini azaltarak ihracat satışlarını artırmayı hedeflemektedir (Esen, Şimdi ve Kocabaş, 2016, s.394).

Dahilde İşleme Rejimi (DİR), ekonomi üzerinde genel olarak olumlu sonuçlar doğurur ve hem makro hem de mikro düzeyde çeşitli etkilere sahiptir. Makro düzeydeki etkileri, ülkenin uluslararası ticaretinde artış, istihdamda büyüme, döviz gelirlerinde artış, endüstride kapasite kullanımında yükselme ve ekonomik büyüme gibi alanlarda kendini gösterir. Mikro düzeydeki etkileri ise 2005/8391 sayılı Karar'da belirtilen hedeflere uygun olarak şirketlerin üretim maliyetlerinin düşürülmesi, satış hacimlerinin artırılması, işletmenin sürekli büyümesinin desteklenmesi ve pazar risklerinin en aza indirilmesi olarak özetlenebilir. DİR'in mikro düzeydeki etkileri, şirketlerin sermaye genişletme, fiyat rekabetinde üstünlük kazanma ve atıl kapasite kullanımını azaltma gibi roller üstlendiğine odaklanmaktadır (Esen, Şimdi ve Kocabaş, 2016, s.394).

DİR'in sağladığı muafiyetlerle yerel şirketlere uluslararası alanda rekabet gücü kazanma fırsatı vermesi, üretim sürecinde serbest dolaşımdaki benzer ürünlerin kullanılmasına izin vermesi ve ödenmiş vergilerin iadesini sağlaması gibi avantajlar öne çıkmaktadır. Ancak rejimin kamu gelirlerinden feragat etmesi ve yerel hammadde üreticilerini olumsuz etkilemesi gibi eleştiriler de mevcuttur (Sayılgan ve Şenol, 2010, s.295).

Yerli üreticiyi olumsuz etkilememek, ithal ham maddeye olan bağımlılığı azaltmak ve cari açığı artırmamak için karar vericiler tarafından belirli önlemler alınmıştır. Bu önlemler arasında öncelikle döviz kullanım oranı bulunmaktadır. Döviz kullanım oranı, ithal edilen ürüne ilişkin CIF ithal değerinin, ihraç edilen işlem görmüş ürüne ilişkin FOB ihracat değerine bölünmesiyle hesaplanır ve bu oran, ilgili gümrük beyannamesinde 46. hanesinde belirtilen istatistikî değerlere dayanır. Döviz kullanım oranının amacı, DİR sonrasında Türkiye'ye giren döviz miktarının yüzdesini belirlemektir. Diğer bir ifadeyle, ihraç edilen ürünlerden sağlanan dövizin yurt dışına çıkan döviz miktarını tespit etmeyi amaçlar (Cebeci ve Yılmaz, 2013, s.210). Döviz kullanım oranları, otomotiv sektöründe düzenlenen belgeler için en çok %65, deri, çimento, cam, seramik gibi sektörler için en fazla %60, tekstil ürünleri için %65'e kadar, konfeksiyon ve orman ürünleri sektörleri için en fazla %70, diğer sektörler içinse en çok %80 olarak sınırlanmıştır (Tekin, 2018, s.559).

Dahilde İşleme Rejimi (DİR), yerli üretimin zarar görmemesi ve ihracata katkı sağlanması temelinde bir yaklaşım benimsemektedir. Bu doğrultuda, DİR'den faydalanarak aramalı ithalatın gerçekleştirilmesinde, yerli üreticilerin aynı ürünü üretirken zarara uğramaması önemle vurgulanmaktadır. Aksi takdirde, yerli aramalı üreticilerin haksız rekabet koşullarında faaliyet göstererek rekabet güçlerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilecekleri ifade edilmektedir (Şenol, 2008, s.24). Bu sebeple, DİR'in etkin bir şekilde işleyebilmesi, yerli üreticilerin üretimine ve çıkarlarına zarar vermedikçe mümkün olacaktır. Bu bağlamda, yerli piyasadaki üretim denge ve rekabetin korunması amacıyla dahilde işleme izin belgeleri düzenlenmektedir (Takım ve Ersungur, 2010, s.295).

Dahilde İşleme Rejimi (DİR), Türkiye ekonomisi ve en önemlisi uluslararası ticaret hacmi açısından sağlam bir konuma sahiptir. Bu bağlamda, 2005-2015 senelerinde DİR üzerinden yapılan ihracat verileri Tablo 4'te sunulmuştur (Esen, Şimdi ve Kocabaş, 2016 , s.394).

Tablo 4. Türkiye'de Dahilde İşleme Rejimi (2005-2021)

Yıllar	Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında İhracat (milyon $) (1)	Genel İhracatta Dahilde İşleme Rejiminin Payı	Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında İthalat (milyon $) (2)	Genel İthalatta Dahilde İşleme Rejiminin Payı	İhracatta İthalat (%) (2/1)
2005	37,8	51,4	17,3	14,8	46
2006	43,6	50,9	18,8	13,5	43
2007	52,2	48,6	24,3	14,3	47
2008	62,8	47,6	30,8	15,2	49
2009	46,4	45,4	21,4	15,2	46
2010	53,7	47,2	26,0	14,0	48
2011	64,2	47,6	30,9	12,8	48
2012	65,3	42,8	31,6	13,4	48
2013	68,1	44,9	32,1	12,7	47
2014	68,6	43,5	31,6	13,0	46
2015	58,8	40,9	26,2	12,6	45
2016	58,2	40,8	24,5	12,4	42
2017	65,0	41,4	28,4	12,2	44
2018	74,9	44,6	33,0	14,8	44
2019	74,7	41,3	27,2	12,9	36
2020	69,6	41,0	25,9	11,8	37
2021	91,0	40,4	31,5	11,6	35

Kaynak: (ERGEN, E. 2022).*Türkiye'de Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirilen Ticaretin İthalata Bağımlılığa Etkisi*. Gümrük ve Ticaret Dergisi, 9(29), 30-41.

Tablo 4'teki verilere göre, 2005-2021 yılları arası DİR üzerinde toplam 1054,9 milyar dolarlık bir ihracat gerçekleştiği tespit edilmiştir. Tablo 4'e göre, 2005 yılında yaklaşık 38 milyon ABD doları olan DİR kapsamındaki ihracatın seneler geçtikçe arttığı gözlemlenmiştir. Aynı tabloya göre, DİR üzerinden gerçekleştirilen ihracatın seneler içinde yükselmesine oranla, genel ihracattaki payının azaldığına dikkat çekilmiştir. Bu ihracatın toplam ihracata oranındaki değişim Tablo 4'de gösterilmektedir.

1.3.1.5.3.Dahilde İşleme Rejimi'nin Diğer Ekonomik Etkili Gümrük Rejimlerinden Farkı

EEGR arasında, ihracatçı firmalara en fazla avantaj sağlayan rejim olan Dahilde İşleme Rejimi (DİR), diğerlerinden farklılaşan bazı belirgin özelliklere sahiptir. O belirgin özellikler şunlardır (Namlı, 2007, s.24);

- Serbest Dolaşıma Giriş(SDG) rejimi, vergi ödemesini zorunlu kılarken, DİR'de ise şartlı muafiyet koşullarına bağlı olarak vergi yükümlülüğü ancak rejim kurallarının ihlal edilmesi durumunda ve eşyanın serbest dolaşıma çıkarılmadığı sürece ortaya çıkar. Öte yandan, SDG rejiminde eşyanın, ticaret politikası önlemlerine tabi olduğu belirtilmiştir, ki bu DİR'den farklıdır.
- Geçici ithalat rejiminde eşyanın işleme tabi tutulması kesinlikle mümkün değildir; eşya, geldiği formuyla birebir olarak yeniden ihraç edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Antrepo rejiminde eşyanın herhangi bir işleme faaliyetine tabi tutulamayacağı, sadece sınırlı bir elleçleme faaliyetinin öngörüldüğü belirtilmiştir. Ancak, DİR'de ürün her türlü işleme faaliyetine tabi tutulabilir.
- GKAİR'inde, ürünün işleme faaliyetine tabi tutulmasından sonra ihracata değil, SDG rejimine tabi tutulması gerektiği beklenmektedir.
- Hariçte işleme rejimi, serbest dolaşımdaki bir ürünün yurtdışında işleme faaliyetine sokulduktan sonra tekrar ithal edilmesine olanak sağlayan bir rejimdir. Ancak DİR'de, serbest dolaşımda olmayan bir ürünü işleme faaliyetine sokarak tekrar ihracat yapılmasını teşvik eden bir rejim olduğu belirlenmiştir.

Bu bölümde gümrük rejimleriyle ilgili kavramlar, gümrük rejimlerinin sınıflandırılması, ekonomik ve ekonomik olmayan gümrük rejimleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Türkiye'nin 1980 yılı sonrası piyasa ekonomisine geçmesiyle beraber, ihracata dayalı büyüme stratejisinin belirlenmesi, gümrük işlemlerinin kolaylaştırıcı düzenlemeleri hayata geçirilmesiyle bazı ihracata dayalı teşvik sisteminin gelişmesi hasıl olmuştur. Ardından Gümrük Kanunu'nunda çıkarılması beraber DİR etkin bir biçimde kullanıldığı görülmüştür. DİR'in tanımı, gereklilikleri ve amaçları açıklanarak ikinci bölümde tarihsel gelişim süreçleri, Türkiye'de uygulanan ihracat teşvikleri, DİR gelişim süreçleri ve genel şartları ile tüm süreçleri ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2000 YILI SONRASI DAHİLDE İŞLEME REJİMİ

2.1.Türkiye'de İhracat Teşviklerinin Tarihsel Gelişim Süreci Ve Dahilde İşleme Rejimi

Gelişmiş ve gelişmekte olan devletler, dış ticaretlerini artırmak için büyük çaba harcamışlardır. En önemlisi, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin döviz kaynaklarını artırmak için daha fazla ihracata odaklanmaları, ekonomi politikalarının öncelikleri arasında yer almaktadır. Bu ülkeler, sık sık döviz sıkıntısı yaşadıkları için ödemeler dengesi krizleriyle karşılaşmışlardır. Türkiye ekonomisinde de, geçmişte yaşanan krizlerin çoğu, temel olarak döviz tedarikinde yaşanan zorluklardan kaynaklanmıştır. Döviz sağlamanın en güvenilir yolu, mal ve hizmetlerin ihraç edilmesidir. Ayrıca, Türkiye gibi birçok gelişmekte olan ülkede, ihracattaki artış, ihraç edilen malların üretiminde artışa neden olarak istihdamın artmasına ve işsizliğin azalmasına yol açmıştır (Takım ve Ersungur, 2010, s.290).

Türkiye'de Dahilde İşleme Rejimi'nin gelişim sürecini ve bu rejime yönelik tartışmaları daha iyi anlamak için, Cumhuriyet döneminden günümüze kadar uygulanmış veya hala uygulanmakta olan ekonomi politikaları, özellikle teşvik sistemleri hakkında en azından ana hatlarıyla bilgi sahibi olmak önemlidir. Bu sayede, DİR'e geçiş sürecinde etkili olan faktörler ve DİR'e geçmeden önceki dönemlerin ekonomik, siyasi ve sosyal koşulları anlaşılabilir. Ayrıca, DİR uygulamasının ardından yaşanan dönemlerle karşılaştırma yaparak rejimin daha iyi yorumlanması mümkün olacaktır (Karakahya, 2018, s.54).

1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu, Birinci İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda yürürlüğe konulmuş ve belirli bir süre için geçerli olmuştur. Bu kanun, yerli sanayinin geliştirilmesini desteklemeyi hedeflemiştir ve bu amaçla çeşitli kolaylıklar sağlanmıştır. Esasen yerli üretimi korumak amacıyla, pahalı olsa bile yerli kaynaklardan girdi teminini teşvik etmiştir. Bu hedef doğrultusunda, 1933 yılında yerli üretimi artırmak için önceden sağlanan bazı gümrük muafiyetleri kaldırılmıştır. Daha sonra, 1940 yılında çıkarılan ve ilk ihracat teşviki olarak kabul edilebilecek 3848 sayılı kanun, devlet kontrolünde olan ürünlerin ihracatında muamele vergisine istisna getirmiştir (Takım ve Ersungur, 2010, s.290).

1980 yılında, küresel ekonomik göstergelerle doğru orantılı olarak, 24 Ocak Kararları ile ekonomik politikalarda önemli bir değişiklik gerçekleşti. Bu kararlar, ekonominin serbest piyasa mantığıyla işlemesini ve dünya ekonomisiyle rekabeti güçlendirmeyi amaçlayarak birçok gelişmekte olan ülkede uygulanmıştır. Türkiye için ise, ihracata dayalı bir büyüme modeli benimseme açısından yeni bir yaklaşım getirmiştir (Takım ve Ersungur, 2010, s.290).

1980 sonrasında Türkiye'de uygulanan iktisadi politikalar çerçevesinde, doğrudan ve nakdi teşviklerin yoğun bir şekilde uygulanması yerine, diğer ülkelerde uygulanan yükümlülüklere uygun olarak hazırlanan "İhracata Yönelik Devlet Yardımları" programları öne çıkmıştır. Bu kapsamda, vergi iadesi gibi KKDF, vergi, resim ve harç istisnası gibi yöntemlerle ihracatı teşvik etme yoluna gidilmiştir (Takım ve Ersungur, 2010, s.290).

DİR ve benzeri gümrük rejimleri ilk defa, 1996 senesinde Gümrük Birliği anlaşmasıyla yürürlüğe konulan ve 24 Ocak 1980 tarihinde uygulamaya konulan ekonomi paketinde yer almıştır. Türkiye ekonomisinin önemli bir dönüm noktası olan bu tarih ve alınan bu kararlar, günümüze kadar aktif bir şekilde kullanılmakta olup, 1999 yılında çıkarılan Gümrük Kanunu'nda yer almaktadır (Karakahya, 2018, s.54).

2.1.1.Türkiye’de Uygulanan İhracat Teşvikleri ve Önemi

İhracata odaklı ülke desteklerinin asıl amacı, özellikle Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) gibi firmalara, ihracata yönelik faaliyetlerini bir karşılık beklemeden desteklemektir. İhracat yapan firmalara; pazarlama, üretim, markalaşma, araştırma ve geliştirme gibi yerlerde destek sağlayarak, uluslararası pazarlarda karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmelerine ve rekabet güçleri kazanmalarına yardımcı olmuştur (Gürsoy, 2010, s.345).

1994 yılında imzalanan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Antlaşması'na katılan Türkiye, ayrıca Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ne dahil olması nedeniyle, ihracat sonrası yapılan doğrudan parasal ödemeler olan "nakit teşvikler" ve "sübvansiyonlar" gibi teşvikleri kaldırmıştır. Bu tür nakit teşviklerin yerine, Ticaret Bakanlığı tarafından DTÖ ve AB standartlarına uygun olarak hazırlanan teşvikler uygulanmıştır. İhracatçıların talepleri de göz önünde bulundurularak geliştirilen yeni programlar hayata geçirilmiştir (Gürsoy, 2010, s.345).

Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü, ülkemizin ihracat büyüme planları ve senelik programlarındaki ilke, amaç ve politikaların devlet ekonomisine faydalı şekilde düzenlenmesini, desteklenmesini ve geliştirilmesini sağlamakla görevlidir. Ayrıca, gerekli önlemlerin hazırlanması, uygulanması ve sonuçlarının değerlendirilmesi de bu genel müdürlük tarafından yürütülmektedir (Uysal, 2005, s.89).

2.1.2.Nakdi İhracat Teşvikleri

Ticaret Bakanlığı tarafından sunulan ihracatın yapılmasına yönelik devlet teşvikleri, firmalara dış pazarlara giriş sürecinde her aşamada destek sağlamayı hedeflemiştir. İstihdam, üretim, yatırım ve ihracat değer zincirinin her halkasına dönük bir politika benimsenmiştir (Aşar, 2017, s.5).

2.1.2.1.Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Desteği

Ülkemizde sanayi ve/veya ticari alanlarda faaliyet gösteren işletmeler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin dış pazarlarda rekabet güçlerini artırmak amacıyla eğitim masraflarının desteklenmesi planlanmıştır*." Türk Ticaret Kanunu'nun 124. maddesinde belirtilen sanayi ve/veya ticari alanlarda veya yazılım sektöründe faaliyet gösteren kooperatif, anonim, limited, komandit ve kolektif şirketler,"* bu teşvikten yararlanabilecektir. Uluslararası rekabetin geliştirilmesini destekleyen URGE programı çerçevesinde desteklenen eğitim konuları şu şekilde sıralanabilir (2010/8 Sayılı URGE Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, 2010):

- *Dış Ticaret, Gümrük ve Kambiyo Mevzuatı,*
- *AB ve DTÖ Mevzuatı,*
- *Dış Ticaretin Finansmanı ve Dış Ticaret Muhasebesi,*
- *Dış Ticarette Anlaşmazlıkların Çözümü ve Uluslararası Tahkim,*
- *Dış Ticarette Fiyatlandırma,*
- *Uluslararası Pazarlama ve Elektronik Ticaret,*
- *Dış Ticarette Kullanılan Belgeler ve Ödeme Şekilleri,*
- *Dış Ticarette Sözleşmeler ve Teslim Şekilleri*,
- *Yenilikçilik ve Kümelenme,*
- *Tedarik Zinciri Yönetimi ve Lojistik,*
- *Süreç Yönetimi ve Kalite,*
- *Moda, Marka ve Tasarım*

2.1.2.2. Eğitim Desteği

Eğitim desteği: *"Firmaların uluslararası ticaretle ilgili eğitim taleplerinin karşılanması, çalışanların uluslararası pazarlama ve ihracat işlemleri ile pazar araştırması konusundaki yeteneklerinin geliştirilmesini amaçlayan bir destek türüdür."* Bu destek, firmaların küresel pazarlara açılmasını sağlamayı hedefler. Bu destekten, KOBİ'ler ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri(SDŞ) ve bu firmalarla ortaklık yapan firmalar yararlanabilir (2007/3 Sayılı Eğitim ve Danışmanlık Yardımı Hakkında Tebliğ, 2007).

2.1.2.3.Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği

Bu destekte; "*Sınai veya ticari işletmeler tarafından ihracat amaçlı olarak düzenlenen yurt dışı pazar araştırma gezilerine ilişkin masrafların karşılanması sağlanmaktadır."* Bir yurt dışı pazar araştırma seyahati sırasında, en fazla iki işletme personelinin konaklama ve ulaşım masrafları belirli bir miktarda desteklenmiştir(2006/6 sayılı Pazar Araştırması ve Pazarlama Desteği Hakkında Tebliğ, 2006).

2.1.2.4.Yurtdışı Fuarlara Katılım Desteği

Bu destekte; *"Firmaların yurt dışındaki fuarlara katılımlarının sağlanması ve sektörel nitelikteki uluslararası fuarlara bireysel katılımların teşvik edilmesiyle Türk ihracat ürünlerinin tanıtılması ve pazarlanması desteklenmektedir."* Yurt dışı fuar organizasyonları düzenleyen organizatörler ile fuarlara katılan firmalar ve kuruluşlar, ayrıca sektörel nitelikteki yurtdışındaki fuarlara bireysel katılım sağlayan firmalar ve kuruluşlar, bahsi geçen destekten faydalanabilir (2009/5 sayılı Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ, 2009).

2.1.2.5.İstihdam Desteği

Sektörel Dış Ticaret Şirketi (SDŞ) unvanına sahip firmaların, sadece dış ticaret işlemleriyle ilgili olarak deneyimli ve yüksek eğitimli yönetici ve personel istihdam etmeleri hedeflenmektedir. Bir SDŞ'ye en fazla bir yönetici ve iki personel için bir yıllık süre boyunca tek seferlik destek sağlanabilir(2004/4 Sayılı SDŞ Statüsüne İlişkin Tebliğ, 2004).

2.1.2.6.Tasarım Desteği

Bu destekte; *"Markalaşmanın önemli bir parçası olan tasarımın doğrudan desteklenmesini sağlamak amacıyla; tasarım firmaları, tasarım stüdyoları ve derneklerin, tanıtım, reklam, pazarlama, istihdam ve danışmanlık harcamaları ile yurtdışında açacakları şubelerinin giderlerinin karşılanması öngörülmektedir"* (2008/2 Sayılı Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ, 2008).

2.1.2.7.Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Desteği

Bu destekte; *"Şirketlerin ve iş birliği kuruluşlarının yurtdışında yürüttükleri tanıtım etkinliklerinin, yurtdışında açtıkları birimlerine (Mağaza, Ofis, Showroom) ilişkin kira giderlerinin ve marka tescili masraflarının desteklenmesi sağlanmaktadır" (*2010/6 Sayılı Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, 2010).

2.1.2.8. Markalaşma ve TURQUALITY® Desteği

TURQUALITY, *"uluslararası marka değeri olan şirketlerin, üretimden pazarlamaya, satıştan satış sonrası hizmetlere kadar tüm süreçlerini içeren yönetim bilgisi, kurumsal yapılanma ve büyümelerini destekleyerek, kendi markalarıyla küresel bir oyuncu olmalarını ve bu markalar aracılığıyla olumlu bir Türk Malı imajının oluşturulmasını ve yerleştirilmesini hedefleyen bir marka destek programıdır."* (2006/4 Sayılı Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality'nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, 2006)

TURQUALITY programı kapsamında firmaların; (2006/4 Sayılı Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality'nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, 2006)

- *Moda/Endüstriyel ürün tasarımcısı/Şef/Aşçı istihdamına yönelik masraflar,*
- *Yurtdışında faaliyet gösteren birimlere ait harcamaları,*
- *Pazarlama, reklam ve tanıtım aktivitelerini,*
- *Patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka ve tescil masrafları,*
- *Sertifikasyon harcalamarını,*
- *Danışmanlık(yönetim, tasarım, hukuk, bilişim) giderleri desteklenmektedir.*

2.1.3. Vergi Yardımları

Vergi yardımları, *"dış satımı teşvik etmek için doğrudan finansal destek sağlamak yerine vergi muafiyeti sağlayan teşviklerdir. İhracat vergileri ve benzeri yükümlülüklere getirilen istisnaları kapsar"* (2008/6 Sayılı İhracat, Transit Ticaret, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğ, 2008).

2.1.3.1.Vergi, Resim, Harç İstisnası

İhracatçı firmaların maliyetlerini azaltarak, dış satımı yükseltmeyi, dışsatım pazarlarını genişletmeyi ve dış satım ürünlerinin dış pazarlarda rekabet gücünü artırmayı amaçlayan, "İhracat, ihracat olarak kabul edilen satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve aktivitelerde vergi, resim ve harç muafiyeti uygulaması" adlı destek programlarıdır. İhracat, *"ihracat kabul edilen satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve etkinliklerle ilgili olan tüm bankacılık ve sigorta işlemleri, krediler ve diğer belgeli işlemlerden kaynaklı vergiler dahil olmak üzere ödenmesi gereken tüm vergiler için muafiyet"* sağlanmıştır (2008/6 Sayılı İhracat, Transit Ticaret, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğ, 2008).

2.1.3.2.Serbest Bölge Muafiyetleri

Serbest bölgeler, *"ülkenin siyasi sınırları içinde bulunmasına rağmen, ithalat vergileri, ticaret politikası önlemleri ve döviz mevzuatının uygulanması açısından Türkiye gümrük hattı dışında kabul edilen yerlerdir" (*Asar, 2017, s.9).

Serbest bölgelerin kurulması ve faaliyetlerindeki temel hedefler, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nda belirtilmiştir. Bu hedefler arasında ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji transferini hızlandırmak, işletmeleri dış pazarlara yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek yer alır. Ülke ekonomilerine sunduğu katkılarla birlikte, esnek ve modern yönetim yapılarıyla uluslararası ticarete ilgi duyan şirketlere modern ve gelişmiş bir yatırım ortamı sunan serbest bölgeler, ülkemizde de lojistik merkezlerin önemini artırmıştır (Asar, 2017, s.9).

Destek programı uygulamasında kullanılan araçlar arasında vergi muafiyetleri önemli bir yer tutar. Gelir vergisi, kurumlar vergisi, KDV, resim ve harç muafiyeti gibi çeşitli vergilerde sağlanan muafiyetler, Ticaret Bakanlığı, Serbest Bölgeler, Yurtdışı

Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün yetki alanına dahil olan Serbest Bölge muafiyetinden yararlanabilmek için Ticaret Bakanlığının faaliyet ruhsatını almak gerektiği ifade edilmiştir (3065 Sayılı KDV Kanunu, 1984, Md.17).

Serbest Bölgeler Kanunu'nda tanınan vergi muafiyet ve istisnalar için bir süre kısıtlaması olmayıp, serbest bölge firmalarına faaliyetlerine bağlı olarak on ile otuz yıl arasında değişen bir ruhsat süresi verildiğinden, bu muafiyet ve istisnaların süresinin de ruhsat süresi kadar olduğu ifade edilmiştir (3065 Sayılı KDV Kanunu, 1984, Md.17).

2.1.3.2. İhracatta KDV İstisnası

Katma Değer Vergisi (KDV), üretimden tüketime kadar olan süreçte mal veya hizmetin artı değeri üzerinden alınan ve vergi matrahından indirilmesine olanak tanıyan bir tür yaygın vergidir. Satıcılar, mal veya hizmeti sattıklarında KDV'yi tüketiciye yansıtarak, KDV'nin gerçek yüklenicisi olan nihai tüketiciden tahsil ederler (Kemer, 2003, s.61).

İhraç edilen ürünlerin üretimi için satın alınan hammadde ve diğer girdiler için ödenen Katma Değer Vergisi (KDV), imalatçı ihracatçılar veya ihracatı gerçekleştiren firmalar tarafından iade edilmesini öngören bir sistemdir. Bu, ihracattan sonra ilgili firmaların KDV'nin bir kısmını geri almasını sağlar (Kemer, 2003, s.61).

"3065 sayılı KDV Kanunu'nun 11. ve 12. maddeleri, ihracat istisnasına ilişkin hükümleri içermektedir. 11. maddenin 1. fıkrasının (a) bendinde, mal teslimleri ve bu teslimlere ilişkin hizmetler ile yurtdışındaki müşterilere sağlanan hizmetlerin KDV'den istisna olduğu belirtilmiştir. Bu hükümle birlikte, mal ve hizmet ihracatında KDV'nin uygulanmayacağı ifade edilmiştir" (3065 Sayılı KDV Kanunu, 1984, Md.11).

2.1.4. İhracatın Finansmanı

Gelişmekte olan ülkelerde, mali piyasalardaki ve reel sektördeki yapısal sorunlar sebebiyle, ihracat için finansman talebinin arttığı ifade edilmektedir. İhracatçılar ve ihracata ilişkin mal üreten imalatçı firmalar için, özellikle ihracata hazırlık sürecinde finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, Türk Eximbank tarafından kısa vadeli ihracat kredileri sağlanmaktadır. Eximbank, *"piyasa koşullarına göre daha avantajlı şartlarda kredi sağlamaktadır. Bu krediler, Türk lirası ve döviz cinsinden olup, bankalar aracılığıyla veya doğrudan Eximbank tarafından firmalara tahsis edilmektedir"* (Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketi Ana Sözleşmesi, 2009).

İhracatçıların, ihracat finansmanıyla ilgili yaşadığı zorluklar, hem reel sektörden hem de finansal piyasalardan kaynaklanmaktadır ve bu durum üretimi ve ihracatı doğrudan etkilemektedir. Özellikle KOBİ'leri içeren ihracatçı firmaların çoğu, sınırlı öz kaynakları nedeniyle dış kaynaklara bağımlı bir yapıya sahiptir (Yazar Öztürk, 2006, s.88).

Uluslararası piyasalarda dezavantaj olarak görülen bu durumu önlemek için, ihracatçı firmalara finansman olanağı sunan kredi programları ve ihracatçı firmaların risklerden korunmasını sağlayan sigorta ve garanti programlarının önemi vurgulanmıştır. Türk Eximbank, Türkiye'nin dış satımını desteklemek ve finanse etmek amacıyla 3332 sayılı yasanın yetkisiyle Bakanlar Kurulu'nun 87/11914 sayılı kararıyla 21 Ağustos 1987'de kurulmuştur ve dış satımı destekleme faaliyetlerine 1988'de başlamıştır. (Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2004)

Türk Eximbank'ın amaçları, kuruluş hedefleri şunlardır; (İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2012, s.47)

- İhracatçıların dış ticarette paylarının artırmak ve işletmelerine gerekli destekleri sağlamak,
- İhracatçılarla yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara dış pazarlarda rekabet gücü ve güven sağlamak,
- İhraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması,
- İhracatın genişletilmesi, ihraç ürünlerinin çeşitlendirilmesi,
- İhracat odaklı yatırımların üretim satışını desteklemek ve yurt dışında yapılacak yatırımları teşvik etmek.

Ülkemizde ihracatı teşvik etmek amacıyla bir dizi önlem ve imkan sunulmuştur. Bu teşviklerin ana hedefi, ihracatçılara rekabet gücü kazandırmak, ihraç ürünlerine yeni pazarlar açmak, ihracatı artırmak ve mal ile hizmet çeşitliliğini artırmaktır. Bu şekilde ihracatçılar için çeşitli fırsatlar ve destekler sunularak uluslararası pazarda daha etkin bir konum elde etmeleri amaçlanmaktadır. Üretim faaliyetlerinin desteklenmemesi ve ham madde ithalatının artması ülkenin üretim potansiyelini sınırlayabilir. Bu durum, ülke ekonomisinde dışa bağımlılığı artırabilir ve yerli üretimin rekabet gücünü azaltabilir. Ayrıca, birikmiş sermayenin döviz transferiyle başka ülkelere yönlendirilmesi, yerel ekonomide kaynakların yeterince kullanılmamasına ve dış ticaret dengesinin bozulmasına neden olabilir. Bu nedenle, üretim faaliyetlerinin teşvik edilmesi ve yerli kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılması önemlidir. Bu sayede ekonomide istikrar sağlanabilir ve dışa bağımlılık azaltılabilir. İhracatçının ürettiği ürünü yurt dışında pazarlama faaliyetleri yürütülebilmesi için sağlanan teşvikler, ürettiği ürünün ham maddesine yönelik sağlanabilse ülke ekonomisine daha çok katkı sunabileceği görülmektedir. Ülkemiz üretim girdi kalemlerinin ülke içi kaynaklardan elde edebilmesi için politikalar üretebilmesi ve bunu yaygınlaştırması, ülke ekonomilerinin büyümeleri için kaçınılmaz olacaktır.

Eximbank, ihracatçı firmalar ve ihracat yapmaya odaklanmış üretim yapan imalatçı şirketler ile yurt dışında faaliyet gösteren girişimlere dönük çeşitli kredi programları sunmaktadır. Eximbank tarafından yürütülen kredi destek programları ana başlıklar itibariyle şunlardır:

Tablo 5. Eximbank Kredi Destek Programları

Kısa Vadeli İhracat Kredileri	Reeskont Kredisi Sevk Öncesi İhracat Kredileri İhracata Hazırlık Kredileri Dış Ticaret Şirketleri İhracat Kredisi KOBİ İhracata Hazırlık Kredileri Sevk Sonrası Reeskont Kredisi İhracata Dönük Üretim Finansman Kredisi
Orta-Uzun Vadeli İhracat Kredileri	İhracata Yönelik İşletme Sermayesi Kredisi İhracat Finansmanı Aracılık Kredisi İhracata Yönelik Yatırım Kredisi Marka Kredisi Avrupa Yatırım Bankası Kredisi Yurt Dışı Mağazalar Yatırım Kredisi Gemi İnşa ve İhracatı Finansmanı Programı Özellikli İhracat Kredisi
Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kapsamındaki Krediler	Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Köprü Kredisi Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektubu Programı Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi Turizm Kredisi Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi Yurt Dışı Fuar Katılım Kredisi
Ülke Kredi ve Garanti Programları	Nakdi Kredi Verilmesi Gayri Nakdi Kredi Verilmesi Niyet Mektubu Düzenlemesi
İhracat Kredi Sigortası	Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Teminat Mektuplarının Haksız Nakde Çevrilme Sigortası

Kaynak: Türk Eximbank Kredi Destek Programları. Erişim adresi: https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler (Erişim Tarihi:12 Mart 2023)

Bakıldığında Eximbank tarafından sağlanan birçok kredi destek kalemi bulunmaktadır. Ama yine de bu krediler, firmalar tarafından ham madde girdi maliyetleri için harcanılmadığını düşünülmektedir.

2.2. Dahilde İşleme Rejimi'nin Tanımı ve Amacı

Devlet teşvikleri, ekonomik büyümeyi destekleme ve istihdamı artırma gibi önemli politikalara katkı sağlayarak devletin ekonomiye müdahale etme araçlarından biridir. Türkiye, ithalatın yerine geçen üretimi teşvik etme, yatırım ortamlarını iyileştirme ve teşvik politikaları aracılığıyla sanayicilerin ihracat, Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) ve yenilikçilik kapasitelerini ilerletme yolunda uluslararası rekabet gücünü artırma hedeflerine odaklanmıştır. Türkiye'de, sanayinin ve bölgelerin ihtiyaçlarına yönelik olarak uygulanan destek politikaları büyük önem taşımaktadır. Ülkede, 1980'lerin sonrasında devam eden ihracat yapmaya yönelik büyüme stratejisinin bir devamı olarak, daha güçlü bir ekonomiye sahip olma hedefi doğrultusunda özellikle ihracata destek verilmesi hedeflenmiştir. DİR, İhracatı teşvik eden rejim olarak bilinen bir sistemdir. Bu rejim, ihracatçıların uluslararası pazarlarda rakipleriyle rekabet edebilme yeteneği kazanmalarını sağlayarak ithal girdi maliyetlerini düşürmek amacıyla kullanılan bir sistemdir (Idan, 2019, s.12).

Dahilde İşleme Rejimi DİR; *"serbest dolaşımda bulunmayan eşyanın vergileri, teminata bağlanarak Türkiye Gümrük Bölgesi'nde(TGB)'de bir veya daha fazla işlem görerek, işlem görmüş ürünlerin elde edilmesi ve elde edilen ürünlerin ihraç edilmesinin esasına dayanan bir rejimdir. İhracatın gerçekleşmesi halinde önceden alınan teminatlar veya vergiler mükellefe geri verilir"* (Çelik vd., 2009, s.269).

DİR'in temel hedefi, *"Türk ihracatçısının dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin ederek ihracatı artırmak, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak, ihraç pazarlarını geliştirmek ve ihraç ürünlerinin çeşitliliğini artırmaktır"* (Çelik vd., 2009, s.269).

İhracatı yapılacak ürünlerin üretiminde kullanılan hammadde, genellikle dünya piyasasından ithal edilmektedir. Ancak, ithal edilecek olan bu hammadde için gümrük vergisi gibi vergiler tahsil edilmemekte, bunun yerine teminat alınmaktadır. Ürün üretildiği ve ihraç edildiği takdirde, bu teminatlar geri verilmektedir. Bu vergi yerine alınan teminatlar, gümrük vergisi, KDV, resim, harç, fon ve benzeri tüm mali yükleri kapsamaktadır (Çelik vd., 2009, s.269).

2.3. Türkiye'de Dahilde İşleme Rejiminin Gelişim Süreci

Dahilde İşlemler Rejimi (DİR), Türkiye'nin ihracata dayalı kalkınma stratejisini benimseyerek 24 Ocak kararıyla hayata geçirilmiş ve 1980 yılından itibaren yürürlükte olan ihracat yapmaya yönelik teşvik mevzuatının devamı niteliğinde olmuştur. 1996 yılında ise Gümrük Birliği'ne uyumlu hale getirilmiş ve ihracatı teşvik etmek amacıyla günümüze kadar uygulanmıştır (Yiğittaşçı, 2016, s.53).

İhracatın, ithalattan kaynaklanan vergilerden muaf tutulması, uzun yıllardır uygulanan bir yöntemdir. İlk olarak pamuğun işlenerek ihraç edilen ürünlerin ihracat aşamasında gümrük vergisinden muaf tutulmasıyla başlayan bu teşvik, Osmanlı Devleti'nin dış borçlarını ödemek için ihracatı artırmaya yönelik,1881 yılında kurulan Düyun'u Umumiye İdaresi'ni kuran "Muharrem Kararnamesi" kapsamında ve alınan önlemlerle desteklenmiştir. Bu teşvik, ihraç edilen ürünlerin kalitesini yükselterek ve katma değerini yükselterek, ihracatçılara destek olmayı amaçlamıştır (Ünal, 2009, s.95).

Genel anlamda, Türkiye ekonomisine geniş bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, 1960 ve 1970'li seneleri arasında izlenen 'ithal ikamesi' kalkınma stratejisiyle özellikle hammaddelerin ithaline dayalı bir ticaret modeli benimsenmiştir. Ancak, 1973 yılında yaşanan ilk petrol krizi ekonomiyi olumsuz etkilemiş ve ticaret dengeleri bozulmuştur. Bu durum, ekonominin arz tarafının zayıflamasına yol açmış, buna bağlı olarak işgücü piyasası ve enflasyon gibi ekonomik göstergelerde olumsuz etkiler ortaya çıkmıştır. 1979 yılındaki ikinci petrol krizi Türkiye'de uluslararası ticarette liberalleşme politikasının benimsenmesine ve dışa yönelik büyüme stratejisinin izlenmesine neden olmuştur. (Kocatürk, 2016) Bu süreçte, ülkenin dış ticaretindeki dengesizliklerin giderilmesi amacıyla, 24 Ocak 1980 tarihinde Türkiye ekonomisinin ve sanayisinin uluslararası ticarete ve rekabete açılması kararı alınmıştır. Bu sayede, ithal ikameci sanayileşme politikası terk edilerek serbest piyasa ekonomisine geçiş yapılmıştır. Bu dönemde, ekonominin dışa açılmasıyla birlikte ihracatın arttırılması için çeşitli teşvikler uygulanmıştır. 1980'lerin başında ithalat serbest bırakılmış ve aynı zamanda ihracatın desteklenmesi ve teşvik edilmesi politikası benimsenmiştir (Idan, 2019, s.16).

1980 sonrasında, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne üye olması ve DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) ile GATT (Genel Anlaşma ve Ticaret Anlaşması) yükümlülüklerindeki değişimler sebebiyle, ihracat politik uygulamaları büyük değişimlere uğramıştır. İlk olarak DİR, 31 Aralık 1995 tarihinde 22510 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 95/7615 sayılı DİR Kararı ile netleşmiştir. Ancak bu karar, bazı değişikliklerin yapılması gerekliliği sebebiyle, 99/13819 sayılı kararla kaldırılmış ve yerine 27 Ocak 2005 tarihinde 25709 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2005/8391 sayılı DİR Kararı yürürlüğe girmiştir (Idan, 2019,s.16).

Teşvikler genellikle ülkelerin belirli bir ekonomik kriz veya buhran döneminden sonra ortaya çıkarılmaktadır. Bu, ülke ekonomilerinin toparlanması ve yeniden canlanması yolunda önemli bir adım olarak değerlendirilir. Üretimdeki girdilerin devlet desteğiyle sağlanması, ülke ekonomileri için kaçınılmaz bir gereklilik haline gelmiştir.

2.4. Dahilde İşleme Rejimi'nin Genel Şartları

DİR'den faydalanabilmek için şirketlerin TGB (Serbest Bölge hariç) içerisinde faaliyette bulunması gerekmektedir. Bu noktada, ülkemizin gümrük sınırları dışında kalan serbest bölgelerde faaliyet gösteren ve yurt dışında yerleşik firmalar, DİR kapsamında izin belgesi alamamaktadır. Ayrıca, bu sistemde işletme malzemeleri hariç, ithal edilen veya yurt içinde satın alınan eşyaların (ambalaj malzemesi, ara mallar, mamuller ve ham maddeler vb.) ihracata tabi ürünlerin üretiminde kullanıldığının belirlenebilir olması gerekmektedir (Idan, 2019, s.17).

DİR rejiminden yararlanabilmeleri için firmaların, kesinlikle Dahilde İşleme İzni (Dİİ) veya Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB)'ni alması ve belirli bir ihracat tutarı taahhüdünde bulunması gerekmektedir.. Bu çerçevede, Dİİ veya DİİB alınabilmesi için belirli temel koşulların yerine getirilmiş olması gerekmektedir (2006/12 Sayılı DİR Tebliği, 2006, Md.16).

- *İşletme maliyetinin yüksek katma değer oluşturan ve kapasite kullanımını artıran bir faaliyet olması,*
- *SB'nin dışında ülkemizin Gümrük Bölgesi(GB) içinde yer alan üreticilerin ekonomik çıkarlarına ve Türk malı imajına olumsuz etki etmemesi,*

- ❖ *Firma tarafından alınan Dİİ ve DİİB kapsamındaki performansının değerlendirilmesi veya işletmenin daha önce bu rejimden faydalandıysa önceki performanslarının yüksek olması,*
- ❖ *İşletme malzemesi hariç, işlem görmüş ürünlerin içerisindeki ithal eşyaların belirlenebilir olması*,
- ❖ *İşleme faaliyetinin yüksek katma değer oluşturan ve kapasite kullanımını artıran bir faaliyet olması,*

Ayrıca;

- o *Ülke içinde işleme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi veya izin hak sahibinin mutlaka TGB içerisinde bulunması,*
- o *İthal edilen eşyanın aynı ticari nitelikte ve eş değerde olması,*
- o *Tedarik edilecek işlenmiş ürünün, ihraç edilme niyetinin olması gerektiğine vurgu yapılmıştır*.

DİR kapsamında beklenen faydaların elde edilebilmesi için, yerli üreticilerin haksız rekabete maruz kalmalarının önüne geçilmeli ve rejimin kötü niyetle kullanılmasının önüne geçilmelidir (Nural ve Akçin, 1996 , s.161).

2.5.Dahilde İşleme İzin Belgesi ve Dahilde İşleme İzni'nin Tanımı ve Karşılaştırılması

DİİB, DİR'in Türkiye'deki en çok kullanılan uygulamasıdır. Mevzuatta kısaca tanımlamak gerekirse, ihracat amacıyla vergisiz ithalat ve/veya yurtiçi alımlara izin veren, bakanlık tarafından verilen belgedir. Başka bir uygulama şekli olarak, Dİİ, gümrük idaresi tarafından, ihracat amacıyla hammadde sayılan eşyalar haricinde verilen gümrük muafiyetli ithalatlarına verilen izindir (Buluş, 2022, s.14).

DİİB ve Dİİ, vergi uygulama tedbirleri ve ihracat kapatma taahhütlerinin süresi bakımından aynı koşullara tabidir. Ancak Dahilde İşlem İzin Belgesi uygulamasında Dahilde İşlem İzni'ne ek olarak yurt içi tedarik ve satış da yapılabilmektedir. Eş değer mallara ve ilk ihracattan sonra ithalata izin verilmektedir. İthalat ve ihracatı dahil etmede daha çok fırsat ve esneklik sağladığı için daha fazla tercih edilmektedir. DİİB ve Dİİ uygulamaları arasındaki farklar aşağıdaki tabloda daha net ifade edilmektedir; (2006/12 Sayılı DİR Tebliği,2006, Md.11)

Tablo 6. Dahilde İşleme İzin Belgesi ve Dahilde İşleme İzni Uygulamalarının Karşılaştırılması

DİR UYGULAMASI	DİİB	Dİİ
Müracaat Yeri	Müsteşarlık	Gümrük İdaresi
Süresi	12 aya kadar	12 aya kadar
Yurt içi alım imkanı	Var	Yok
Yurt içi satış imkanı	Var	Yok
Eşdeğer eşya kullanma(sonradan ithalat	Var	Yok
İthalat – Şartlı Muafiyet	Var	Var
İthalat -Geri Ödeme Sistemi	Var	Var

Kaynak: (2006/12 Sayılı DİR Tebliği,2006, Md.11)

Tabloda görüldüğü üzere DİİB'nin Dİİ'ne göre daha fazla özellikli imkanı bulunmaktadır. Dolayısıyla firmalar tarafından tercih edilen ve en çok kullanılan DİİB'tir. Dİİ ise sadece DİİB gibi hacimli olmayan işlemler için kullanıldığı için çok fazla tercih edilmemektedir.

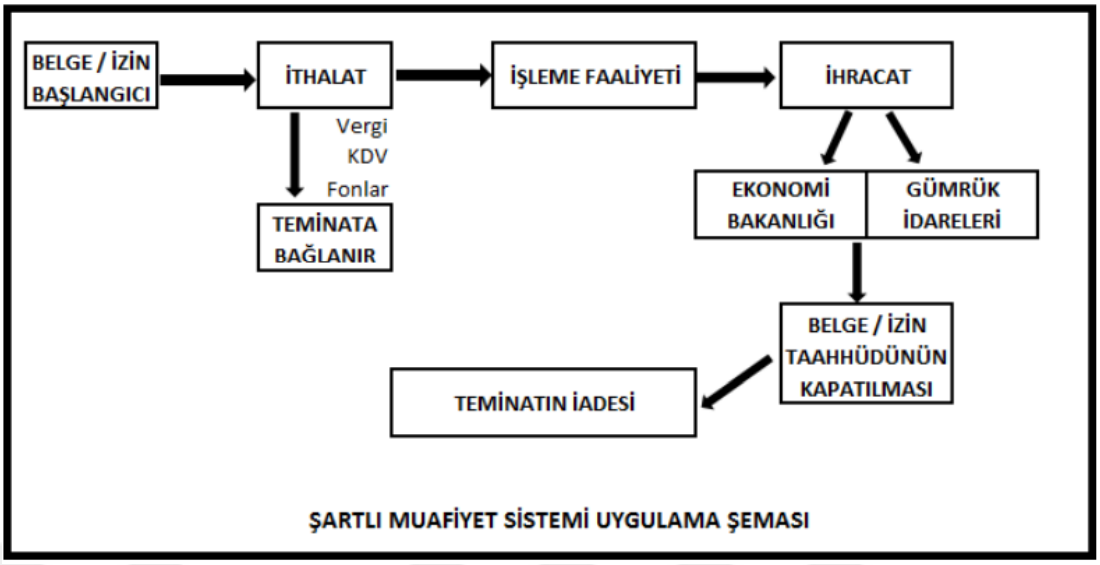
2.6. Dahilde İşleme Rejimi Tedbirleri

Hukuk alanında, tedbirler muhtemel riskleri önlemek için uygulanan önlemler olarak tanımlanmaktadır. DİR kapsamında ise, tedbir terimi, *"ithal edilen eşya için olası kamu alacaklarının güvence altına alınması ve geçici olarak tahsil edilmesi amacıyla uygulanan önlemleri"* ifade etmektedir (Kaya, 2016, s.13) .'2006/12 sayılı DİR Tebliği'nin 4. Maddesine' göre, DİR tedbirleri iki sistem altında düzenlenmektedir: "geri ödeme sistemi" ve "şartlı muafiyet sistemi" (Uçak, 2013, s.15).

2.6.1.Şartlı Muafiyet Sistemi

Bu sistem, *"ihracat edilecek ürünün üretiminde kullanılan hammadde, yardımcı madde, ambalaj ve işletme malzemelerinin ithalatı sırasında doğan vergilerin teminata bağlanarak ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın ithal edilmesini ve üretim sonucunda elde edilen eşyanın ihraç edilmesini takiben alınan teminatın iade edilmesini öngören bir rejimi"* ifade eder (Aşar, 2017, s.26).

Şekil 2. Şartlı Muafiyet Sistemi

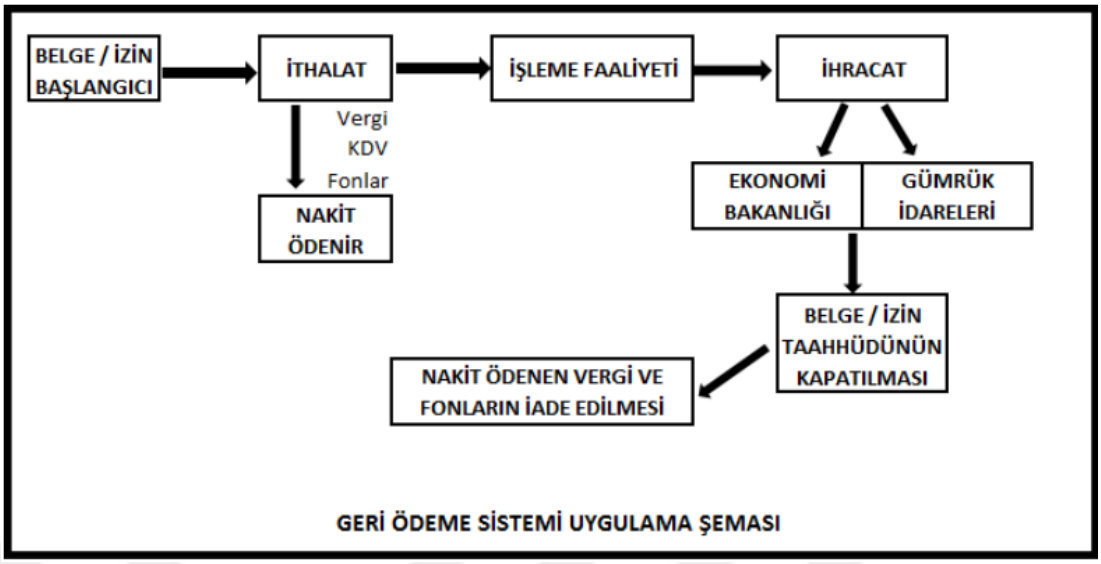
Kaynak: (Aşar, 2017, s.26)

Yukardaki şekilde görüldüğü üzere, ithalattan önce belge/izin başvuru süreciyle süreç başlıyor. Akabinde ithalat beyannamesi düzenlenerek, D1A muafiyet kodu kullanılarak, vergiler teminata bağlanarak gümrük operasyon süreci tamamlanıyor. D1A muafiyet kodu, DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalat ve ihracat işlemlerini ifade eder ve bu işlemlerde ithalat vergilerinin teminata bağlandığını belirtir. Eşyalar firmaların üretim yerlerinde işleme faaliyetine giriyor. Eşyalar işleme faaliyetinden sonra ihracata hazır hale getirilip gümrük işlemlerinin ardından fiili ihracat operasyonu tamamlanıyor. Akabinde belge/izin taahhüdünün kapatılmasından sonra teminatın iadesi gerçekleşiyor.

2.6.2. Geri Ödeme Sistemi

Bu sistem, ihracatçıların üretim sürecinde kullandıkları hammadde, yardımcı malzeme, ambalaj ve işletme malzemelerini ithal ederken doğan vergileri nakit olarak ödemelerini ve ürünlerini ihraç ettikten sonra ödedikleri vergilerin iadesini öngörür (Aşar, 2017, s.27).

Şekil 3. Geri Ödeme Sistemi

Kaynak: (Aşar, 2017, s.27)

Geri ödeme sisteminin uygulama şemasında görüldüğü üzere, ithalattan önce belge/izin başvuru süreciyle süreç başlıyor. Akabinde ithalat beyannamesi düzenlenerek, D5 muafiyet kodu kullanılarak, vergiler nakit ödenerek gümrük operasyon süreci tamamlanıyor. D5 muafiyet kodu, DİR kapsamında gerçekleştirilen ithalat ve ihracatı ifade eder ve ithalat vergilerinin nakit olarak ödendiğini belirtir. Bu muafiyet kodu altında gerçekleştirilen ithalatlarda ticaret politikası önlemleri uygulanmaktadır (Aşar, 2017, s.27).

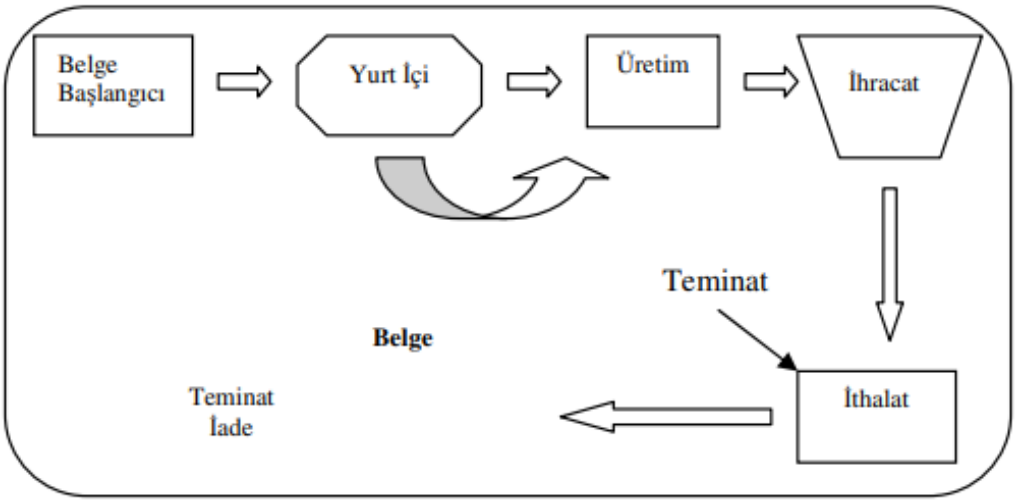
D5A muafiyet kodu, geri ödeme sisteminin bir başka uygulamasını temsil eder. Bu sistemde, ticaret politikası önlemleri uygulanmaz, fakat KDV ve ilave vergiler teminata alınır. İhracat sonrasında iade alınır, ancak gümrük vergileri nakit olarak ödenir ve iade alınmaz. Ancak, Türkiye'de yerleşik imalatçı-ihracatçı firmalar için D5A muafiyet kodunun büyük kar sağlamadığı için yaygın olarak kullanılmadığı ifade edilmiştir (Aşar, 2017, s.27).

2.6.3. Eşdeğer Eşya Kullanımı

"2006/12 sayılı DİR Tebliği'ne göre, şartlı muafiyet sistemi çerçevesinde DİİB kapsamında işlem görmüş ürünlerin elde edilmesi için ithal eşyanın yerine kullanılan eşdeğer eşya, ithal edilen eşya ile aynı gümrük tarife istatistik pozisyonu, ticari kalite ve teknik özellikleri itibarıyla aynı kalite ve niteliklere sahip serbest dolaşımdaki eşyadır." Ancak, tarım ürünlerinin eşdeğer eşya olarak kabul edilmesi durumunda,

tespit münhasıran 12'li bazda gümrük tarife istatistik pozisyonuna göre yapılır.(2006/12 Sayılı DİR Tebliği,2006, Md.6)Bu uygulamanın amacı, ihraç edilen ürünlerin bileşenlerinde yerli ürün kullanımını teşvik etmektir (Durman ve Önder, 2007, s.77).

Şekil 4. Eşdeğer Eşya Kullanım Uygulaması

Kaynak: (Özdemir,2006,s.5)

Bu sistem, *"öncelikle ihracatın gerçekleşmesine ve ardından ihracat sonrası kullanılmak üzere ithal edilen eşyanın serbest dolaşımdaki eşya kadar ülkeye getirilmesine olanak tanır."* Bu şekilde, ülkedeki eşya miktarı değişmez. Bu sistem, firmaların finansman maliyetlerini dengeleyici bir niteliğe sahiptir ve aynı zamanda ülke içindeki mal miktarı üzerinde dengeleyici bir unsur oluşturur (Demir vd , 2001, s.263).

"Şartlı muafiyet sistemi çerçevesinde, Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) kapsamında önceden ihracat yapılıp daha sonra ithalat yapılabileceği gibi, ithal edilen eşya ile serbest dolaşımdaki eşya birlikte de kullanılabilir." Bu durum, işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılan malzemelerin ithalatında esneklik sağlar ve işletmelere daha fazla seçenek sunar. Eğer işlem görmüş eşyaların ihracı gerçekleştirilmişse, buna karşılık gelen ithalat, ithal eşyanın ithalinden önce gerçekleşebilir ve ithalat belge süresi sonuna kadar yapılabilir. Bu durum, işletmelere üretim süreçlerindeki esnekliklerini ve ticari faaliyetlerini yönetme imkanı tanır. İşlem görmüş ürünlerin eşdeğer eşyadan elde edildiği durumlarda, gümrük işlemlerinde ithal eşyası eşdeğer eşya olarak kabul edilebilir ve eşdeğer eşya da ithal eşyası olarak değerlendirilebilir. Bu durum, işlem görmüş ürünlerin gümrük işlemlerinde esnek bir

şekilde değerlendirilmesini sağlar. Eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihracatından sonra, buna denk gelen oranda ithal edilen eşya, ilgili belge sahibi firma tarafından serbestçe kullanılabilir. Bu, ihracat sonrası ithalat için belirli bir esneklik sağlar ve işletmelere üretim süreçlerini yönetme konusunda daha fazla kontrol imkanı sunar (Gümrükler Genel Müdürlüğü Tasarruflu Yazısı, 2001, s.1).

2.6.4. Yurt İçi Alım

"31.12.1999 tarihli ve 99/13819 sayılı DİR Kararı ile 2004/4 sayılı Tebliğ ile 05.02.2000 tarihinden itibaren yeni Gümrük Kanunu'nun yürürlüğe girişi ile birlikte Dahilde İşleme Tedbirleri kapsamında eşdeğer eşya kullanımının yanı sıra "Yurt içi alımlar" olarak bilinen uygulama da hayata geçirilmiştir." Bu uygulama, işlem görmüş eşyaların üretiminde kullanılan girdilerin yurt içinden temin edilebilmesine olanak tanır. Bu şekilde, ithalatla ilgili maliyetler ve süreçler yerine yerel kaynaklardan temin edilen girdilerle karşılanabilir, işletmelerin rekabet gücü artırılabilir (2005/1 Sayılı Dahilde İşleme Tebliği, 2005, Md.7).

"Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan eşya ithal edilebileceği gibi, KDV Tecil-Terkin Sistemi kullanılarak yurt içinden de temin edilebilir. "(KDV Genel Uygulama Tebliği, 2014, Md.9) Bu sistem, işletmelerin ithalat sırasında ödemesi gereken KDV'nin belirli bir süre için ertelenmesini ve daha sonra ihracat gelirlerinden mahsup edilmesini sağlar. Bu sayede, işletmelerin işlem görmüş eşyaların üretiminde kullanılan girdileri yurt içinden temin etme imkanı artar, ithalat maliyetleri azalır ve rekabet gücü artar. "Belge kapsamında ihraç edilmek üzere yurt içinden temin edilen eşya, bu Tebliğin uygulanması açısından ithal eşyası gibi değerlendirilebilir ve ihracatının da belge süresi içerisinde yapılması gerekmektedir. Ancak, işlem görmüş ürünün ihracatının gerçekleştiğinin belgelenmesi şartıyla, Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında belge süresi sona ermiş olsa bile T.C. Şeker Kurumu tarafından belirlenen şeker fabrikalarından belge süresinden sonra da yurt içinden alım yapılabilmektedir. Bu durum, katma değer vergisinde tecil-terkin sistemi çerçevesinde yurt içinden eşya alımı öncesinde eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünün ihracı durumunda geçerlidir. Bu sayede, belge süresi sona erse bile ihracat sonrası yurt içinden eşya temini sağlanabilir" (Aşar, 2017, s.29).

2.7. Dahilde İşleme Rejimi'nin Uygulama Esasları

DİR uygulama esasları,*" 20 Aralık 2006 tarihli 26382 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İhracat: 2006/12 sayılı DİR Tebliği'nde belirlenmiştir. Bu çerçevede, DİR kapsamında gerçekleştirilen gümrük işlemlerinin uygulama esasları ve DİR tedbirlerine uyulmaması durumunda uygulanacak yaptırım işlemleri, 4 Kasım 1999 tarihli 23866 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4458 sayılı Gümrük Kanunu hükümlerine tabi tutulmaktadır"* (2006/12 sayılı DİR Tebliği, 2006, Md.1).

2.7.1. Dahilde İşleme Rejimi'nin Önemli Tanımları ve Kavramları

Dahilde İşleme Rejimi'nin nasıl uygulandığını anlamak için, öncelikle bazı terimlerin açıklanması gerekmektedir.

Gümrük Rejimi; Antrepoda, geçici depolama alanında veya gümrükçe izin verilen diğer yerlerde saklanan eşyaya yönelik belirlenen amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilecek işlem için geçerli olan yasal düzenlemeler ve prosedürler bulunmaktadır. Başka bir deyişle,*" gümrük bölgesine giriş ve çıkış yapacak eşyaların hareketlerini düzenleyen işlem süreçlerini ifade etmektedir"* (Bağrıaçık, 2004, s.168).

Serbest Dolaşımda Bulunan Eşya; 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 18. maddesine göre, TGB'de tamamı üretilen ve içeriğinde sadece TGB dışından ithal edilen veya TGB dışındaki ülkelerden getirilerek serbest dolaşıma giren eşyayı ifade etmektedir (Namlı, 2007, s.5).

Üçüncü Ülke Kavramı; Genellikle Avrupa Birliği (AB) mevzuatında kullanılarak AB üyesi olmayan, yani Türkiye ve AB üyesi ülkeler dışındaki bütün diğer ülkeleri ifade eder. Bu terim, AB'nin dış ticaret politikaları, gümrük uygulamaları ve diğer uluslararası ilişkiler bağlamında sıkça kullanılır. Dolayısıyla, üçüncü ülke kavramı, Türkiye ve AB üyesi ülkeler dışındaki ülkelerin topluca tanımlanmasında yaygın olarak kullanılan bir terimdir (Namlı, 2007, s.5).

*Dahilde/Hariçte;*Genellikle gümrük ve ticaret mevzuatında kullanılır. "Dahilde" kavramı, Türkiye Gümrük Bölgesi'ni (TGB) ifade eder ve serbest bölgeleri kapsamaz. "Hariçte" ise TGB'nin dışını, yani Türkiye dışındaki ülkeleri ifade eder. Dolayısıyla, "dahilde" TGB'yi, "hariçte" ise TGB'nin dışını temsil eder. Bu kavramlar, özellikle ithalat ve ihracat işlemleri sırasında yerel ve uluslararası ticarette kullanılır.

İşleme Faaliyeti; Eşyanın işlenmesi, montajı, tamiri ve yeniden düzenlenmesi gibi süreçler, işlenmiş ürünün oluşumunda kullanılan belirli eşyaların kullanımını içerir. Bu eşyalar, işlem görmüş eşyaların bileşenleri olmayabilir ancak eşyanın

üretimini sağlayan veya kolay hale getiren önceden belirlenmiş bazı malzemeleri içerir (2005/1 Sayılı DİR Tebliği, 2005, Md.3).

Kapasite Raporu: Sanayi odalarına kayıtlı olan ve sanayi kuruluşu niteliğini kazanan özel ve tüzel kişiliklerin kimlik kartı niteliğinde olan bir belgedir. Bu rapor, ilgili kuruluşların iletişim bilgilerini, üretim konularını, yıllık üretim kapasitelerini, kullandıkları teknolojileri, makine parklarını, kullandıkları hammaddeleri, sermaye ve istihdam bilgileri gibi konuları içerir (Aşar, 2017, s.31).

Vergi: Eşyanın ithali ve ihracında tahsil edilen vergi, resim, harç, fon ve benzeri tüm mali yükleri kapsar. Bu terim, gümrük işlemleri sırasında ödenmesi gereken her türlü resmi ücreti ifade eder (Namlı, 2007, s.7).

Ticaret Politikası Önlemleri: İthalatta haksız rekabetin önlenmesini sağlamak amacıyla alınan önlemleri ifade eder. Bu önlemler, genellikle İthalat Rejimi Kararı'nın 4. maddesine dayanarak belirlenen mevzuat çerçevesinde uygulanır ve ithalatta haksız rekabeti engellemeyi amaçlar. Bu önlemler arasında anti-damping uygulamaları, anti-sübvansiyon önlemleri, koruyucu gümrük vergileri gibi çeşitli tedbirler bulunabilir (2006/12 sayılı DİR Tebliği, 2006, Md.3).

Yan Sanayici: Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) kapsamında taahhüt edilen ihraç ürünün tamamını veya bir kısmını üreten, ancak belge sahibi olmayan firmayı tanımlar. Yan sanayiciler, genellikle ana sanayicilere veya belge sahibi firmalara üretim süreçlerinde destek sağlarlar ve ihraç edilecek ürünlerin bir kısmını üretebilirler. Bu şekilde, ana sanayicilerin veya belge sahibi firmaların üretim kapasitelerini artırmalarına yardımcı olurlar (2006/12 sayılı DİR Tebliği, 2006, Md.3).

Aracı İhracatçı: Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) veya Dahilde İşleme İzni (Dİİ) kapsamında taahhüt edilen ihracatı, belge veya izin sahibi firmadan tedarik ettiği şekliyle gerçekleştiren ve belge veya izin sahibi olan firmaların tamamını kapsar. Bu tür bir işlemde, aracı ihracatçı, belge veya izin sahibi olan firma tarafından üretilen veya işlenen ürünleri ihraç ederken, kendisi belge veya izin sahibi değildir ancak işlemi gerçekleştiren ve bu süreçte aracılık eden firmadır (2006/12 sayılı DİR Tebliği, 2006, Md.3).

Belge/İzin Süresi Sonu: Belge veya izin süresinin bitiminin rastladığı ayın son gününü ifade eder. Bu tarih, belge veya iznin geçerlilik süresinin sona erdiği tarihi belirtir. (Namlı, 2007, s.7).

Döviz Kullanım Oranı: DİİB veya Dİİ kapsamındaki CIF ithal tutarının, FOB ihraç tutarına oranını yüzde olarak ifade eden bir sayıdır. Bu oran, ihracat ile ithalat arasındaki döviz kullanım oranını belirtir (Namlı, 2007, s.7).

Hammadde Sarfiyat Tablosu: DİİB projesi kapsamında vergi muafiyeti ile ithal edilen hammaddenin, ihracatı öngörülen ürünlerin bileşimindeki kullanım oranlarını gösteren bir tablodur. Bu tablo, belirli bir ürünün üretiminde kullanılan hammadde miktarlarını ve bu hammaddelerin ihracat ürünü içindeki paylarını detaylı bir şekilde belirtir (Aşar, 2017, s.32).

Fire: İşleme faaliyetleri sırasında kaybolan veya atık haline gelen ve ekonomik değeri olmayan kısmı ifade eder. Bu terim, genellikle üretim sürecinde ortaya çıkan kayıpları veya atıkları ifade etmek için kullanılır. Bu kayıplar, kuruma, buharlaşma, sızma veya gaz kaçağı gibi nedenlerle olabilir ve üretim sürecinde ekonomik olarak kullanılamaz hale gelir (2006/12 sayılı DİR Tebliği, 2006, Md.3).

İşletme Malzemesi: İhracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünün elde edilmesinde kullanılan ancak ürünün kendisiyle birlikte fiziksel olarak birleşmeyen ve sabit tesislerin çalışabilir durumda olmasını sağlayan malzemelerin tümünü ifade eder. Bu malzemeler, yatırım malı makine ve teçhizat niteliğinde olmayan, genellikle üretim sürecinde kullanılan araçlar, ekipmanlar, yardımcı malzemeler ve diğer tesisatı içerir. Ancak, enerji ve yakıt gibi sabit tesislerin çalışmasını sağlayan temel unsurları içermez (2006/12 sayılı DİR Tebliği, 2006, Md.3).

İşlem Görmüş Ürün: Bir işleme faaliyeti sonucunda elde edilen asıl veya ikincil olarak işlenmiş ürünü ifade eder." Bu terim, işleme sürecinden geçmiş ve artık bir üretim aşamasında bulunan herhangi bir ürünü kapsar. Bu ürünler, işlenmiş hammaddeler, montajlanmış parçalar, tamamlanmış ürünler veya diğer işleme süreçlerinden geçmiş ürünler olabilir (2006/12 sayılı DİR Tebliği, 2006, Md.3).

Asıl İşlem Görmüş Ürün: Dahilde İşleme Rejimi (DİR) kapsamında elde edilmesi amaçlanan nihai ürünü ifade eder." Bu terim, DİR sürecinde işleme faaliyetinden geçirilen ve son halini almış olan, ihraç edilmek üzere belirlenen ana ürünü tanımlar. Bu ürün, işleme faaliyeti sonucunda üzerinde değişiklik yapılarak veya katma değer eklenerek elde edilen ve nihai hedef olan ihracat ürünüdür (2006/12 sayılı DİR Tebliği, 2006, Md.3).

İkincil İşlem Görmüş Ürün: İşleme faaliyetleri sonucunda elde edilen asıl işlem görmüş ürün dışındaki yan ürünleri ifade eder. Yani, asıl işlem görmüş ürünlerin üretimi sırasında ortaya çıkan, fakat asıl hedef ürün olmayan, yan ürünleri kapsar. Bu

yan ürünler, işleme sürecinde elde edilen veya üretilen fakat asıl ürünün yanında ikincil öneme sahip ürünlerdir (2006/12 sayılı DİR Tebliği, 2006, Md.3).

Değişmemiş Eşya: Terimi işlem görmemiş, yani doğrudan ithal edildiği haliyle muhafaza edilen eşyayı ifade eder. Bu eşya, ithalat sırasında herhangi bir işleme tabi tutulmamış veya değişime uğramamıştır (2006/12 sayılı DİR Tebliği, 2006, Md.3).

2.7.2.Dahilde İşleme İzin Belgesi Müracaatı

Dahilde İşleme İzin Belge müracaatları İhracat Genel Müdürlüğü'ne yapılır ve izin bu Genel Müdürlük tarafından verilir.

Üç tür DİİB düzenlenmektedir (Akçin, 2021, s.670);

D1 kodlu DİİB: Şartlı muafiyet sisteminin uygulandığı DİR izin belgesi olduğuna

D3 kodlu DİİB: İhracat sayılan satış ve teslimler ile yurt içi satışa yönelik DİR izin belgesi olduğuna

D5 kodlu DİİB: Geri ödeme sisteminin uygulandığı DİR izin belgesidir.

DİR rejimi, *"izin başvurusunun yapılmasından başlayarak ithalat işlemlerinin gerçekleştirilmesine, ithal edilen eşyaların yurt içinde işleme faaliyetine tabi tutulmasına, ardından ihraç işleminin gerçekleştirilmesine ve son olarak ithalat sırasında verilen teminatların çözülüp, Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) kapanışına kadar uzanan bir süreci ifade eder."* Bu süreç, DİR rejiminin işleyişinin temel adımlarını içerir (Namlı, 2007, s.54)

DİR otomasyon projesi, DİİB'lerin başvuru aşamasından taahhüt hesaplarının kapatılmasına kadar olan süreci, internet üzerinden gerçekleştirilmesini sağlayan web tabanlı bir programı içerir. Bu proje, 1 Ocak 2006'da başlatılmış ve www.dtm.gov.tr adresi üzerinden kullanıma sunulmuştur (DİR Otomasyon Projesi, 2006, s.4).

Bu otomasyon projesi ile birlikte aşağıdaki bilgi ve belgeleri ihracatçı birliğine gönderip müracaatı başlatmış olacaklardır (Esen, 2016, s.34);

- ✓ *Dilekçe,*
- ✓ *Firma Tanımlama Formu,*
- ✓ *İhraç edilecek mamulün üretimi ile ilgili Kapasite Raporu,*
- ✓ *Hammadde Sarfiyat Tablosu,*
- ✓ *İmza Sirküleri,*
- ✓ *Ticaret Sicil Gazetesinin aslı,*

- ✓ *Firmaya ait vergi numarası belgesi,*
- ✓ *Elektronik imza sahibi kişinin yetki belgesi,*
- ✓ *İhracatçı Birliği Üyesi olunduğuna dair belge*
- ✓ *Onaylanmış Kişi Statü Belgesi(OKSB) (Varsa).*

2.7.3. Dahilde İşleme İzni Müracaatı

TGB'de serbest bölgeler hariç yerleşik firmaların, Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) alabilmek için Gümrük İdaresi'ne başvurmaları gerektiği belirtilmiştir. DİİB başvuruları aşağıdaki kriterler doğrultusunda değerlendirilebilir (Esen, 2016, s.35);

- ✓ *TGB'deki üreticilerin temel ekonomik çıkarlarını koruma ile Türk malının imajının olumsuz etkilenmemesi,*
- ✓ *İthal eşyasının işlenerek ürün elde edilmesinde kullanıldığının tespit edilmesi,*
- ✓ *İşleme faaliyetinin, katma değer oluşturan ve kapasite kullanımını artıran bir faaliyet olmasının yanı sıra, işlem görmüş ürünün rekabet gücünü ve ihraç potansiyelini arttırıcı koşullar yaratması gerekmektedir.*

2.7.4. Dahilde İşleme İzni Verilecek Haller ve İzin Verilmeyecek Eşya Listesi

Dİİ verilecek haller aşağıdaki gibi belirtilmiştir (2006/12 sayılı Dahilde İşleme Tebliği, 2006, Md.14);

I. Elyaf, ham, iplik ve dokuma gibi temel tekstil hammaddeleri ile tekstil ve deri endüstrisinde kullanılan kimyasal maddeler dışında kalan yardımcı maddelerin (Etiket, tela, fermuar, düğme, rivet, askı, çıtçıt, kordela, şerit, kuşgözü, lastik vb.) ithalatı sonrasında, bu malzemelerin ihracat ürünlerinin üretiminde kullanılması,

II. Eşyanın montajı, kurulması, diğer eşyayla birleştirilmesi, bir araya getirilmesi veya ihraç edilecek ürünün tamamlanması gibi işçilik gerektiren süreçlerin uygulanması,

III. Eşyanın korunması, görünüş ya da satış kalitesinin artırılması, yeniden dağıtım veya yeniden satış için hazırlanması amaçlı işlemler,

IV. *Kıymetli maden ve taşların, 32 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Karar hükümleri uyarınca ithalat edildikten sonra işlenerek ihraç edilmek üzere işçiliğe tabi tutulması,*

V. *Eşyanın bakım ve ayarlarının yapılması dahil onarımı,*

VI. *Eşyanın yenilenmesi ve düzenli hale getirilmesi dahil olmak üzere tamir edilmesi veya boyanması,*

VII. *Fide ithalatını müteakip, ihraç edilmek üzere kesme çiçek yetiştirilmesi,*

VIII. *Eşyanın baskı işlemine tabi tutulması, asorti edilmesi, etiketlenmesi, ambalajlanması, temizlenmesi, fiziksel boyutunun değiştirilmesi, elenmesi, kavrulması veya kabuğundan ayrılması,*

IX. *Fide ithalatından sonra, ihraç edilmek üzere kesme çiçek yetiştirilmesi,*

X. *Bedelsiz olarak ithal edilen eşyanın işleme faaliyetine tabi tutulmaması("Aktif matris sıvı kristal tertibatlı olanlar (LCD)" isimli maddenin bedelsiz ithalatı hariç olmak üzere).*

XI. *Rulo sacın ithalatına müteakip, ihraç edilmek üzere kesilmiş sac elde edilmesinde kullanılması,*

Dahilde işleme izni verilmeyecek durumlar, aşağıdaki listede belirtilen eşyaları kapsamaktadır. Dİİ verilmeyecek eşya sınırlaması, sanayi ürünleri için oldukça azdır, ancak işlenmiş tarım ürünlerinin tamamına Dİİ verilmemektedir (Aşar, 2017, s.37).

Şekil 5. Dahilde İşleme İzni Verilmeyecek Eşya Listesi

Fasıl GTİP	Eşya Adı	GTİP Açıklaması
01-04	Tüm eşyalar	Canlı hayvanlar, etler ve yenilen sakatat, balıklar, hayvansal menşeli ürünler
05	Tüm eşyalar (Bağırsak hariç)	Hayvansal menşeli ürünler
0601	Tüm eşyalar	Çiçek soğanları, yumrular, yumrulu kökler, küçük soğanlar, sürgün başları ve rizomlar, hindiba bitkisi ve kökleri
07-15	Tüm eşyalar	Yenilen sebzeler, meyveler, çaylar, kahveler, hububatlar, değirmencilik ürünleri, örülmeye elverişli bitkisel maddeler, hayvansal ve bitkisel katı sıvı yağlar
16	Tüm eşyalar (Salyangoz hariç)	Et, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar veya diğer su omurgasızlarının müstahzarları
17-24	Tüm eşyalar	Şeker, kakao, hububat, pastacılık ürünleri, gıda müstahzarları, meşrubat, alkollü içkiler, tütün ve tütün mamulleri
43	Tüm eşyalar (Aksesuar olarak kullanılmak amacıyla ithal edilecekler ile koyun ve kuzu kürkü hariç)	Postlar, kürkler ve taklit kürkler; bunların mamulleri
8481.80.19.00.11	Musluklar	Musluklar
8528.12.20-8528.12.89	Televizyonlar (Tebliğin 14/1-d bendinde belirtilen işleme faaliyetine tabi tutulacak televizyonlar hariç)	Monitörler ve projektörler (televizyon alıcı cihazı ile mücehhez olmayanlar); televizyon alıcı cihazları (radyo yayınlarını alıcı cihazı veya ses veya görüntü kayıt veya tekrar verme cihazıyla birlikte olsun olmasın)

Kaynak: İhracat:2006/12 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği Ek-7

2.7.5. Dahilde İşleme Rejimi Belge/İzin Süreleri

Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) sektöre bağlı olarak en fazla 12 aya kadar geçerli olabilir. Ancak, gemi inşaası, komple tesisler gibi üretim süresi 12 ayı aşan ürünler ve savunma sanayi alanına giren eşyalar için düzenlenen belgelerin süresi, proje süresi kadar uzatılabilir. Firmalar, DİİB kapsamındaki ithalat ve ihracat işlemlerini bu süre içinde tamamlamak zorundadır (Namlı, 2007, s.62).

Başlangıç tarihi DİİB'in tarihine denk gelirken, sürenin sonu ise belge süresinin (ek süre, haklı ve mücbir sebep ile fevkalade hallere ilişkin süreler dahil) bitiş tarihine denk gelir (Ertaş, 2002, s.91).

Öyleyse, 1 Ocak 2023 tarihinde alınan ve 12 aylık bir belge süresine sahip olan bir belgenin sona erme tarihi 30 Aralık 2024 olmalıdır. Ancak, 3 Ocak 2023 tarihinde alınan aynı süreli bir belgenin sona erme tarihi, belge alındığı tarihten itibaren 12 ay olduğundan 2 Ocak 2024 olmalıdır. Bu durumda, belge süresi sonu 30 Ocak 2023 tarihine kadar geçerli olmalıdır (Dahilde İşleme Rejimi Hakkında Genelge, 2005, Md.11).

DİİB sahibi şirketlerin belge kapsamındaki performanslarını yerine getirememesi durumunda, ek süre verilebilir. İhmal veya kusur olmaksızın gerçekleşememesi durumu, doğal afetler (deprem, sel, fırtına, kasırga, yangın vb.), ülke genelinde ekonomik kriz veya durgunluk, kamu otoriteleri tarafından firmanın faaliyetinin durdurulması, grev veya lokavt, devlet tarafından getirilen yasaklar ve savaş gibi olağanüstü durumların varlığıdır (Dahilde İşleme Rejimi Hakkında Genelge, 2005, Md.10).

2.7.6. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında İthalat İşlemleri

DİR rejimi için müsaade verildikten sonraki birinci adım olarak ithal edilen eşyalarla ilgili beyannamenin gümrük idaresine sunulması gerekmektedir. Bu, normal bir ithalat sürecine benzemektedir. Beyannamenin hazırlanması, izin belgesi ile birlikte gümrük idaresine sunulması gereken 6, 7 ve 8'inci nüshaların doldurulmasıyla gerçekleşir. Gümrük beyannamesinin 37 numaralı kutusuna DİR kodunun yazılması gerektiğine dikkat çekilir. İthalat sürecinde, eşyanın değerini belirten fatura, kıymet beyan formu, taşıma belgeleri ve yükleme listeleri de gümrük beyannamesine eklenmelidir (Namlı, 2007, s.64).

Geri ödeme sistemi, bahsedilen DİR rejimi ile normal ithalat ve şartlı muafiyet kapsamında yapılan ithalat arasında usul açısından benzerlik gösterir. Ancak, geri ödeme sisteminde, ithalat sırasında alınan vergilerin iadesi, sadece tüm vergilerin tahakkuk edilip ödendikten sonra gerçekleşir. Gerçek ihracat gerçekleştiğinde ve belirlenen koşullar sağlandığında, ithalat sırasında ödenen vergiler geri iade edilir.

Şartlı muafiyet sisteminde, ithal eşyanın gümrük idaresinde incelenmesinin ardından eşyaya ilişkin gümrük beyannamesinin onaylanabileceği vurgulanmıştır. Bu onaylama tarihi, ithalat sürecinin başladığı kabul edilen bir tarih olarak tanımlanır. Bu aşamada, söz konusu tarihte geçerli olan gümrük tarifesine göre hesaplanan Gümrük Vergisi oranında veya indirimli teminat sisteminin kullanılabilirliğinin olduğu durumda, hesaplanan teminatın gümrük idaresine sunularak ithalat işlemi gerçekleştirilebilir (Namlı, 2007, s.64).

2.7.7. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında İhracat İşlemleri

Belge/İzin Kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş eşyanın, 2006/12 sayılı tebliğ ile belirlenen ihracat rejimi ve gümrük mevzuatı hükümleri doğrultusunda TGB'si dışına veya Serbest Bölgelere ihraç edilmesi durumunda, gümrük idarelerince aşağıda belirtilen durumların kontrol edilmesi gerekmektedir (Aşar, 2017, s.40);

i. *İhracat sırasında gümrük çıkış beyannamesine eklenen şerhlerin belge/izinde kaydedilen birimlerle uyumlu olarak yazıldığının kontrol edilmesi gerektiğini (mt/m^2/ad/kg gibi),*
ii. *Gümrük beyannamesi üzerine belge/izin tarih sayısı ve satır kodunun doğru yazıldığının tespit edilmesi gerektiğini,*
iii. *Aracı ihracatçı firma ile ihracat yapan DİİB sahibi firmaların, varsa yan sanayicilerinin, DİİB tarih ve numarasının gümrük beyannamelerine doğru bir şekilde kaydedildiğinin kontrol edilmesi gerektiği,*
iv. *İhracat esnasında belgede(DİİB) kaydedilen özel şartlarda bölümüne dikkat edilmesi gerektiği, özellikle ayniyat listesi şartı, ekspertiz raporu gerekliliği gibi durumlar varsa belge süresi içerisinde alınması gerektiği,*
v. *Üçüncü ülke menşeli ürünlerin, topluluk üyesi, serbest ticaret anlaşması imzalanmış veya Pan-Avrupa Menşe Kümülasyonuna taraf üyesi*

ülkelere yapılması durumunda ihracat esnasında telafi edici vergisi(TEV) ödenmesi gerekmektedir.

2.7.8.Dahilde İşleme Rejimi'ne İlişkin İhracat Taahhüdü Kapatma İşlemleri

DİİB'ne yönelik ihracat taahhütlerinin sonlanması için belge sahibi şirketlerin, belge süresi sonundan itibaren en geç 3 ay içerisinde dijital platformda ve aynı süre içerisinde gerekli bilgi ve belgelerle birlikte ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği'ne müracaat etmeleri gerekmektedir (DİR İlişkin İşlemlerin Bilgisayar Veri İşleme Tekniği Yoluyla Yapılmasına Dair Tebliğ, 2005, Md.14).

Belirtilen zaman dilimi içinde kapanma talebinde bulunmayan firmalar için adlarına düzenlenen DİİB'lerin, ilgili ihracatçı birlikleri genel sekreterlikleri tarafından mevcut bilgi ve belgelerle otomatik olarak kapatılacağı belirtilmiştir. Bu sürenin sona ermesinden sonra, 1 ay içinde dijital ortamda ihracat taahhüdünün kapatma talebinde bulunulması gerektiği vurgulanmıştır (DİR İlişkin İşlemlerin Bilgisayar Veri İşleme Tekniği Yoluyla Yapılmasına Dair Tebliğ, 2005, Md.14).

2.7.9. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Döviz Kullanım Oranı

"Dahilde İşleme İzin Belgesi/Dahilde İşleme İzni kapsamındaki CIF ithal (yurt içi alımlar hariç) tutarının FOB ihraç tutarına olan yüzde oranını ifade eden Döviz Kullanım Oranı (DKO)" (2006/12 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, 2016, Md.13);

i. *Dİİ alınırken,*
ii. *DİİB kapsamındaki bedelsiz ithalatta,*
iii. *DİİB süresi sona erdikten veya ihracat taahhüdü kapatıldıktan sonra geri gönderilen işlem görmüş ürün için yeni bir DİİB düzenlemesi durumunda,*
iv. *DİİB kapsamındaki yurt içi alımlarda aranmadığı belirtilmiştir.*

Döviz Kullanım Oranı, Otomotiv sektörü belgeleri için döviz kullanım oranı en fazla %65 olarak belirlenmiştir. Deri ve deri mamulleri ile çimento, çam, toprak ve seramik eşyaları sektöründeki belgeler için bu oran %60'a kadar çıkabilir. Tekstil ürünleri için bu oran %65'e kadar olabilir. Konfeksiyon ve orman eşyaları belgeleri için ise bu oran %80'e kadar yükselebilir. Ancak, ikincil işlem görmüş tarım eşyaları

taahhüdünün olduğu belgelerde bu oran %100'e kadar çıkabilir (2006/12 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, 2016, Md.13).

2.7.10. Dahilde İşleme Tedbirlerine Uyulmaması Halinde Uygulanacak Cezalar

DİR ile sağlanan hakların kötüye kullanılması veya DİR tedbirlerine uyulmaması gibi durumlarda 2006/12 sayılı tebliğin 45. ve 46. maddelerinde belirtilen yaptırımların uygulanacağına yer verilmiştir. Ayrıca, bu tür ihlallerin *"4458 sayılı Gümrük Kanunu, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerine göre yaptırımlara tabi olduğu ifade edilmiştir."* DİR ile ilgili genel olarak karşılaşılan ihlaller ise şu şekildedir (Kaya, 2011, s.138);

- DİR kapsamındaki eşyanın kaliteli olanlarının, kalitesiz ürünlerle değiştirilmesi,
- İhracat rakamları üzerinde manipülasyon yapılması,
- İzne uygun olmayan ve tarife dışı ithalatların gerçekleştirilmesi
- İzin verilenden daha fazla ithalat yapılması veya tarife saptırılması yoluyla başka bir ithalat yapılması,
- İthalat sonrasında hiçbir bir işlem yapılmadan şirketin faaliyetinin sonlandırması,
- Piyasadan toplanan ürünlerin ihraç edilerek taahhüdün kapatılması,
- 'Kargo ve bavul' ticaretine konu olan ürünlerin, rejim sonunda üretilmiş gibi gösterilerek ihracata konu olması,
- Döviz kullanım oranının hedeflenen seviyeye ulaştırılamaması veya düşük kıymet beyan etmek suretiyle teminatın eksik ödenmesi,
- Birden fazla ihracat beyannamesinin tek bir özet beyan ile kapatılması,
- 'DİR sonunda üretilen ürünlerin, üçüncü ülke menşeli ürünlerden üretildiği halde serbest dolaşımdaki ürünlerden üretilmiş gibi gösterilerek telafi edici verginin ödenmemesi.'

Yukarıda bahsedilen suiistimallerde, 2006/12 sayılı tebliğe göre ve 4458, 6183 ve 5237 sayılı ilgili kanunların ilgili maddeleri gereğince uygulanacak yaptırımlar kısaca şu şekildedir (Karakahya, 2018, s.73):

- İlgili beyannameler ihracat taahhüdünün kapatılmasında kullanılmayacaktır.
- Söz konusu eşyalara isabet eden vergilerle beraber 2,3 ya da 4 katı para cezası alınacaktır.
- DİİB/Dİİ sahibi firmalar ve tüzel kişiler 1 yıl süre ile indirimli teminattan yararlandırılmayacaktır.
- İlgililer hakkında kanuni işlem yapılacaktır.
- İlgili belgeye/izne ek süre verilmeyecektir.

2.7.11. Dahilde İşleme Rejimi Denetimi

Ticaret Bakanlığı denetim birimleri, ilgili bakanlık müfettişleri ve kontrolörleri; Bakanlık ve İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri / Bölge müdürlükleri personelleri "dahilde işleme tedbirlerinin DİR'de ve belgede ya da izninde belirtilen esas ve şartlara uygun olarak yerine getirilip getirilmediğini kontrol etmek üzere firma tesislerini denetleyebilirler. İlgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile bankalar da kendi özel kanunları çerçevesinde denetim yapabilirler" (2006/12 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği, 2006, Md.47).

Tüm kamu kurum ve kuruluşları ile bankalar, dahilde işleme tedbirlerini, DİR'de ve belgede ya da izinde belirtilen esas ve şartlara uygun olarak uygulayabilirler. Bakanlık, bu tebliğde belirtilen uygulanmasına ilişkin her türlü denetimi ve düzenlemeyi yapabilir. İlgili firma, kamu kurum ve kuruluşları ile bankalardan bilgi ve belge talep edebilir ve gerekli önlemleri alabilir (Aşar, 2017, s.48).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dahilde İşleme Rejimi, bir teşvik modeli olarak; dışsatımı artırmayı, dış ticaretçilere uluslararası arenada rekabetini güçlü kılmayı ve eşya çeşitliliğini artırarak dış satım pazarlarını genişletmeyi amaçlamıştır. Bu düzenleme, en çok tercih edilen ihracat teşvik sistemi olmuştur. Bundan dolayı ülke dış satımının büyük bir bölümü bu düzenleme aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (Esen, Ayas ve Idan, 2019, s.349).

3.1.Dahilde İşleme Rejimi'nin Eleştirilen Yönleri

Son on yılda ülkemizdeki toplam ihracatın yarısına yakını Dahilde İşleme Rejimi (DİR) çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Ancak, bu sistemin önemli bir rolü olmasına rağmen, bazı eksikliklerinin olduğu belirtilmektedir. Bazı çalışmalarda ise, bu eleştirilere karşılık olarak, rejime ilişkin yapılan ithalatlardan kaynaklanan vergi ve döviz kayıplarının ihracat sürecinde ekonomiye kazandırıldığı ve bu durumun olumlu sonuçlar doğurduğu öne sürülmüştür. Rejimin bu olumlu ya da olumsuz yönlerinin araştırılması ve açıklığa kavuşturulması önemlidir. Bu nedenle, DİİB sahibi firmaların ve düzenleyici/denetleyici kuruluşların görüşleri bu konuda dikkate alınmıştır (Esen vd, 2019, s.349).

- DİR, işletmelerin üretkenliği ve verimliliği artırmaktadır.
- DİR, dış ticaret hacmini genişleterek ihracatı artırmaktadır.
- DİR, Türk ihracatçılarına dış pazarlarda rekabet avantajı sağlamaktadır.
- DİR istihdamı arttırıcı etkiye sahiptir.

Ayrıca, söz konusu rejimin haksız rekabet oluşturmadığı, ithalat bağımlılığını artırmadığı ve ekonomi üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olmadığına dair bulgular mevcuttur. Ek olarak, Dahilde İşleme Rejimi kapsamında ithal edilen ürünlerin, Türkiye'de üretiliyorsa ilgili sektörlerin desteklenmesi ve yerel kaynakların kullanılması gerektiği önerilmiştir. (Esen vd, 2019, s.349)

Genel olarak DİİB'si sahibi olan işletmeler tarafından sorun olarak şu görüşlere değinilmiştir (Esen vd, 2019, s.350);

- Üretim sürecinde kullanılan girdilerin kayıp oranlarının yanlış hesaplandığı,
- Eşdeğer ürün konusunda yaşanan sorunlar,

- ❖ Rejimde sık ve sürekli yapılan değişikliklerin sistemin etkinliğinin azalttığını,
- ❖ Kapasite raporunda yer alan fire kavramıyla DİR'de anlaşılması gereken fire kavramları arasında anlam karışıklığı yaşandığı belirlenmiştir.

3.1.1. İthalata Bağımlılıkta Artış

Dahilde İşleme Rejimi (DİR) kapsamında, Türkiye'nin ihraç ettiği ürünlerdeki ithal girdi oranının küresel kriz öncesinde, özellikle imalat sektöründe sürekli bir artış gösterdiğine ve bu artışın büyümeyi tetiklediğine dikkat çekilmiştir. Ancak, büyümenin yeniden ithalatı artırarak cari açığı artıran bir döngü oluşturduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, Türkiye ekonomisinin üretim ve dış ticaret yapısının özellikle ara malı ithalatına dayandığı ifade edilmiştir (Gür, 2017, s.726).

Türkiye'nin dış ticaret üzerindeki dahilde işleme rejiminin etkilerini hem genel hem de sektörel verilere dayanarak incelediklerinde, DİR kapsamındaki ithalatın toplam ithalat içinde önemli bir paya sahip olduğunu, ancak ithal girdiler konusunda Türkiye'nin dışa bağımlı olduğu sonucuna vardılar (Cebeci ve Yılmaz, 2013, s.205).

Türkiye'deki cari açık sorununu ve sebeplerini inceleyen çalışmalar, özellikle 2000 yılı ve sonrası ortaya çıkan dış ticaret ve cari açığın temel nedenlerini 1996 yılında yürürlüğe giren Gümrük Birliği Anlaşması ve enflasyon hedeflemesi sonucunda Türk Lirası'nın aşırı değerlenmesi olarak belirtmektedir. Dahilde İşleme Rejimi'nin sonucunda ihracatın ithalata bağımlılığının artması da bu nedenler arasında gösterilmektedir. Dahilde İşleme Rejimi'nin, sanayinin ithalata olan bağımlılığını artırarak, alt sektörlere ait ihracat değerine göre yüksek oranlarda ithal girdi kullanımına yol açtığı ve bu durumun cari açığın artması üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir (Eşiyok, 2012, s.64).

Türkiye'nin ihracatının yaklaşık yarısının Dahilde İşleme Rejimi (DİR) çerçevesinde yapıldığı göz önüne alındığında, günümüzde uygulanan dış ticaret teşviklerinin arasında DİR'in önemi daha açık bir şekilde anlaşılabilir. Ancak, dahilde işleme rejiminin ithalata olan bağımlılığı artırdığı eleştirileri de göz ardı edilmemelidir. Türkiye'de DİR belgelerinin genel yapısına bakıldığında, her 100 dolarlık ihracat için 48 dolarlık ithal girdi kullanıldığı tespit edilmiştir. DİR belgelerine sektör bazında incelendiğinde ise elektronik, demir-çelik, metalürji, deri ve kürk, kimya ve elektrik sektörlerinde ithal ara malı kullanımının önemli bir düzeyde olduğuna vurgu yapılmaktadır (Başkol, 2016, s.16).

3.1.2.Kamu Gelirlerinde Kayıp

Dahilde İşleme Rejimi (DİR), 1996 yılından itibaren Türkiye'de uygulanmakta olan Türkiye'nin 2023 hedeflerinin bir parçası olan Ulusal 10. Kalkınma Planı'nın Büyüme Stratejisi başlığı altında yüksek, istikrarlı ve ihracata dayalı büyüme amacına hizmet etmesi sebebiyle oldukça önemli bir teşvik sistemi olarak değerlendirilmektedir. Ancak, söz konusu teşvik sistemi ithalata dayalı ihracat sorununa yol açması, yerli hammadde ve aramalı üretiminin olumsuz etkilenmesi ve sistemin istismara açık olması gibi nedenlerle eleştirilmektedir (Mete ve Baday, 2017, s.49).

Bu konuda yerel kaynaklar incelendiğinde, kamu gelirlerindeki kayıplar sebebiyle, bu teşvik sisteminin tamamen kaldırılması gibi keskin önerilerin yanı sıra, sistemin geliştirilmesine yönelik öneriler de mevcuttur (Mete ve Baday, 2017, s.49).

a. DİR veri tabanının oluşturulması,
b. DİR'den faydalanacak, sektörlerin yeniden tanımlanarak girdilerin büyük bir kısmını yerel kaynaklardan sağlanan sektörlerin DİR kapsamından çıkarılması,
c. DİİB verilebilmesi için gerekli şartların daha net kriterlere bağlanması,
d. DİİB sadece arz açığının olduğu eşyalara verilmesi ve yüksek katma değer sağlayan sektörlere öncelik verilmesi,
e. Geri ödeme sisteminin kaldırılması ve sadece şartlı ödeme sisteminin uygulanması,
f. Bu teşvik sisteminin tek bir kuruluş tarafından izlenmesi,

DİR kapsamının daraltılması kamu gelirlerinde kaybın önlenebilmesi için öne çıkan öneriler arasında yer almaktadır.

3.1.3. Rejimin Yerli Üreticiler Açısından Eleştirilmesi

İhracatı desteklemek amacıyla oluşturulan Dahilde İşleme Rejimi (DİR) sistemi, ciddi şekilde istismara açık bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, DİR sisteminin sadece hayali bir ihracat yöntemi olarak algılanmasını engelleyecek düzenlemelerin yapılması önemlidir. Bu çerçevede, Türkiye'de ithalatı ve dış ticaret açığını artırdığı, üretimi ve istihdamı azalttığı düşünülen sistemin eksiklikleri ve zayıf noktalarının giderilmesi gerekmektedir. Bu, sisteme olan güveni artırırken bazı tartışmaları da en aza indirecektir. Sistemin daha sağlıklı işlemesi için üreticiler

tarafından yapılan eleştiriler ve talepler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Takım ve Ersungur, 2010, s.302):

- ✓ Dahilde işleme kapsamında düşük fiyatlı ithal mal kullanıldığı için zaten rekabet avantajı olan ürünlerde bu politikaların uygulanmaması gerektiğini belirtmek önemlidir. Bununla birlikte, DİR izni verilmesinin ana koşulu ithal edilen ürünlerin yerli üretimi zarar görmemesidir. Özellikle sanayiye ara malı sağlayan ve istihdamı artıran Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) büyüme ve gelişme fırsatlarının sınırlanmasına neden olabilecek DİR uygulamalarının gözden geçirilmesi gerekmektedir.
- ✓ Mevcut denetim mekanizmaları rejimin düzgün işleyişini engelleyebilir. Bu yüzden denetim sistemlerinin artırılması veya iyileştirilmesi ve ithalatta kalite kontrolüne daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.
- ✓ Tüm eşya ve sektörlere değil, yalnızca arz eksikliği yaşanan eşyalar ve sektörlere DİİB verilmesi gerektiği vurgulanmalıdır.

DİİB ve Dİİ başvuru süreçleri daha basit ve anlaşılır hale getirilmelidir. Karmaşık mevzuat yapısı, sık değişen düzenlemeler ve belirsiz hukuki normlar nedeniyle teşvik uygulamaları, zamanla amacından sapmış ve çeşitli kötüye kullanımlara maruz kalmıştır. Sık sık yapılan mevzuat değişiklikleri, ihracatçı işletmelerin stratejilerini etkileyerek elde ettikleri avantajları ortadan kaldırabilir. Bu olumsuz durumun çözülmesi için öncelikle, Türkiye'nin ulusal dış ticaret ve ihracat politikalarını belirleyerek ulusal düzeyde yenilikçi bir politika benimsemesi ve gerekli mekanizmaları hayata geçirmesi gerekmektedir. Ayrıca, ihracatı teşvik etme ve destekleme uygulamalarına ilişkin yetki karmaşasının giderilmesi önemlidir (Atayeter ve Erol, 2011, s.22-23).

3.1.4. Ticaret Politikası Önlemi ve Standartlara Tabi Olmaması

Dahilde İşleme Rejimi (DİR) kapsamında ithal edilen ürünler, ithalat aşamasında ticaret politikası önlemlerine ve standardizasyona tabi tutulmazlar. Ancak, eğer amaçlanan nihai ürünün üretiminde kullanılan hammadde ve yarı mamuller ülkeye girişinde ticaret politikası önlemlerine ve standardizasyona tabi tutulsaydı, DİR'in etkinliğinin azaldığı gözlemlenebilirdi. DİR ihracat amaçlı bir gümrük rejimi olduğu için bunu etkin bir şekilde kullanabilmek, üretim süreçlerini bekletmeden devam

ettirebilmek için TGB'ye gelen eşyaların hız kaybetmeden üretime girip mamul olarak ihracatının yapılması gerekir. Örneğin; hazır giyimde kullanılacak bir kumaşın veya ipliğin belli standartlar altında ülkeye girişi yapılacak olsaydı, firmalar bu stardartları karşılayan hammadde arayışına girip maliyetlerini oldukça yükseltecekti. DİR etkinliği ucuz hammadde girişi ile rekabet gücü yaratan mamul eşyalar üretip ülke ekonomisine döviz kazandırmaktır.

İthalat kotasına tabi olan bir eşyanın DİR kapsamında ithal edilmesi, kotanın etkinliğini azaltmaktadır. Çünkü belirlenen kota miktarı, yalnızca yerli üreticilerin zarar görmemesini sağlamak için yurtiçi tüketim ve ihracatı göz önünde bulundurarak ve üretim kapasitesine göre belirlenmektedir. Bu durum, DİR kapsamında yapılan ithalatın ticaret politikası önlemlerini azalttığını göstermektedir (Ünal, 2009, s.95).

Anti-damping vergisi, sübvansiyona karşı telafi edici vergi ve miktar kısıtlamaları gibi ticaret politikası önlemleri, Dahilde İşleme Rejimi Şartlı Muafiyet Sistemi'nde kullanılmadığında, ticaret politikası araçlarının etkinliğini azaltmaktadır. Bu durum, ticaret politikası önlemlerinin beklenen etkinliğini istenen seviyede gerçekleştirememesine neden olmaktadır. Ayrıca, Dahilde İşleme Rejimi kapsamında gerçekleştirilen ithalatlarda, Dış Ticarete Standardizasyon ve Teknik Düzenlemeler Mevzuatı'nın uygulanmaması, insan, hayvan, bitki sağlığı ve diğer çevresel sorunları da beraberinde getirebilmektedir (Aydın, 2018, s.24).

3.1.5.Dahilde İşleme Rejimi Çerçevesinde Yapılan İhracatın Yüksekliği

Türkiye, Avrupa Birliği(AB) ile karşılıklı kurulan gümrük birliğinin uygulanmasını içeren 06.03.1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konsey Kararı'nı kabul ederek rekabet ve ülke yardımları açısından Avrupa Birliği(AB) mevzuatına tabi olmuştur. Bu sebeple ülkemizde önemli bir ihracat teşviki olan DİR, AB müktesebatından kaynaklanmıştır (Başkol, 2016, s.7).

DİR, Türkiye'deki ihracatın gelişimine doğrudan katkı sağlamanın yanı sıra dolaylı etkilere de sahiptir. Bazı eleştirilere rağmen, DİR vasıtasıyla ihracatçı firmalar uluslararası pazarlarda yer edinmiş ve dünya çapındaki rekabet koşullarına uyum sağlamak için stratejiler geliştirmişlerdir. Bu durum, dış pazarlara açılması zor olan ürünlerin ihracatının artmasına ve ihracatın çeşitlenmesine fırsat sunmuştur. Türkiye'nin dışsatım değerinin büyük bir kısmının Dahilde İşleme Rejimi aracılığıyla

yapıldığı göz önüne alındığında, DİR'in ülke ihracatına olan etkisinin hayati olduğu belirtilebilir (Başkol, 2016, s.7).

Gümrük Birliği'nin bir parçası olarak, Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapılan ihracatın %7 oranında olması, Türkiye'deki ihracat yapan şirketlerin Gümrük Birliği üyesi diğer ülkelerdeki ihracatçılardan daha fazla hammadde tedarik etmeye yönlendirildiğini göstermektedir. Bu yönde politikalar ülkemizde Ticaret Bakanlığı tarafından uygulanmakta olup, belirtilen oranların azaltılması ve yerli üretimin artırılması hedeflenmektedir. Bu değişimi destekleyen bazı büyük firmalar da Türkiye'de faaliyet göstermektedir (Birkan, 2019, s.60).

3.1.6. Etkin Karşılaştırılabilir Bir İstatistiki Veri Tabanı Olmaması

Bir araştırmanın gerçekleştirilmesi için çeşitli ve güvenilir bir veri tabanına gereksinim duyulmaktadır. DİR kapsamında yapılan çalışmaların sayısındaki sınırlılık ve birincil verilere erişimde karşılaşılan zorluklar, sıkça karşılaşılan engeller arasındadır. Ayrıca, aşağıdaki eksiklikler de belirtilebilir (Idan, 2019, s.36):

- DİR'e ait verilerle Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK) tarafından yayınlanan istatistikler arasında tutarsızlık olduğu,
- DİR'de uygulamanın sonuçlarının değerlendirilmesine ve teşvik tedbirlerinin revize edilmesi gerektiğinde temel eksiklik, etkin bir veri tabanına erişimde yaşanan zorluklar,
- Yayımlanan verilerin güncelliği konusunda belirsizlikler, DİR ile ilgili verilerin senede bir kez yenilenmesi,
- DİR ile ilgili verilen özet halinde yayınlanması gibi durumlar açıklanabilir.

Eleştiriler arasında, rejim kapsamındaki uygulamaların sonuçlarının gözlemlenmesi ve bu sonuçların değerlendirilerek teşvik önlemlerinin güncellenmesi için aktif ve erişilebilir bir veri tabanının olmaması öne çıkmaktadır. Özellikle, Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) tarafından yayınlanan istatistikler ile Dahilde İşleme Rejimi'ne ait veriler arasında uyumsuzluklar bulunmaktadır. Rejimdeki işlemler, fiziksel gerçekleşme yılı yerine Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin (DİİB) Ticaret Bakanlığı'ndan alındığı yıla göre kaydedilmesi nedeniyle verilerde farklılıklar oluşmaktadır. Ayrıca, herhangi bir sektörde yapılan ihracat için ithal edilen ara girdilerin farklı sektörlere ait olması ve bu ithalatların DİİB'de kaydedilen sektörün

altında yer alması, sektörlere ilişkin verilerin doğruluğunu sorgulanır hale getirmektedir. Bu durum, Dahilde İşleme Rejimi verileriyle dış ticaret verilerinin karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır (Çalan, 2011, s.104-105).

3.1.7.İstihdamda Azalma

Rejimi eleştirenlerin odaklandığı bir diğer konu ise istihdamdır. Bu görüşü destekleyenlere göre, üretim ve ihracattaki büyük yükselişe rağmen istihdamda herhangi bir artış görülmemiştir. Bu durumun önemli sebeplerinden biri olarak da DİR'in gösterildiği öne sürülmüştür. Sektörel olarak istihdam kayıpları incelendiğinde, genellikle DİR'in yoğun olarak kullanıldığı sektörlerde en fazla kayıpların yaşandığı görülmüştür. Özellikle tekstil ve hazır giyim sektörü, istihdamdaki büyük azalmalarının başını çekmektedir. Nitelikli iş gücüne göre niteliksiz iş gücünde daha fazla azalmalar yaşandığı genel bir eğilimdir. Bu nedenle, hazır giyim ve tekstil gibi sektörlerde nitelikli iş gücünün az olması ve yerel ara girdi üretiminin çok olması, istihdamın bu sektörlerde dış kaynak kullanımından olumsuz etkilenme ihtimalini artırmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar, rejimin yoğun olarak kullanıldığı bazı sektörlerde istihdamın önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Örneğin, taşıt araçları ve elektronik sektörlerinde istihdam artışları yüzde 50'nin üzerinde seyretmiştir (Çalan, 2011, s.106-107).

3.1.8. Sistemin İşleyişinde ve Denetiminde Karşılaşılan Sorunlar

Dahilde İşleme Rejimi'nde (DİR) sağlanan vergisel avantajlar, malın ihracatına bağlıdır. Rejimin ihlali, kaçakçılık suçlarını teşvik edebilir. DİR kapsamında yapılan ithalat, vergiden muaf olduğu için normal ithalata göre ara girdileri daha düşük maliyetle temin edilebilir, bu da tercih edilme nedenidir. Bu durum, vergisel yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla rejimin kullanılmasına yol açabilir. Ayrıca, rejim kapsamında ithal edilen girdilerin yurt içinde usulsüz bir şekilde kullanılması da mümkündür (Şişman, 2017, s.265).

TBMM Yolsuzlukları Önleme Meclis Araştırma Komisyon Raporu'na göre, “1998-2002 yılları arasında çeşitli eşyaların, DİR kapsamında sahte gümrük belgeleri düzenlenerek veya vergisiz olarak getirilerek yasal olmayan yollarla ithal edilmesi ve tekrar ihracatının yapılmaması gibi yöntemlerle kaçakçılığa neden olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, aynı dönemde, KDV iadesi ve diğer teşviklerden yararlanmak amacıyla sahte gümrük beyannameleri düzenlenerek eşyaların değerlerinin gerçek

değerlerinden yüksek gösterilmesiyle hayali ihracat kaçakçılığının gerçekleştiği ifade edilmektedir" (TBMM Raporu, 2003, s.46).

Rejimin işleyişinde karşılaşılan uygulamaya ait usulsüzlükleri artırıcı faktörler şunlardır (Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Aylık Dergisi, 2008, s.6);

- *Yükümlülüğü yerine getiremeyen şirketlerin izlenememesi,*
- *DİİB'i kapatabilmek için verilen ek süreler ve aflar,*
- *Af ve süre uzatımı beklentisiyle firmaların sistem kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınmaları ve kısmen yerine getirmiş firmaların ise aftan yararlanamamaları,*
- *Denetimde ise tek bir sorumlu kuruluşun olmaması, aksine tüm kamu kurum ve kuruluşların hatta bankaların dahi sorumlu tutulması,*
- *Gümrüklerde kalite kontrolünün yetersizliği,*
- *Belge üzerinde yapılan beyanın doğru kabul edilmesi,*
- *DKO'nun, fire oranlarının DİİB taahhütlerini yerine getirebilme süresinin ve ek sürenin tespitinin, işlemin yapıldığı yeri dahi görmeyen uzmanlar tarafından yapılması,*
- *Ayniyet (bir nesnenin kendisi olma durumu) tespitinin yapılmaması.*

3.2.Dahilde İşleme Rejimi'nin Sağladığı Avantajlar

İhracat yapmaya odaklı ekonomik büyüme stratejisinin benimsendiği 1980'lerin başından itibaren, ihracatın artırılması ve sürdürülebilir hale getirilmesi ekonomik hedefler arasında öncelikli yer almıştır. Bu hedef doğrultusunda uygulanan teşvik önlemleri, DİR dahil olmak üzere, ihracatın artırılması, ihracatta uzmanlaşma, küresel pazar payının artırılması ve ihraç ürünlerinin çeşitlendirilmesi gibi ekonomik hedeflere yöneliktir. DİR'in bu bağlamdaki faydaları arasında maliyetlerin azaltılması, uygun fiyatlı ve kaliteli girdilere kolay erişim sağlama önemli rol oynamaktadır. (Şahin, 2019, s.140).

DİR'e diğer ülkelerden daha fazla tercih edilmesinin nedeni, Dahilde İşleme Rejimi'nin önemli bir sermaye yaratmasıdır. Devletimizde ekonomik zorluklar, özellikle enflasyon ve faiz oranları gibi faktörler, firmaların ihtiyaçlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu durum, ekonomik anlamında önemli bir dezavantaj oluşturmaktadır. Özellikle üçüncü ülkelerden ithal edilip yine üçüncü ülkelere ihraç

edilen ürünler için, ihracatçılara %35'e varan nakit döngüsü sağlayan bu sistem, dışsatımı teşvik eden bir avantaj sunmaktadır (Aydın, 2018, s.19).

Dahilde İşleme Rejimi'nin (DİR) sağladığı dört temel avantajdan bahsetmek mümkündür. İlk olarak, uygulamanın işletme sermayesini güçlendirme imkanı sunmasıdır. İhracatçı firmalar, yaptıkları ithalatlar nedeniyle ödemeleri gereken vergileri işletme sermayesi olarak kullanabilmektedirler. İkinci olarak, DİR'den faydalanan şirketlere fiyat rekabetinde avantaj sağlaması gelmektedir. Vergi kalemlerinin maliyet unsuru olmaktan çıkarılması, bu firmalara dış piyasalarda fiyat rekabeti açısından avantaj sağlamaktadır. Bununla birlikte, ticaret politikası önlemleri uygulanmaksızın yurt dışından ucuz hammadde ve yarı mamul sağlanması da maliyeti azaltıcı bir faktör olarak ortaya çıkmakta ve firmaların fiyat rekabetinde üstünlük elde etmelerini sağlamaktadır. Son olarak, firmaların işlem kapasitelerinin yükseltilmesi ve atıl kapasitelerinin kullanılmasına olanak sağlayarak ölçek ekonomilerinden faydalanmalarına olanak sağlaması gelir (Selen ve Yardım, s.190)

4458 sayılı Gümrük Kanunu ve son mevzuat güncellemeleri kapsamında DİR'in sağladığı avantajları şu şekilde özetleyebiliriz (İnamoğlu, 2019, s.79-80):

- *Malın ithalatında KDV, Gümrük vergisi muafiyeti,*
- *ÖTV ve Anti-Damping vergi istisna ve muafiyetleri,*
- *Diğer vergi ve fonlardan muafiyet ve vergi teminat indirimleri,*
- *Ticaret politikası önlemlerine tabi olmama,*
- *KKDF istisnası,*
- *Vergi,resim,ve harç istisnası,*
- *Yurt içinden temin edilemeyen kaliteli hammaddenin uluslararası pazarda bulunabilme imkanı,*
- *İhracatçı firmaları kalite hammadde ile yüksek kaliteli ürün üretmeye yönlendirilmesi,*
- *Yurt içi Alımlarda KDV ve Tecil-Terkin uygulaması,*
- *Ucuz ve rekabetçi hammadde kaynağının temin edilmesi,*
- *Yurt içi Satış ve Teslimlere izin verilmesi.*

Yukarda sayılan DİR'in avantajlarından bir çıkarım yapacak olursak; ihracatçılara işletme sermayesi güçlendirme imkanı sağlar. DİR'den yararlanan şirketlere fiyat rekabetinde avantaj sağlar, vergi kalemlerinin maliyet unsuru olmaktan

çıkarılmasıyla uluslararası piyasalarda rekabet edebilir hale gelirler. Ticaret politikası önlemleri uygulanmadan yurt dışından ucuz hammadde ve yarı mamullerin tedarik edilmeden maliyet azaltıcı bir faktör oluşturur. Firmalar işlem hacimlerini artırarak atıl kapasitelerin kullanılmasını sağlar ve ölçek ekonomilerinden faydalanmasına olanak tanır.

3.3.Dahilde İşleme Rejimi'nin İhracata Katkıları

Dış ticaret, ülke ekonomilerinin büyümesine önemli katkılar sağlayan bir faktördür. Hatta dış ticaretin, bir ülkenin ekonomik kalkınma sürecinde oynadığı rol, en önemli rol olarak kabul edilebilir. Dış ticaretin olmadığı bir ekonomide, kalkınma beklenmemelidir. İhracatın artması veya azalması, genellikle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) üzerinde aynı yönde etkiler yapar. Başka bir deyişle, ihracattaki artış genellikle ekonomik büyümeyi artırır (Şerefli, 2016, s.137).

Türkiye'deki küresel ve yerel şartlar, aktif, son derece kaliteli ve devamlı bir ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Nakit teşviklerin, uluslararası anlaşmalara katılım ve AB ile Gümrük Birliği sürecinin devam etmesi sebebiyle uygulanabilirliği azalmış olabilir. Ancak, bu durum, ihracata dayalı ekonomik büyümeyi desteklemek için çeşitli plan ve programların oluşturulmasını engellememiştir. Aksine, ihracatı artırmak için çeşitli önlemlerin alınmasına yol açmıştır (Aydın, 2018, s.98).

1980 yılından itibaren Türkiye'de ihracata dayalı bir sanayi üretimine dayalı bir modeli benimsendi ve bu model çerçevesinde ihracatın artırılması ve sürekliliğinin sağlanması hedeflendi. Dış ticaret stratejisinin odaklandığı ihracat artışı, ihracat teşvik tedbirlerinin uygulanmaya başlamasıyla birlikte Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ve ihracatın daha hızlı bir şekilde artmasını sağladı. Bu büyüme stratejisinin iş gücünün, aktif kullanımı ve gelir dağılımı üzerinde olumlu etkileri olduğu gözlemlendi. İhracatı artırmaya yönelik teşvik tedbirlerinin etkinliğini değerlendirebilmek için, bu önlemlerin sonuçları arasında ihracatta miktar ve değer bazında artış, ekonomik kaynakların optimal kullanımı ve sosyal fayda sağlanması gibi hedeflerin gerçekleşmesi gerekmektedir (Sayılgan ve Şenol, 2010, s.43).

3.4.Türkiye'nin İhracat Hedeflerinin Dahilde İşleme Rejimi Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye'nin dışsatım planlarının genel çerçevesi, çeşitli kurumların stratejik planlarında ve belgelerinde ifade edilmektedir. Bu stratejik hedeflerin büyük bir

kısmının Dahilde İşleme Rejimi (DİR) ile ilişkili olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu durum, DİR'in Türkiye'nin ihracat hedefleri için önemli bir teşvik uygulaması olduğunu göstermektedir (Karakahya, 2018, s.80-81).

Tablo 7'de ithalata alışmışlığın sektörel ve makro düzeyde eksiltilme hedefi dahilde işleme rejimi ile yakından ilişkilidir, zira rejim ithalata bağımlı hale getirdiği yönünde eleştiriler almaktadır. Türkiye'nin dışsatımındaki yapısal zorluklardan biri olan katma değeri düşük ürün imalatı, geliştirilmesi gereken önemli alanlardan biridir; bu alanda Dahilde İşleme Rejimi (DİR) aracılığıyla temin edilecek nitelikli hammadde ithaliyle belirli bir derecede çözülebilir. DİR, sunduğu desteklerle ülke genelinde dış ticaret bilinci ve kültürünü geliştirerek yerel firmaların uluslararasılaşma sürecini hızlandırmaktadır. Ayrıca, bürokrasinin azaltılması da DİR kullanıcılarının en büyük taleplerinden biridir (Karakahya, 2018, s.80-81).

Tablo 7. Türkiye'nin İhracat Hedefleri ve Dahilde İşleme Rejimi

Türkiye'nin İhracat Hedefleri	DİR Açısından Değerlendirilmesi
İhracatın mal bileşeninin katma değeri yüksek ürünlerden oluşmasının sağlanması	DKO'nın sektörel bazda ihtiyaca göre düşürülmesi ve sektörel öncelikler dikkate alınarak fiyat-kalite optimizasyonu tatmin edici ithal girdiye izin verilmesi
İhracatın ithalata bağımlılığının sektörel ve makro bazda azaltılması	DKO'nın sektörel bazda ihtiyaca göre düşürülmesi ve sektörel öncelikler dikkate alınarak fiyat-kalite optimizasyonu tatmin edici ithal girdiye izin verilmesi
Bürokrasinin azaltılması ve denetim etkinliğinin sağlanması	DİR'in kolaylaştırılması, suistimallere karşı denetimin etkin olarak yapılması
Sürdürülebilir ihracat artışını sağlamak	DİR kapsamında yapılan ithalata artı değer ilave ederek ihraç etmek uzun vadede doğru politikalarla sürdürülebilir ihracat yapısı kazandırması
Dış ticareti kolaylaştırmak	Sektör temsilcileriyle yapılacak görüşmeler sonucunda DİR'in işleyişinde karşılaşılan sorunların genel ve sektörel bazda giderilmesi
Üretimi teşvik edecek, kaliteli ürün arzını sağlayacak, ekonomiye yönelik zararları önleyecek politikalar geliştirmek	DİR'in yurtiçi sektörlere zarar vermeyecek biçimde arz yetersizliği olan sektörler özelinde düzenlenmesi gerekliliği ve Türk markalarının imajının korunması

İhracata ilişkin her türlü bilginin eşgüdüm içerisinde, güncel etkileşimli ve küresel standartlara uygun olarak kullanımını sağlamak	DİR'in etkilerinin ölçülebilmesi ve politika belirleyicilere kılavuz olabilmesi açısından DİR'e ilişkin daha güvenilir, etkin, karşılaştırılabilir bir veri tabanının gerekliliği
Ülke genelinde dış ticaret kültürünü ve bilincini arttırmak	DİR'in ihracatçıya sağladığı avantajların ulusal firmaların teşvik etmesi

Kaynak: "*Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur."* (Karakahya,2018,s.80-81)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNE ETKİLERİ

4.1. Dahilde İşleme Rejimi'nin Uluslararası Piyasalarla Bütünleşme Sürecinde Önemi ve Dış Ticarete Etkisi

Uluslararası piyasalara uyum sağlama yolunda dışsatıma odaklı büyüme modelleri, küresel ekonomide büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda, DİR ihracatta en önemli teşvik sistemlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Uluslararası piyasalardan uygun fiyatlı ve kaliteli hammaddelerin temin edilmesi, üretim maliyetlerinin düşürülmesine ve üretim kalitesinin artırılmasına olanak sağlar. Ayrıca, uluslararası piyasaların takibi sayesinde ürünlerdeki teknolojik açıklar kapatılabilir ve ürün çeşitliliği artırılabilir. DİR aynı zamanda ülke içinde üretilmeyen hammaddelerin ithalatını da kolaylaştırır. Yurt dışında talep potansiyeli yüksek ürünlerin keşfedilmesi ve üretimi, DİR'in sağladığı imkanlarla gerekli hammadde teminleriyle daha kolay bir şekilde gerçekleştirilebilir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü(OECD) tarafından yapılan bir çalışma, bazı gelişmekte olan ülkelerin ihracata odaklanan ve ticareti kolaylaştıran politikalar benimseyerek, geleneksel olmayan endüstrilerde yüksek büyüme hızları elde edebileceklerini göstermiştir (Andersson, 2005, s.245).

Rejim, uluslararası pazarda entegrasyonu sağlamak için bahsedilen avantajları sunmakta ve bu teşvik çerçevesinde gerçekleşecek dış satım, Türkiye'nin toplam ihracatı içinde önemli bir paya sahiptir. Onaylanmış performans ve güvenilirlik kriterlerine sahip birçok ihracatçı şirket ile "Dış Ticaret Sermaye Şirketi" statüsüne sahip sektör lideri firmaların ihracatının yaklaşık %90'ı bu rejim kapsamında gerçekleştirilmektedir (Cernat ve Pajot, 2012, s.3).

Avrupa Birliği'(AB)'nde dahilde işleme prosedürü, şirketlere, Gümrük Birliği içerisinde veya dışında tamamlanmış ürünleri satacaklarına karar vermeden önce, lojistik, ticari veya diğer koşullara göre Birlik dışından ithal edilen malları işleme olanağı sağlamak üzere tasarlanmıştır. Bu işlem, koruma, görünüm veya pazarlanabilirliklerini artırmak veya dağıtım ve yeniden satış için hazırlamak amacıyla standart işleme yöntemlerinden geçmesi gereken eşyalar arasında kullanılmaktadır (Cernat ve Pajot, 2012, s.3).

4.2.Dahilde İşleme Rejimi'nin Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerindeki Etkisi

Küreselleşme, firmaların uluslararası pazarlarda fırsatlar yakalamak, pazar payını sağlamlaştırmak ve değişen ve gelişen koşullara uyum sağlamak için dışsatım yapmalarını beraberinde getirmiştir. Tüm ülkelerin ve firmaların rekabet gücünü belirleyen en önemli faktör, hem ulusal pazarlarda hem de yabancı pazarlarda elde ettikleri performans ve yarattıkları katma değer ile birlikte kazandıkları rekabet avantajıdır (Kahveci, 2013, s.44). İhracat hem ülke döviz rezervlerine katkı sağlar hem de firmaların satışlarında artış sağlayarak tüketiciye ürün ve hizmet çeşitliliği ile fiyat avantajı sunar. Bu nedenle, ihracat performansının artırılması hem firmalar hem de ülkeler için önemlidir ve bu konuda yapılan incelemeler yaygınlaşmıştır (Kara, 2017, s.74).

İhracat performansı, tek bir gösterge ile ölçülemez; çünkü çok yönlü bir kavramdır. Shoham'a göre, ihracat performansı, şirketlerin dışarıya olan satışlarından kaynaklanan davranışsal, ekonomik ve diğer sonuçlar olarak tanımlanır (Shoham, 1998, s.63). İhracat performansını şirketlerin yaptığı ihracat sonucunda oluşan davranışsal, ekonomik ve diğer sonuçlar olarak ifade etmiştir. İhracat performansı, firmaların dış pazarlarda elde ettikleri ekonomik başarı derecesidir (Cadogan, Cui ve Li, 2003, s.500). İhracat performansını her firmanın kendine ve çevreye mahsus koşullar altında firmanın ihracat davranışının sonuçları biçiminde gerçekleşmiştir (Diamantopoulos ve Kakkos, 2007, s.5). İhracat performansı, farklı organizasyonel, yönetimsel, çevresel ve stratejik durumlar içinde ihracat davranışının sonuçlarını simgeler. Bu nedenle, ihracatı inceleyen araştırmacılar, genellikle ihracat performansının organizasyonel, yönetimsel, çevresel ve stratejik yönlerini belirlemeye odaklanmışlardır (Diamantopoulos, 1999, s.445).

Genel olarak, dış ticaretin amacı, bir ülkenin iç piyasasında bulunmayan veya çok yüksek maliyetle temin edilen mal ve hizmetlerin dış piyasalardan sağlanması veya iç piyasasında fazla olan ürün ve hizmetlerin dış piyasalara ihraç edilerek ülkenin refahını artırmaktır (Akkuş, 2011, s.36). Bu nedenle, dış ticarette ortaya çıkabilecek riskleri en aza indirmek için tarafların güncel mevzuatı takip etmeleri gerekmektedir. Ekonomik entegrasyonlar sonucunda tarife dışı engellerin kaldırılması, gümrük tarifelerinde indirimler ve muafiyetler gibi uygulamalar dış ticaret faaliyetlerinin hızla gelişmesine katkı sağlamıştır (Kaya ve Turguttopbaş, 2012, s.75). '4458 sayılı Gümrük Kanunu'na' göre yürütülen gümrük uygulamaları, dış ticaret işlemlerinin

vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu kanunda belirtilen usul ve esaslara göre, gümrük beyannameleri Türkiye Gümrük Mevzuatında belirlenmiş olan herhangi bir gümrük rejimine tabi olmaktadır (Tüyen, 2016, s.102). Her gümrük rejimi kendi kurallarına sahiptir ve ilgili gümrük rejimine uygun hareket edilmesi durumunda, ihracatçı veya ithalatçı dış ticarete konu olan malı istenilen gümrük rejimine tabi tutabilir (Uzun, 2006, s.64).

Dahilde İşleme Rejimi (DİR), ihracat yapan firmaların, dışsatıma konu malın üretiminde ihtiyaç duyduğu girdileri vergiler teminat altına alınarak ithal etmelerini sağlayan ekonomik etkili bir gümrük rejimidir. Bu düzenleme sayesinde ihracatçılar, yurt dışı pazarlara ihraç edecekleri malın hammaddelerini vergi ödemeden ithal edebilirler (Küçükçolak ve Cura, 2022, s.208). Bu durum, iç piyasada bulunmayan, istenilen kalitede veya yüksek maliyetli olan girdilerin, istenilen zamanda ve maliyetle temin edilerek rekabet avantajı elde edilmesini sağlar. DİR'in uygulanmasıyla, ihracatçıların amaçları şunlardır: dünya piyasa fiyatlarına uygun girdi tedariki sağlayarak ihracat faaliyetlerini artırmak, uluslararası pazarlarda rekabet gücü oluşturmak, ihracat pazarlarını genişletmek ve ihracat ürünlerinin çeşitliliğini artırmak. Bu sayede, ihracatçılar uluslararası piyasalarda daha rekabetçi konuma gelir ve daha geniş bir ihracat portföyüne sahip olurlar (Dırık, 2019, s.45).

Dahilde İşleme Rejimi (DİR), Türkiye'deki üreticilerin ekonomik çıkarlarını korumakta ve olumsuz etkilenmelerini engellemektedir. Bu düzenleme, ihracata konu olan ürünlerin üretiminde kullanılan ithal girdilerin belirli miktarlarda ithal edilerek yerli hammaddeler ve iş gücü ile üretilen ürünlerin ihraç edilmesini sağlar. Bu süreç, üretimde istihdamın artmasına ve ihracatın artmasıyla ülkeye döviz girişinin artmasına katkı sağlar (Özaydın, 2016, s.94).

Dahilde İşleme Rejimi'nin (DİR) firma faaliyetlerine etkisi üzerine yapılan dağılım analizlerinde, DİR'in dış pazarlarda fiyat rekabet gücünü artırdığı, ihracat rejim zamanını azalttığı ve ihracat miktarını ile toplam satışları artırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca, DİR uygulayan firmaların ihracat performanslarının DİR uygulamayanlara göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, DİR uygulamasının olmadığı şirketlerde rekabet gücünün ve ihracat oranlarının azalacağı sonucunu desteklemektedir (Özdemir, 2020, s.58).

Sonuç itibariyle Türkiye hemen hemen her sektörde ithalata bağımlı bir ülkedir. Hammadde ve yarı mamul üretiminde yeterli olamadığı için üretim girdilerinde sıkıntı yaşayan bir durumu vardır. Dolayısıyla bu durum döviz talebi de ayrıca getirecektir. Ucuz hammadde ve yarı mamul tedarikini DİR ile gerçekleştirip, uluslararası piyasalarda rekabet avantajı kazanıp ülkeye döviz girişinin sağlanması, ülke ekonomisine sağladığı avantajlı durumdan dolayı yararlı olduğu çok açıktır.

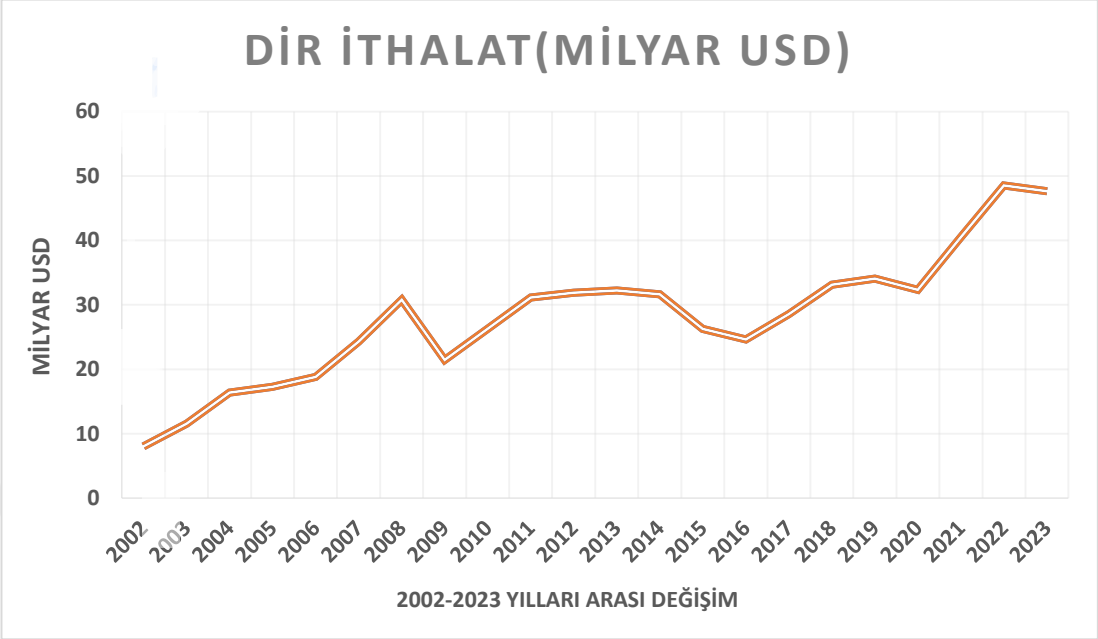
Ancak, rejim kapsamında ithal edilen hammadde ve ara malların Türkiye'de üretimi mevcutsa, ilk olarak yerli üreticilerin desteklenmesi ve yerli firmaların bu hammadde ve ara malları sağlaması gerekmektedir. Bu durumda, yerli firmaların mallarının kalitesinin yüksek olması büyük önem taşımakta olup, yerli firmaların bu konuda dikkatli hareket etmeleri gerekmektedir (Küçükçolak ve Cura, 2022, s.221).

4.2.1. Dahilde İşleme Rejimi'nin İthalata Etkileri

Dış ticarette ihracatın önemi kadar ithalatın da kritik bir rol oynadığına dikkat çekilmektedir. Genel olarak, ithalattaki artış dış ticaret dengesi tarafından olumsuz bir konu gibi görünse de, özellikle Dahilde İşleme Rejimi'nin mantığına göre ihraç eşyalarının girdilerinin ithal ürünlerinden oluştuğu gerçeği atlanılmamalıdır. Gerçekten de, dünyanın en kuvvetli ekonomileri genellikle dış ticaret açığı veren devletler arasında en üst sıralarda yer almaktadır (Aydın, 2018, s.102-103).

Türkiye'de üretilen veya bulunan hammadde, yardımcı madde, ara malı gibi girdilerin kalitesizliği, bu eşyalardan üretilen ihracat ürünlerinin dünya piyasalarında rekabetini olumsuz etkiliyor. Bu durum, dahilde işleme rejimi kapsamındaki ihracat ürünlerinin üretimini olumsuz yönde etkiliyor. Bu nedenle, DİR kapsamında ihracat ürünlerinin üretimi için uluslararası piyasa ücretinden kaliteli ve talep edilen özelliklere sahip girdi ithalatı, mevcut Türkiye koşullarında biraz zorunlu bir durum olarak ortaya çıkıyor (Aydın, 2018, s.102-103).

Grafik 1.Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye'nin Genel İthalatı İçindeki Yeri (2002-2023)

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur.*"

Grafik 1'deki veriler doğrudan incelendiğinde 2002-2023 yılları arasında DİR ithalat payının sürekli artan yatay bir eğilim görülmektedir. Yine aynı şekil incelendiğinde, Türkiye'de DİR'nin genel ithalat içerisindeki payı gösterilmektedir. 1996 yılı Türkiye'nin gümrük birliğine katılması, 2001 yılında Gümrük Kanunu'nun çıkarılması ile, dahilde işleme rejimi 2002 yılından sonra yukarıya doğru bir ivme kazanmıştır. 2008-2010 yılları arasındaki düşüş küresel dünyada yaşanan krizi göstermektedir. 2019 yılında sonra ise DİR kapsamında yapılan ithalatların arttığını gözlemlenmiştir.

Türkiye'nin gerçek anlanma yatırım ve ara mal ihtiyacı olup bu ihtiyacı karşılamak için büyük oranda ithalat yapmaktadır. DİR çerçevesinde ara mal ve yatırım ihtiyacının büyük ölçüde dış ticaret açığına neden olduğu eleştirilmektedir. Bu kapsamda ithalatın artışına yarar sağlayan DİR ihracatın artışına da yarar sağlamaktadır (Cebeci ve Yılmaz, 2013, s.19).

Türkiye gibi gelişmekte olan devletlerde sanayi üretimi genellikle ithal girdilere bağımlı olduğundan, üretimin artması ve dolayısıyla ihracatın artması eğilimindedir.

Bu durumda, ithalatın artması da üretimi ve ihracatı artırabilir ya da ithalat artışları, üretim ve ihracatı destekleyebilir. (Çelebioğlu ve Altay,2015,s.5)

Türkiye'de DİR'in ithalatına genel bir bakış yapacak olursak, her 100 dolarlık ithalatın 15 dolarlık kısmı tüketim ürünlerinden, 85 dolarlık kısmı ise hammadde, ara malı ve sermaye ürünlerinden oluşmaktadır. Bununla birlikte, her 100 dolarlık ihracatın ise 60 dolarlık kısmı ithal malı, 40 dolarlık kısmı ise yerli malı girdiden oluşmaktadır (Kocatürk, 2016, s.46).

4.2.1.1. İthalat Vergilerinin Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Etki ve Sonuçları

Dış ticaret işlemleriyle ilişkili olarak bir dizi ek mali yükümlülük bulunmaktadır. Bu yükümlülükler arasında Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu gibi vergiler, dış ticaret işlemleriyle doğrudan ilişkilendirilmektedir. İthalat ve ihracat işlemlerinde bu vergilerden tahsilat yapılmaktadır. Ancak, dış ticaret işlemleriyle dolaylı olarak ilişkilendirilen diğer vergi ve fonlar da bulunmaktadır. Bu, mal alım satımını ilgilendiren KDV, belirli eşyalar için alınan ÖTV, yerli üreticileri korumak amacıyla getirilen Anti-Damping vergisi gibi vergileri içerir (DİR ve Türk Dış Ticareti Üzerine Etkilerinin Analizi, 2013, s.205).

Başlıca İthalat Vergileri;

Gümrük Vergisi(GV): "Gümrük vergisi matrah ve vergi oranı bilgileri esas alınarak hesaplanır. Tarife, kıymet, menşe bilgileri belirleyicilik sağlanmıştır. Gümrük tarife cetvelinde tanımlanan eşyaya ilişkin 12 rakamlı Gümrük GTİP numarası verilir. Tarife cetvelinde eşyaların sınıflandırılmasında ve bunlara karşılık gelen gümrük vergileri İthalat Rejim Kararı ile belirlenmiştir." Gümrük kıymeti, *"malın fiilen ödenen veya ödenecek satış bedelini ifade eder. Malın gümrük vergisine tabi olan değeri"* Türk Lirası cinsinden alınması gerekmektedir. Ayrıca, malın menşei bilgisi, gümrük vergilerinin hesaplanması ve ticaret politikası önlemlerinin uygulanmasında da önemlidir. (Oruçoğlu, 2018, s.23).

"Türkiye'de dış ticaretten alınan vergiler arasında en uzun geçmişe sahip olanı, ithal edilen mallardan alınan gümrük vergisidir." Bu vergi, ilk olarak '1972 yılında kabul edilen 1615 sayılı Gümrük Kanunu' ile alınmaktaydı. Bugünkü uygulamanın temel çizgileri bu kanunla belirlenmiştir. Ancak, Türkiye'nin AB ile gümrük birliğinin tamamlanması taahhüttü çerçevesinde ithalat rejimi değişikliği

yapılması gerekmekteydi. Bu değişiklik 2000 yılında yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu ile gerçekleştirilmiştir. (Özker ve Edizdoğan,2002,s.376) Bu tarihten sonra Türkiye, AB ile gümrük birliği çerçevesinde işlenmiş tarım ürünleri ile sanayi ürünlerini ithal ederken gümrük vergilerini kaldırmıştır. Gümrük Birliği'ndeki ülkelerle arasındaki bu vergilerin kaldırılmasıyla, Türkiye iç pazarında bu ürünleri korumak ve üçüncü ülkelere karşı daha güçlü bir pozisyon elde etmek amaçlanmıştır. Ayrıca, farklı gümrük vergileri uygulayan herhangi bir üye ülkenin pazarına girmek ve buradan diğer üye devletlere geçerek haksız rekabet oluşturmamak adına üçüncü devletlere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulaması kabul edilmiştir (Tomanbay, 2014, s.35).

Gümrük Birliği kapsamında AB'den yapılacak ithalatta gümrük vergilerinin sıfırlanmasını öngören uygulama, kamu gelirlerinde azalmaya neden olduğu endişesiyle eleştirilmektedir. Gümrük vergisi uygulamasının hem faydaları hem de sakıncaları olduğuna vurgu yapılmıştır. Ülke ve dünya koşullarına göre iç piyasayı ne tembelleştirici ne de dış piyasanın egemenliğine izin veren bir politika belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Rekabeti artıran ve iç piyasayı güçlendiren düzenli ve sürekli politikaların uygulanmasında gümrük vergilerinin önemli bir araç olduğu belirtilmektedir (DİR ve Türk Dış Ticareti Üzerine Etkilerinin Analizi, 2013, s.205).

<u>Katma Değer Vergisi(KDV):</u> "*Türkiye'de KDV uygulaması, 1984 yılında yürürlüğe giren 3065 sayılı KDV Kanunu'na dayandırılarak yürütülmektedir. Kanun gereği, istisna edilmeyen bazı mallar dışında, her türlü mal ve hizmet ithali KDV'ye tabidir. İthal edilen malın KDV matrahını oluşturan unsurlardan biri, gümrük vergisine esas olan bedeldir."* Eğer gümrük vergisi değer esasına göre tahsil edilmez veya mal gümrük vergisinden muafiyet durumunda ise, KDV matrahı eşyanın sigorta ve navlun bedeli dahil CIF değerini ifade eder. Bu durum belirlenemediğinde, matrah, malın gümrük idaresince tespit edilen değeridir. İkinci kısım, ithalat sırasında ödenen çeşitli vergi, resim, harç ve ücretleri içerir. Bu bağlamda, KDV matrahına dahil edilen vergi, resim ve harçlar, gümrük vergisi, damga vergisi ve ilave vergileri içerir. Üçüncü unsur ise fiili ihracat öncesinde yapılan diğer giderler ve ödemeler ile mal bedeli üzerinden hesaplanan fiyat farkı, kur farkı gibi ödemelerdir (Durmaz, 2017, s.13).

Dahilde İşleme Rejimi (DİR) uygulamasında, dış ülkelerden ithal edilen hammadde ve yardımcı maddeler kullanılarak üretilen ürünlerin ihracatında, bu ürünlerin ithalatında KDV ödeme yükümlülüğü, teminat karşılığında ertelenir. Bu

sayede ihracat edilecek ürünlerin üretim maliyetleri azaltılmış olur. Ancak, yerel malzeme kullanan üreticiler için, ithalat için sağlanan bu avantajların haksız rekabet oluşturabileceği düşünülmüş ve bu durumu dengelemek amacıyla Dahilde İşleme ve Geçici Kabul rejimleri çerçevesinde, ihracat edilecek ürünlerin üretiminde kullanılacak hammadde ve yardımcı malzemelerin yerli kaynaklardan temin edilmesi için sektörler, bölgeler veya ürün grupları bazında erteleme işlemi için Cumhurbaşkanı'na yetki verilmiştir (KDV Kanunu, 1984, Md.11).

Özel Tüketim Vergisi(ÖTV): "*DİR'e tabi olan eşyaların ithali ÖTV'den istisna edilmiştir. Bununla birlikte, gümrük vergisi ve KDV'nin dışında ithalat sırasında alınan vergileri içermektedir. Özellikle, akaryakıt ürünleri, alkollü ve alkolsüz içkiler, motorlu taşıtlar, tütün ve tütün mamulleri, elektronik ürünler gibi lüks tüketim malları olarak nitelendirilen eşyalardan alınacak vergileri içerir."* Ancak, 'benzin, mazot, gazyağı ve LPG' gibi akaryakıt ürünlerinin DİR kapsamında ithalinde ÖTV istisnası uygulanmamaktadır. Yurt içi teslimler ve teslim sayılan hallerde vergiyi doğuran durum gerçekleşirken, DİR kapsamında ithalat aşamasında vergi konusu oluşturmadığından bu ürünler istisna kapsamında değildir (Oruçoğlu, 2018, s.25).

Anti-Damping Vergisi: "*Damping, bir malın normal değerinden (ihracatçı veya menşe ülkedeki iç piyasa satış fiyatından) daha düşük bir fiyatla ihraç edilmesi durumunu ifade eder."* İthalatçı ülkelerde bu dampingli ürünlerin yoğun ithalatı yerli üreticileri zarara uğratırsa, 'Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü'ne' başvuruda bulunabilirler. İhracat Genel Müdürlüğü, zarar gördüğünü iddia eden yerli üreticilerin müracaatlarını inceler ve bu başvuruları 'İthalatta Haksız Rekabeti Değerlendirme Kurulu'na' sunarak damping soruşturması açılmasını sağlayabilir. Soruşturmanın sonucunda dampingin ülke ekonomisine ve yerli üreticiye zarar verdiği tespit edilirse, dampinge karşı önlem olarak Anti-Damping vergisi uygulanabilir. Anti-Damping vergisi, dampinge konu devletlerden yapılacak ithalatlarda ödenmesi gereken ve eşyanın CIF değeri üzerinden belirlenen oranlarda alınan vergidir (Aşar, 2017, s.51).

Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu(KKDF): KKDF, *"kredi maliyetlerinin düşürülmesi ve yatırımların yönlendirilmesi amacıyla Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan bir kararname ile belirlenebilmektedir. "*Vadeli ithalat işlemlerinde ithalat tutarı üzerinden hesaplanan bu verginin matrahını eşyanın maliyet bedeli karşılığı olan kredi tutarı oluşturmaktadır. 'Kabul Kredili, Vadeli Akreditif ve Mal Mukabili'ödeme

şekline yapılan ithalatlarda KKDF kesintisi, gümrük yükümlülüğünün doğmasından önce yapılır ve bu kesinti oranı genellikle %6 olarak belirlenir.

İhracatın finansmanın sağlanması için kullanılan krediler ve DİR kapsamında gerçekleşen ithalatta oranı %0'dır. *"İthalat gerçekleşmeden ödeme yapılmasını gerektiren peşin, akreditifli ve vesaik mukabili ödeme şekilleri KKDF kesintisine tabi olmaz"* (Oruçoğlu, 2018, s.25-26).

Ek Mali Yükümlülük(EMY): Bu tanım Anti-Damping vergisi ile kıyaslandığında daha çok bir koruyucu önlem olarak ele alınan ve ülke ayrımı yapmaksızın belirli bir eşya grubuna uygulanan bir ek ödeme yöntemini anlatıyor. Bu ek ödeme, yerli üreticilerin korunması amacıyla ithalatın miktarına göre alınmaktadır ve Anti-Damping vergisinden farklı olarak üreticiden gelen bir şikayet olmadan, Cumhurbaşkanı tarafından alınan bir kararla uygulamaya konulmaktadır (Aşar, 2017, s.52).

Damga Vergisi(DV): Damga Vergisi Kanunu Genel Tebliği'ne göre, gümrük idarelerine verilen beyannameler için her yıl yeniden değerleme oranıyla belirlenen sabit bir maktu vergi alınmaktadır. Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) uyarınca gerçekleştirilen ithalatlarda, teminat karşılığında muafiyet sağlanmaktadır. Bu kapsamda, konşimentolar, taşıma senetleri, taahhütnameler, menşe ve mahreç şahadetnameleri, deniz ödüncü senetleri, tasdikli manifesto nüshaları, gümrük idarelerine verilen özet beyan formları gibi belgeler damga vergisine tabi tutulmaktadır. Ancak, gümrük beyannamesi yerine kullanılan ve beyanname niteliğinde olmayan 'Elçilik Mektubu, ATA karnesi, Kumanya Listesi, Kurye Mektubu, Özel Fatura, Sözlü Beyan Formu ve CPD karnesi' gibi belgeler damga vergisine tabi tutulmamaktadır (Oruçoğlu, 2018, s.26).

İlave Gümrük Vergisi(İGV): Yerli üreticiyi korumak, dış ticaret dengesini sağlamak ve ithalata kısıtlama getirmek amacıyla belirli dönemlerde Cumhurbaşkanı kararı ile belirli eşyalardan İlave Gümrük Vergisi (İGV) tahsil edilmektedir. Ancak, bu vergi sadece Gümrük Birliği ve Serbest Ticaret Anlaşması yapılan ülkelerden gelen ithalatlara uygulanmamaktadır (Aşar, 2017, s.52).

Telafi Edici Vergi(TEV): Dahilde İşleme Rejimi (DİR) kapsamında, gümrük birliği dışındaki ülkelerden gerçekleştirilen ithalat esnasında doğan vergiler teminata bağlanır. Bu vergiler, Gümrük Birliği dışındaki ülkelerden ithal edilen ve Türkiye

Gümrük Bölgesi'nde işlem gördükten sonra Avrupa Birliği (AB) ülkelerine ihracatı gerçekleştirilen mallar için geçerlidir. İthalat sırasında teminata alınan vergilerin ödenmesi gerektiğinde, bu vergilere "Telafi Edici Vergi" (TEV) adı verilir (Şenol, 2008, s.55).

Toplu Konut Fonu(TKF): Toplu Konut Fonu (TKF), genellikle bir ülkede konut ihtiyacını karşılamak için oluşturulan bir fona atıfta bulunur. Bu fon, konut inşaatı veya kentsel dönüşüm projeleri gibi konut sektörüne yönlendirilen kaynakları toplar ve yönetir. TKF'nin amacı, uygun fiyatlı konutların inşası ve erişilebilirliğinin artırılması için kaynak sağlamaktır. Bu fonlar, genellikle devlet tarafından oluşturulur ve gelirleri genellikle konut projelerine yatırılır. Bu şekilde, toplu konut fonları, konut sektörünü destekleyerek sosyal konut ihtiyacının karşılanmasına katkıda bulunmayı amaçlar (Aşar, 2017, s.52).

İthalat aşamaları sırasında eşyanın serbest dolaşıma girmesi halinde ilgili kurumlarca ithalat vergileri gümrükte tahsil edilmekte olup ithalatçı firmalar tarafından ücretleri yükselten bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. DİR çerçevesinde gerçekleştirilen ithalat için teminat garantisi kapsamında sağlanan gümrük vergisi ve diğer vergiler ile avantajlar firmaların ara mal ithalatı için işletme sermayesi olarak kullanabilecek ve bu durum firmalar için iş geliştirme, ihracat pazarlarına açılma, istihdam gibi fırsatlar oluşmaktadır (Buluş, 2022, s.32).

DİR kullanımının firmalar için karlı olabileceği ancak devlet gelirleri açısından bazı kayıplara yol açabileceği doğru bir tespittir. İthalat alınacak vergilerinin teminata bağlanması ve Dahilde İşleme Rejim kapsamında ithal edilen hammaddenin ihracatını müteakip teminatın iadesi, işletmelerin nakit akışını iyileştirebilir ve rekabet avantajı sağlayabilir. Ancak, bu durum devletin vergi gelirlerinde bir azalmaya neden olabilir. Dahilde İşleme Rejim kapsamında yapılan ithalatlar vergi ve fonlardan muaf tutulduğu için devletin vergi gelirlerinde bir düşüş yaşanabilir. Özellikle artan ithalat hacmi ve DİR kapsamında yapılan dış ticaret hacmi, devletin vergi kaybını artırabilir. Ancak, katma değer vergisi (KDV) açısından, Dahilde İşleme Rejim kapsamında yapılan ihracatlarda KDV iadesinin olmaması nedeniyle kamu gelirlerinde bir kayıp yaşanmamaktadır. Bu durum, KDV açısından kamu gelirlerinin DİR kullanımından etkilenmediği anlamına gelir (Aşar, 2017, s.53).

Sonuç olarak, DİR kullanımının firmalar için bazı avantajlar sağlayabileceği ancak devlet gelirlerinde belirli bir kayba neden olabileceği görülmektedir. Ancak, KDV gibi belirli vergi kalemlerinde bu kaybın telafisi olabileceği unutulmamalıdır.

4.2.1.2. Ucuz Hammadde Temini Açısından Etkileri

Dış ticaret politikaları, bir ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerini desteklemek için kritik öneme sahiptir. Bu politikalar genellikle ihracatı artırarak ithalattan daha yüksek bir seviyede tutmayı ve böylece dış ticaret fazlası elde etmeyi hedefler. Ancak, bunun gerçekleşmesi için ihracatçı ve imalatçı firmaların küresel pazarda rekabetçi olmaları ve maliyetlerini düşürmeleri önemlidir. DİR gibi araçlar, firmaların uluslararası pazarda rekabet edebilirliğini artırarak bu hedeflere katkıda bulunabilir. Özellikle, DİR kullanımı sayesinde firmaların maliyetleri düşebilir ve ekonomik ve ucuz hammadde temini sağlanabilir. Bu da uluslararası piyasalarda daha rekabetçi fiyatlarla ürünler sunmalarını sağlayabilir (İnamoğlu, 2019, s.96).

Tablo 8. Türkiye'nin Toplam İthalatı İçinde Dahilde İşleme Rejiminin Yeri(2002-2023)

YIL	DİR HARİÇ İTHALAT (Milyar USD)	DİR DAHİL İTHALAT (Milyar USD)	DİR Kapsamında Yapılan İthalatın Bütün İthalat Değerindeki Payı
2002	43.5	8.0	15,56%
2003	57.7	11.5	16,66%
2004	81.1	16.3	16,77%
2005	99.5	17.2	14,78%
2006	120.7	18.7	13,47%
2007	145.7	24.3	14,29%
2008	171.1	30.7	15,25%
2009	119.4	21.4	15,24%
2010	159.2	26.2	14,16%
2011	209.6	31.1	12,93%
2012	204.6	31.8	13,48%
2013	219.4	32.2	12,81%
2014	210.5	31.6	13,06%

2015	180.9	26.2	12,67%
2016	173.9	24.6	12,41%
2017	205.2	28.5	12,21%
2018	189.9	33.1	14,84%
2019	168.6	34.0	16,81%
2020	177.2	32.3	15,42%
2021	220.1	40.5	15,55%
2022	293.7	48.5	14,17%
2023	291.4	47.6	14,05%
Ortalama	170.18	617.34	14,39%

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur."*

Tablo 8'de yer alan veriler incelendiğinde 2002-2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen toplam ithalatın DİR çerçevesinde tamamlanan ithalat oranı %14,39 civarında olduğu saptanmıştır. DİR çerçevesinde gerçekleşen ithalat oranı 2011 senesinde %12,93, 2017 yılında %12,21 ile en düşük seviyesinde iken 2019 yılında %16,81 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2010-2023 yılları arasındaki değerlere bakacak olursak 13 yıl boyunca ortalama %13,90'lık bir oran söz konusudur. 2010 yılına kadar artan DİR oranının 2010 sonrasında bir azalma eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür. 2019-2023 arası yaşanan DİR ile yapılan ithalatlarda artışın olması, ihracat yapmak isteyen firmaların taleplerinin artması, Dahilde İşleme Rejimi kapsamında ithalat yapma eğilimini artırabilir. Bu dönemde ihracat talebindeki artış, hammadde ve ara malı ithalatının da artmasına neden olabilir. Ayrıca,Türkiye'de ihracatı teşvik etmek amacıyla çeşitli teşvikler bulunmaktadır. Dahilde İşleme Rejimi, bu teşviklerden biri olarak düşünülebilir. Firmaların bu teşvikleri etkin bir şekilde kullanması, Dahilde İşleme Rejimi ile yapılan ithalatın artmasına yol açabilir.

Türkiye'de DİR kapsamındaki ithalatın genel içindeki payının azaldığı bir eğilim olduğunu belirtmek mümkündür. Ülkenin dış ticaret verileri incelendiğinde, Türkiye'nin ihracatının önemli bir kısmının DİR teşviğiyle gerçekleştiği görülmektedir, yaklaşık olarak ihracatın yarısından fazlası bu şekilde tamamlanmaktadır. Ancak, Dahilde İşleme Rejim kapsamında gerçekleşen ithalatın toplam ithalat içindeki payı %10 ila %15 arasında değişmektedir. Yüksek orandaki ihracat, DİR'in sunduğu vergi muafiyetleri gibi avantajlarla ilişkilendirilebilir.

Özellikle KDV muafiyeti, firmaların üretim ve ihracat yaparken KDV ile ilgili ek maliyetlerden kaçınmalarını sağlamaktadır. Bu durum, DİR'in ihracatçı firmalar için çekiciliğini artırmaktadır (İnamoğlu, 2019, s.97-98).

4.2.1.3. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirilen İthalatın Türkiye'de Yapılan Toplam İthalat Açısından İncelenmesi

Üreticiler, yerel piyasalarda bulunmayan sınırlı ham madde ve yarı mamul malzemeleri tedarik etme gerekliliği nedeniyle uluslararası rekabeti koruma amacıyla üretim faaliyetlerine devam etmek istemektedirler. Gelişmekte olan ülkelerde, bu yaklaşım sıkça tercih edilmesine rağmen, bu durum cari açığı artırabilir. Bu, firmalar için olumlu görünebilir ancak ülke ekonomileri için ciddi bir sorun olarak kabul edilir. Dahilde İşleme Rejimi, bu bağlamda, firmaların ithalat taleplerini, ülke ekonomilerine katkı sağlama potansiyeli açısından olumlu yönde etkileyebilir. Ancak Türkiye'de, tüketim alışkanlıklarının yoğun olması nedeniyle, hammadde ve yarı mamul üretimine yönelik sıkıntılar yaşanmaktadır.

Tablo 9.Türkiye'nin Genel İthalatı İçerisinde Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İthalat (2002-2023)

YIL	DİR HARİÇ İTHALAT (Milyar USD)	DİR DAHİL İTHALAT (Milyar USD)	TOPLAM İTHALAT (Milyar USD)	Genel İthalatın DİR Kapsamı İthalata Oranı %
2002	43.5	8.02	51.6	15,56%
2003	57.7	11.5	69.3	16,66%
2004	81.1	16.3	97.5	16,77%
2005	99.5	17.2	116.7	14,78%
2006	120.7	18.7	139.5	13,47%
2007	145.7	24.3	170	14,29%
2008	171.1	30.7	201.9	15,25%
2009	119.4	21.4	140.9	15,24%
2010	159.2	26.2	185.5	14,16%
2011	209.6	31.1	240.8	12,93%
2012	204.6	31.8	236.5	13,48%
2013	219.4	32.2	251.6	12,81%
2014	210.5	31.6	242.1	13,06%
2015	180.9	26.2	207.2	12,67%
2016	173.9	24.6	198.6	12,41%
2017	205.2	28.5	233.7	12,21%
2018	189.9	33.1	223	14,84%
2019	168.6	34.0	202.7	16,81%

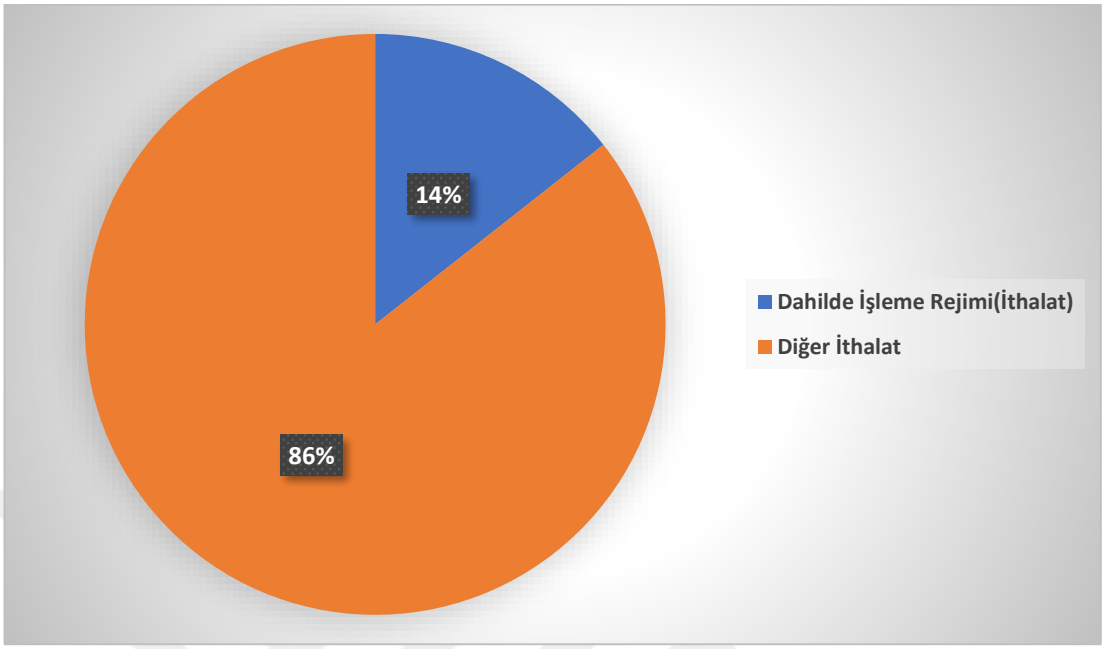
2020	177.2	32.3	209.5	15,42%
2021	220.1	40.5	260.6	15,55%
2022	293.7	48.5	342.2	14,17%
2023	291.4	47.6	339	14,05%
Genel Toplam	3.744.04	617.3	4.361.39	14,39%

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur."*

Tablo 9 verileri incelendiğinde 2002-2023 yıllarında yapılan yaklaşık 4 trilyon 361 milyar ABD doları ithalatın, yaklaşık 617 milyar ABD dolarına denk gelen kısmı Dahilde İşleme Rejim kapsamında yapıldığı saptanmıştır. Oran olarak 2002-2023 yılında DİR kapsamı ithalat genel ithalatın %14,39'unu oluşturmaktadır. 2022 yılı verileri incelendiğinde, genel ithalatın yaklaşık 293,7 milyar ABD Dolarına ulaştığı söylenebilir. 2002-2023 yılları arasında DİR kapsamı ithalat sürekli artış göstermiş olup toplam yaklaşık 617 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Önümüzdeki yıllarda yine bu şekilde artacağı beklenmektedir. Yine 2017 senesi gözlemlendiğinde oran olarak Dahilde İşleme Rejim kapsamı ithalat genel ithalatın %12,21'ini oluşturduğu söylenebilir. Verilere bakıldığında, DİR kapsamı ithalatın genel ithalat içindeki payının azaldığı ancak 2012 yılından itibaren sabitlendiği görülmektedir. Tablo 9'dan da anlaşılacağı üzere, 2009 senesinde hem genel ithalat hem de Dahilde İşleme Rejim kapsamı ithalatın azaldığı gözlenmektedir. Bu durumun sebebi olarak ise 2008 yılındaki ekonomik kriz gösterilebilir.

2019-2023 arası DİR ile yapılan ithalatlarda artışın olması, Dahilde İşleme Rejimi, ithal edilen hammadde veya ara malların işlenerek ihraç edilmesine olanak tanır. Bu da Türk ihracatçılarının uluslararası piyasalarda rekabet avantajı elde etmesini sağlayabilir. Dolayısıyla, firmaların rekabet gücünü artırmak için bu rejimi kullanma eğilimi artabilir. Dahilde İşleme Rejimi, ithal edilen malzemelerin işlenerek ihraç edilmesine dayandığı için lojistik avantajlar sağlayabilir. Bu da ithalatın artmasına ve bu rejimi tercih eden firmaların sayısının artmasına neden olabilir.

Grafik 2.Türkiye'nin Genel İthalatı İçerisinde Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İthalatı Oranı(2002-2023)

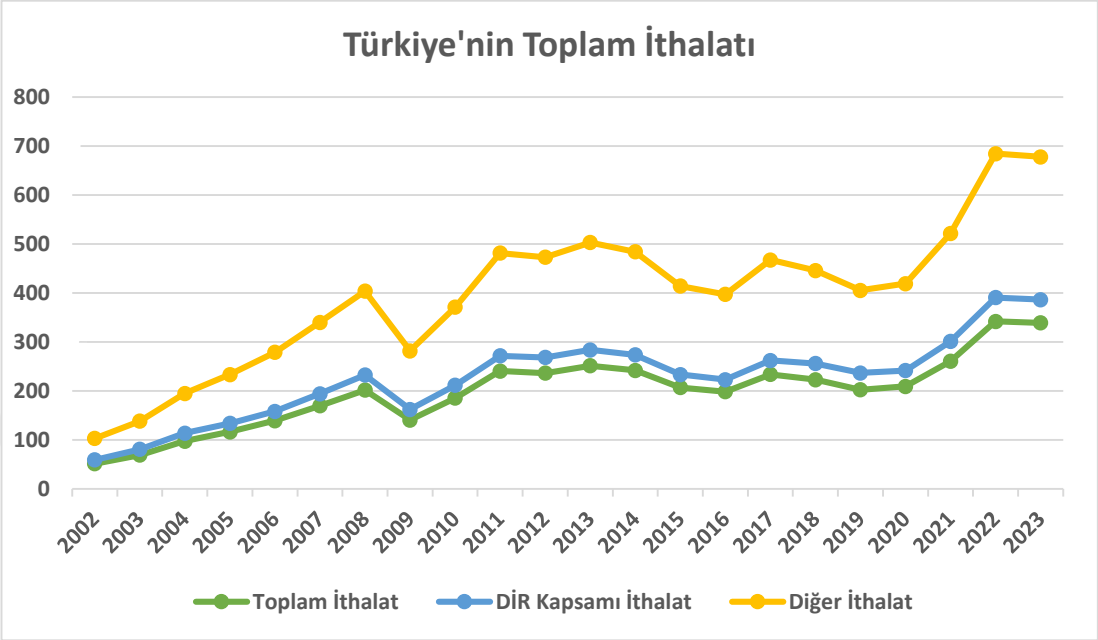
Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur.*"

Grafik 2 verilerine göre, 2002-2023 döneminde genel ithalatın %14'ünün DİR kapsamında gerçekleştiği görülmektedir. Bu oran, genel ithalatın önemli bir bölümünü temsil etmektedir. Dahilde İşleme Rejim kapsamı ithalatın genel ithalat içindeki payı, ihracattaki kadar fazla olmasa da Tablo 9'da belirtildiği gibi, rakamların dikkate değer olduğunu göstermektedir.

Bu oranın dikkate değer olması, Dahilde İşleme Rejimi'nin Türkiye'nin ithalat yapısında önemli bir yer edindiğini ve ekonomide etkili olduğunu gösteriyor olabilir. Ancak, DİR kapsamında gerçekleşen ithalatın genel ithalat içindeki payı, ihracattaki pay kadar yüksek olmadığından, DİR'in Türkiye'nin dış ticaret dengesindeki etkisi ihracat kadar belirgin olmayabilir. Bu nedenle, DİR'in daha fazla ihracat odaklı faaliyetlerle desteklenmesi veya alternatif ihracat teşvik mekanizmalarıyla birlikte ele alınması gerekebilir.

Grafik 3. Türkiye'nin Toplam İthalatı, Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İthalat ve Diğer İthalatın Yıllara Göre Seyri(2002-2023)

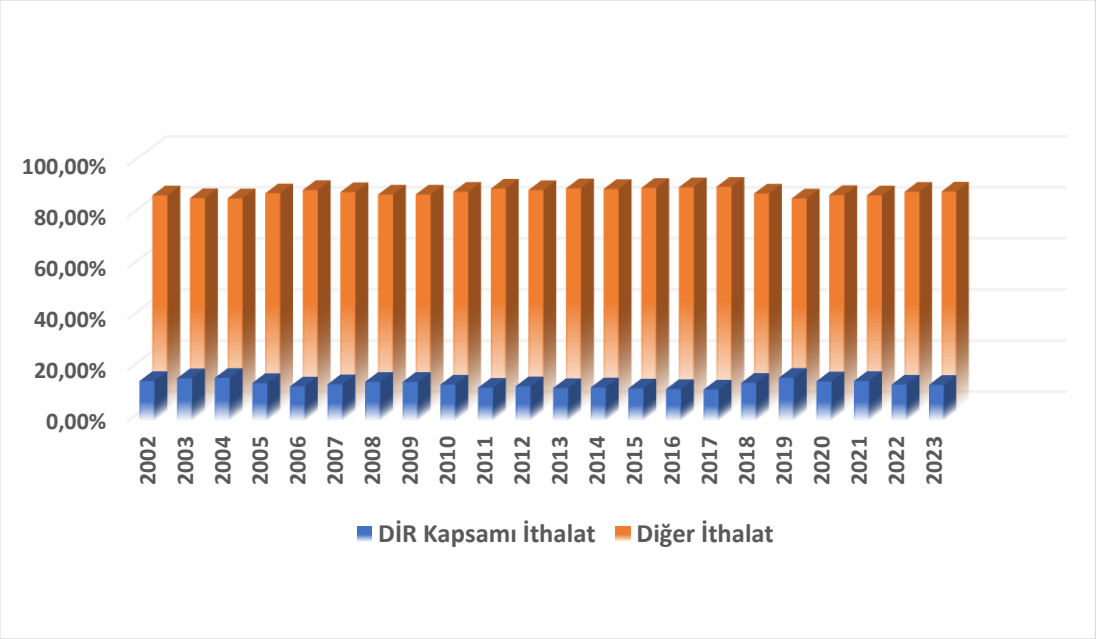
Değer: Milyar ABD Doları $

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur.*"

Grafik 3 verilerine göre, 2004 yılından itibaren hem toplam ithalatta hem diğer ithalat türlerinde hem de Dahilde İşleme Rejim kapsamı ithalatta sürekli bir artış yaşandığı görülmektedir. Ancak, 2008 yılında küresel ekonomik kriz nedeniyle tüm ithalat çeşitlerinde büyük bir düşüş yaşanmıştır. Bu durum, dünya genelinde yaşanan ekonomik zorlukların Türkiye'nin ithalatını da etkilediğini göstermektedir. Sonraki yıllarda diğer ithalat çeşitlerinde artan miktarlar toplam ithalatı artırmıştır. Ancak, DİR kapsamı ithalattaki artış diğer ithalat ve toplam ithalattaki kadar yüksek olmasa da, önümüzdeki dönemlerde artmaya devam etmesi beklenmektedir. 2008-2011 yılları arasında ithalat değerlerinde inişli çıkışlı bir seyir görülse de, 2018 yılından itibaren sürekli bir artış eğilimi gözlemlenmektedir.

Grafik 4. Türkiye'nin Toplam İthalatı İçerisinde Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İthalatının Oranı (2002-2023)

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur.*"

Toplam ithalat içinde DİR kapsamı ithalatın düşük olmasının temel nedenlerinden biri, DİR rejiminin yerli alımlara izin vermesi ve döviz kullanımında sınırlamaların bulunmasıdır. Bu durum, genellikle %10 ila %15 arasında seyreden DİR kapsamı ithalat oranını etkilemektedir. Eğer gelecekte yurt içi alımlarda veya döviz kullanımında herhangi bir değişiklik olmazsa, Grafik 4'ten görüldüğü gibi ilerleyen yıllarda bu durumun devam edeceği öngörülmektedir.

4.3.Dahilde İşleme Rejimi'nin İhracata Etkileri

İhracatın teşviki uzun bir geçmişe sahip bir uygulamadır ve birçok ülke için ekonomik kalkınmanın ve büyümenin anahtarıdır. İhracat, ülkelerin ekonomik kalkınması için hayati öneme sahiptir ve dolayısıyla devletlerin ihracatı destekleme ve teşvik etme politikalarını güçlendirmeleri gerekmektedir. Bu politikalar, ihracatçı firmalara sağlanan teşvikler, ticaret anlaşmalarıyla oluşturulan ticaret koridorları, dış pazarlara erişimi kolaylaştıran önlemler gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Bu politikaların amacı, ihracatın artırılmasını sağlayarak ekonomik büyümeyi ve rekabet gücünü desteklemektir (Aşar, 2017, s.57).

Türkiye'de, var olan uluslararası ve yerel şartlar çerçevesinde Dahilde İşleme Rejimi (DİR), etkin, kaliteli ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme aracı olarak değerlendirilmektedir. DİR, ihracatı teşvik etmek, rekabet gücünü artırmak ve dış ticaret dengesini iyileştirmek amacıyla uygulanan bir ticaret politikasıdır. DİR'in etkinliği, Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir rol oynamasına ve ülkenin rekabet gücünü artırmasına katkıda bulunmasıyla ilgilidir. Bu rejim altında, ithal edilen ham ve yardımcı maddelerin Türkiye'de işlenerek ihraç edilmesi teşvik edilir. Bu da Türkiye'nin katma değeri yüksek ürünler üretmesine ve uluslararası pazarda daha rekabetçi olmasına olanak tanır (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2015, s.30).

Ayrıca, DİR'in kalitesi, Türkiye'nin uluslararası ticaret standartlarına uygunluğunu sağlaması, iş süreçlerini etkin bir şekilde yönetmesi ve yatırımcılara kolaylık sağlamasıyla ilişkilidir. Bu sayede, işletmelerin verimliliği artar, maliyetler düşer ve ihracat potansiyeli artar. Sürdürülebilirlik açısından, DİR'in uzun vadeli ekonomik büyümeyi desteklemesi ve dış ticaret dengesini sağlaması önemlidir. Doğru politika uygulamalarıyla desteklendiğinde, DİR Türkiye'nin ekonomik kalkınmasına ve uluslararası rekabet gücüne katkıda bulunabilir.

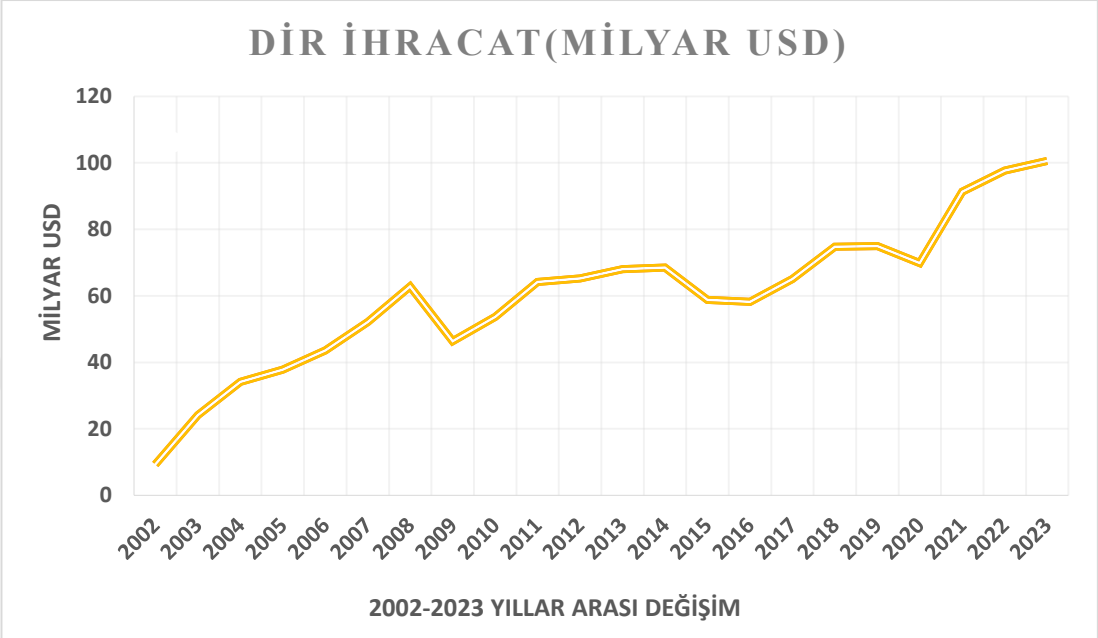
Nakit teşviklerin, uluslararası anlaşmalara katılım ve AB ile Gümrük Birliği süreci nedeniyle uygulanabilirliği azalmış olabilir, fakat ihracata dayalı ekonomik büyüme politikaları sona ermemiştir. Aksine, Türkiye'nin dışsatımı artırmak için çeşitli plan ve programları hayata geçirmesi gerekmektedir. Bu stratejilerden biri de Dahilde İşleme Rejimi (DİR) olarak bilinmektedir (Aydın, 2018, s.98).

DİR, ihracata dayalı ekonomik büyümeyi teşvik etmek amacıyla uygulanan bir ticaret politikasıdır. Nakit teşviklerin yerini alarak, DİR Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir rol oynamıştır. Bu rejim altında, ithal edilen ham ve yardımcı maddelerin Türkiye'de işlenerek ihraç edilmesi teşvik edilmektedir. DİR'in etkili bir performans göstermesi, Türkiye'nin ihracat içindeki konumunu güçlendirmiştir. Bu rejim sayesinde, Türkiye katma değeri yüksek ürünler üreterek uluslararası pazarda daha rekabetçi hale gelmiştir. Bu durum, Türkiye'nin ekonomik büyümesine ve istihdama olumlu katkı sağlamıştır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin ihracatı teşvik etme çabaları arasında DİR önemli bir yer tutmaktadır. Nakit teşviklerin yerini alarak uygulanan bu rejim, Türkiye'nin

uluslararası ticaret dengesini iyileştirmeye ve ekonomik büyümeyi desteklemeye devam etmektedir.

Grafik 5. Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye'nin Genel İhracat İçindeki Yeri (2002-2023)

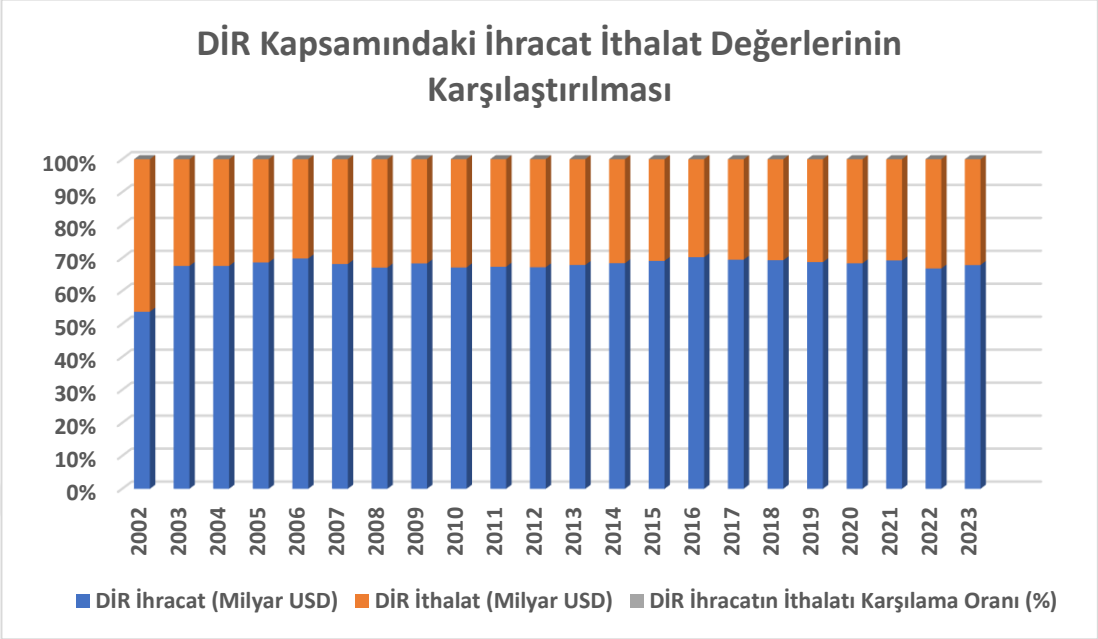

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur.*"

Grafik 5 incelendiğinde 2002-2023 seneleri arasında DİR ihracat payının hafif aşağı yatar bir eğilimle değişim gösterdiği görülmektedir. Grafik 5'deki veriler doğrudan incelendiğinde 2002-2023 yılları arasında DİR ihracat payının sürekli arttığını gözlemlenmiştir. Artış eğiliminde olması ithalatta çıkışı sağlanan dövizlerin daha fazlası ülke ekonomilerine kazandırdığı düşünülmektedir. Bu durum Türkiye ekonomileri için bir avantaj olduğu söylenebilir.

Ancak, DİR'in genel ihracat içindeki payının yüksek olması, aynı zamanda Türkiye'nin ithalata bağımlılığını da yansıtabilir. Hammadde ve yarı mamul ithalatına dayalı olarak yapılan bu ihracat, ülkenin dış ticaret dengesini etkileyebilir ve ekonomik hassasiyetlere yol açabilir. Bu nedenle, Türkiye'nin ihracat portföyünü çeşitlendirme ve yerli üretimi destekleme çabaları önemlidir.

Grafik 6. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamındaki İhracat ve İthalat Değerlerinin Karşılaştırılması (2002-2023)

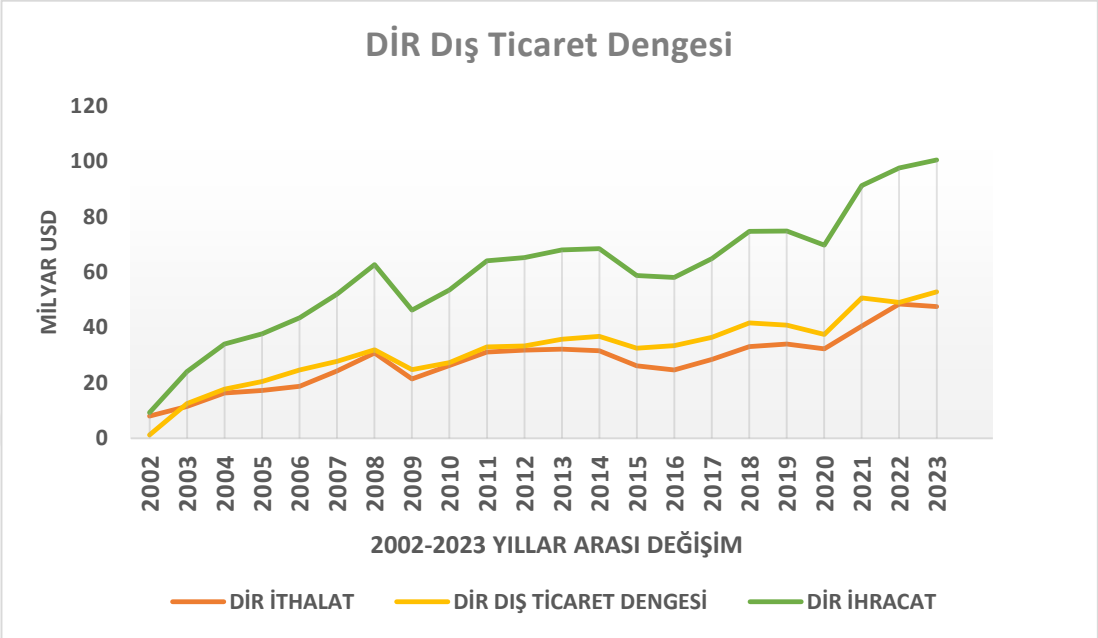

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur.*"

Grafik 6'daki verileri yer alan 2002-2023 yıllarına ait verilere baktığımızda DİR kapsamında gerçekleşen ihraç edilen tüm malların değeri yaklaşık olarak 1 trilyon 320 milyar dolardan aynı yıllarda toplam DİR ithalat değerini yaklaşık olarak 617 milyar dolar seviyelerine çıkmıştır. 22 senede DİR kapsamında yapılan net ihracat miktarı 1 milyar 320 milyon USD sevilerinde olduğu görülmektedir. DİR çerçevesinde Türkiye'de gerçekleşen ihracat miktarı Türkiye ekonomisinin ihracat içerisindeki payının yüksek seviyelerde gerçekleşmesi ihracat yapan firmalara vergi muafiyetleriyle tanınan kolaylıklarla ilgilidir. DİR'in firmalar için önemi, KDV muafiyeti sağlanan genel vergi fırsatını ve DİR'in diğer avantajlarını göz önüne aldığımızda daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Grafik 7. Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye Ekonomisine Net Katkısı (2003-2023)

Değer: Milyar ABD Doları $

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur.*"

Grafik 7'de yer alan görselde dikkatle bakıldığında 2002-2023 datalarındaki farklılaşımlarda DİR çerçevesinde gerçekleşen ihracat miktarının yine DİR çerçevesinde gerçekleşen ithalat miktarı karşısındaki değişimi görülmektedir. Dahilide İşleme Rejimi'nin Türkiye ekonomisine sağladığı net katma değeri ve seneler içinde meydana gelen değişimin grafiği artan bir eğim ile devam etmekte olduğu şekilde görülmektedir.

DİR'de gerçekleşen ihracat artarken ithalat miktarının da yükseldiği ve ithalat miktarını daha çok yükselterek cari açığa sebep olduğunu iddia eden araştırmalar da bulunmaktadır. İhracat miktarının hepsinin ithalata bağımlı oluşu düşünülse dahi durumun cari açığa sebep olacağını söylemenin kolay olmayacağı söylenilebilir (Şubaşat, 2010, s.83).

Bu veriler ışığında, Dahilde İşleme Rejimi'nin (DİR) Türkiye ekonomisi için önemli bir katkı sağladığı açıkça görülmektedir. Her 390 birim ithalat için 610 birim katma değer ekleyerek 1000 birim ihracat oluşturulması, DİR'in döviz kazanımı ve katma değer yaratma potansiyelini vurgulamaktadır.

DİR'in net katkısının her yıl ithalat miktarından fazla gerçekleşmesi, bu rejimin Türkiye'nin uluslararası ticaret dengesine ve ekonomisine pozitif katkı sağladığını göstermektedir. 22 yıllık bir süre zarfında 500 milyar USD'den fazla katma değer oluşturulmuş olması, DİR'in ekonominin büyümesine ve ihracatın artmasına önemli bir katkı sağladığını göstermektedir.

4.4. İthalat ve İhracat Arasındaki İlişki ve Bağlılık Etkisi

Dahilde İşleme Rejiminin (DİR) kullanımıyla, ithalatın daha uygun ve erişilebilir hale gelmesiyle birlikte, üretim sürecinde ithalata olan bağımlılığın arttığına dair iddialar ortaya atılmaktadır. DİR'in kullanımıyla, ihracat ürünlerinin imalatında kullanılan yerli girdinin azaldığı, bunun karşılığında ithal edilen hammadde miktarının arttığı ifade edilebilir. Ancak *"Ticaret Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü'ne göre ekonominin ithalata olan bağımlılığını arttırmanın aksine, ihracatı teşvik ederek ülkeye döviz ve katma değer kazandırmıştır "* (Aşar, 2017, s.57).

DİR içinde yer alan DKO uygulaması, ithalata olan bağımlılığı sınırlamak ve yerli ekonomiyi hareketlendirme amacıyla geliştirilmiştir. Her sektör için belirlenen DKO, ihraç ürünlerinde kullanılacak ara malı ve hammadde ithalatını kontrol etmek için belirli bir maksimum döviz değerini belirtir. Bu sebeple, DİR kapsamında ihracatı gerçekleştirilecek ürün için yerli piyasadan alınan hammadde ve ara malının fatura değerleri DKO hesaplamasına katılmaz. İç piyasanın canlılığını korumak için (Belge/izin belirtilen miktar ve değeri aşmamak şartıyla) belge/izin kapsamında iç piyasadan alınacak ürünlerin değeri için bir üst sınır belirlenmemiştir (Aşar, 2017, s.57).

DİR kapsamında yapılan ithalatın odak noktası, ithal edilen eşyaların işlenerek katma değer yaratılarak ihraç edilmesidir, bu nedenle bu kapsamda gerçekleştirilen ithalat genellikle hammadde ve yarı mamul niteliğindedir. Bu bağlamda, DİR'e yöneltilen eleştirilerden biri, ithalata hammadde ve yarı mamuller temelinde bağımlılığı artırıyor olmasıdır (Şahin, 2019, s.162).

Türkiye'nin uluslararası ticaret hacmi ve ithalat ile ihracat dengesi, ekonomik yapı açısından önemli bir konumda bulunmaktadır. İthalat ve ihracat verileri, Türkiye'nin dış ticaretinde ara mallarının ithalat içindeki payının oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Cebeci ve Yılmaz, 2013, s.213).

DİR uygulamasının başlamasından önce ve sonra, ara ürünün ithalatının toplam ithalat içindeki varlığı arasında önemli bir fark görülmemektedir. Bu durum, DİR'in olumsuz etkisinden bahsedilebilecek kadar belirgin bir farkın ortaya çıkmadığını göstermektedir (Şahin, 2019, s.166).

Ara ürünün ithalatının toplam ithalat içindeki yüksek payıyla ilgili olarak sadece DİR ile ilişkilendirmek doğru olmayabilir, ancak bu durum genel uluslararası ticaret yapısında ihracatın ithalata yüksek oranda bağımlı olduğunu göstermektedir. Türkiye'de yapılan ihracatın yaklaşık %45'inin DİR kapsamında gerçekleşmesi, ihracatın ithalata olan bağımlılığının önemini vurgulamaktadır. Ancak, bu durumun nedeni tamamen DİR rejimi değil, ekonominin yapısal durumudur. İhracatçıların, piyasa ekonomisinin gerektirdiği gerekçeleri gözetmeden ithal girdileri tercih etmeleri, yerli üretimin azalmasına yol açabilir. Bu durum, üretimin azalmasıyla birlikte uzmanlaşma eksikliğine ve dolayısıyla ortalama maliyetlerin düşürülmesinin zorluğuna neden olabilir. Bu da yerli üreticilerin rekabet gücünü zayıflatabilir ve uzun vadede döviz tasarrufu imkanını azaltabilir (Kemer, 2003, s.71).

Bu noktada temel önemli konu, DİR rejiminin ana amacının yerli üreticilerin ekonomik çıkarlarının zarar görmemesini sağlamak olduğu, ancak bu koşulun belirli, gerçekçi kriterlere bağlanmamış olmasıdır. Bu durum, DİR'e yöneltilen en temel eleştirilerden birini oluşturmaktadır. Sektörlere göre ihracatın ithalata bağımlılık oranlarının değişkenlik gösterdiğine değinilmiştir. Dolayısıyla, DİR kapsamında gerçekleştirilen uluslararası ticaretin döviz kullanım oranları da değişiklik göstermektedir. Bu değişkenlik, yıllar içinde sektörlerin ve yerli üretimin gelişmesine, ihracatta katma değerin artmasına ve ihracatta kullanılan yerli girdinin artmasına bağlı olarak olumlu bir trend izlemiştir. Aslında, eleştirilere rağmen ihracatta DİR'in payının arttığı ve ithalatta bu payın azaldığı, yani ithalata bağımlılığın azaldığı gözlemlenmiştir (Gençosmanoğlu, 2016, s.87).

Tablo 10. Türkiye'nin Toplam İhracatı İçinde Dahilde İşleme Rejiminin Yeri (2002-2023)

YIL	İHRACAT Milyar ABD Doları (USD)	DİR İHRACAT Milyar ABD Doları (USD)	DİR Kapsamında Tamamlanan İhracat ve Bunun İhracattaki Payı
2002	26.8	9.3	25,78%
2003	23.1	24.1	51,03%
2004	29	34.1	54,01%
2005	35.7	37.7	51,41%
2006	41.9	43.5	50,92%
2007	55.1	52	48,56%
2008	69.2	62.7	47,56%
2009	55.8	46.3	45,37%
2010	60.2	53.6	47,10%
2011	70.7	64.1	47,59%
2012	87.1	65.2	42,81%
2013	83.7	68	44,83%
2014	89.1	68.4	43,45%
2015	85	58.7	40,87%
2016	84.3	58.1	40,81%
2017	91.9	64.9	41,40%
2018	93.1	74.8	44,55%
2019	96.5	74.9	43,70%
2020	90.7	69.8	43,49%
2021	122.3	91.2	42,74%
2022	137.6	97.6	41,51%

2023	131.6	100.5	43,30%
Genel Toplam	1.661.2	1.320.7	44,28%

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur."*

Yukarda görüleceği üzere Tablo 10'da DİR'in Türkiye ekonomisinin dış satımına nasıl etki ettiği incelenebilir. 22 yıllık (2002-2023) rakamlara göz gezdirildiğinde, gümrük kanunu kabul edildiği yılı takiben oranlar günümüzü takiben biraz düşük olsada, DİR baz alınarak yapılan dış satımların tüm ihracattaki payı yaklaşık %45'dir. Her ne kadar ileri ki süreçlerde bu oran %43'lere düşmüş olsa da DİR'in Türkiye ekonomisi dahilindeki dışsatım özendiriciliğine etkisi yadsınamaz önemdedir. Bu durum ilerleyen dönemlerde tabloda görüldüğü üzere devam edileceği düşünülmektedir.

4.5.Dahilde İşleme Rejimi'nin Rekabetin Artmasına Olan Etkileri

Ülkeler, uluslararası pazarlarda rekabet edebilmek ve ihracatı teşvik etmek için ihracatçılarına destek vermektedir. Rekabet, aynı alanda faaliyet gösteren kişiler veya kuruluşlar arasında daha iyi sonuçlar elde etmek için yapılan bir yarışma olarak düşünülebilir. İhracat yapan firmaların uluslararası arenada rekabet gücünü artırmalarının en temel koşulu, rakip firmalara göre daha kaliteli ürünleri daha uygun fiyata sunmaktır. İthal edilen hammadde ve ara malının maliyetinin ihracat ürününün fiyatına eklenmesi gerektiğinde, bu durum maliyetleri artıracağından ürünün fiyatı da yüksek olacaktır, bu da ürünün kalitesine bakılmaksızın pahalı olacaktır (Aşar, 2017, s.56).

Ekonomik liberalleşme, hızlı teknolojik değişim ve yoğun rekabet, endüstrilerin işlediği alanı dönüştürmeye devam ediyor. Küresel baskılar, ülkelerin ilgili endüstriyel sektörlerinde ve yapılarında bazı dikkate değer değişiklikler meydana getiriyor. Aşamalı küreselleşme süreci, eskiden yerel endüstriyel ve ekonomik avantajları artırmayı amaçlayan iç politikaların daha etkili hale geldiğini vurgulamıştır. Gerçekten, hükümetler ve endüstriler bu tür iç politikaları sıklıkla ekonomik verimlilik için izolasyonist ve kısıtlayıcı yaklaşımlar olarak görebilirler. Bu değişikliklerin bazı kanıtları, bazı ülkelerin küresel endüstriyel yatırımları çekmek için tasarlanmış ekonomik politikaları uygulamalarını, sınır ötesi birleşme ve ittifakların önemli rolünü

ve ulusal ile yerel hükümetler arasındaki iş birliğini içermektedir. Küreselleşme sürecinin bu nitelikleri, bir ulusun karşılaştırmalı avantajlarının yanı sıra sektöre özgü rekabet avantajlarının birleşimini inceleyen uluslararası rekabet gücünün artan önemini araştırma gerekliliğine işaret etmektedir (Buluş, 2022, s.35).

Dahilde İşleme Rejimini kullanarak ihraç ürünleri için gereken hammadde ve ara malı ithalatını vergi ve fonlardan muafiyet kapsamında gerçekleştiren firmalar, en büyük maliyet kalemi olan ithalat vergileri ve fonlarını teminat olarak yatırmakta ve ihracatın ardından bu teminatı geri alabilmektedirler. Bu durum, üretim maliyetlerinin düşürülmesine ve dolayısıyla ihraç edilen ürünlerin fiyatlarının rekabetçi bir şekilde düşürülmesine olanak tanır. Ülkelerin küresel piyasalarda rekabetçi bir politika izleyerek ayakta kalabilmeleri için en önemli desteklerden biri ihracat teşvikleridir (Aşar, 2017, s.56).

Küreselleşme bağlamında, gelişmekte olan veya yükselen ülkelerin, artan ticaret ve yatırım olanaklarından en üst düzeyde faydalanmaları veya bunlardan mümkün olduğunca fazla yararlanmaları gerektiği öne çıkıyor. Ancak küreselleşme, rekabetçi bir ortamda gerçekleştiği için kazanımların ve kayıpların açıkça belirgin olduğu bir süreçtir. Bu bağlamda, gelişmekte olan uluslar arasında rekabet ve küresel ekonomide rekabet etme yetenekleriyle ilgili önemli sorular ortaya çıkmaktadır. Yükselen ekonomiler, birçok farklı pazarda gelişmiş ekonomilere meydan okumaya başlamıştır. Ancak Asya ekonomileri, 1997 mali krizinden önce benzeri görülmemiş bir büyüme yaşamışken, Latin Amerika'da üretim artmakta olsa da, temel altyapıda (örneğin istihdam, mali yapı, teknik beceriler) iyileşme konusunda çok az kanıt bulunmaktadır. Bu durum, uzun vadeli iyileştirmeleri destekleyecek ve Afrika'nın birçok bölgesinin hala yabancı yatırımlar için cazip olmadığını göstermektedir (Güvenç ve Kazankaya, 2019, s.420).

Günümüzde, tüm ülkeler uluslararası pazardan daha fazla pay alabilmek için büyük bir rekabetin içindedir. İhraç edilecek ürünlerin kalitesini koruyarak daha uygun fiyatlara mal etmek, dünya piyasasına açılmak ve dış piyasadaki rekabet gücünü sürdürmek için firmalar yoğun çaba harcamaktadır. Firmanın istediği nitelikteki ara malı yurt dışında bulduğunda, çeşitli vergilerle karşılaşması durumunda bu durum ihracat ürününün maliyetine doğrudan yansır ve uluslararası piyasada rekabet gücünü azaltır. Ancak, Dahilde İşleme Rejimi (DİR) kapsamında, ihracı yapılacak nihai ürünün üretiminde kullanılacak olan ara mallar vergisiz ve fonlardan muaf olarak

temin edildiği için maliyet düşmektedir, bu da ithalatçı firmaların uluslararası pazarda rekabet edebilme gücünü arttırmaktadır. Dolayısıyla, DİR'in teşvikleri, firmalar için önemli avantajlar sağlamaktadır (Buluş, 2022, s.35).

4.6.Dahilde İşlem Rejim Kapsamında Gerçekleştirilen İhracatın Toplam İhracat Açısından İncelenmesi

Tablo 11. Türkiye'nin Genel İhracatı İçerisindeki Dahilde İşlem Rejimi Kapsamı İhracat (2002-2023)

YIL	İHRACAT Milyar ABD Doları (USD)	DİR İHRACAT Milyar ABD Doları (USD)	TOPLAM İHRACAT Milyar ABD Doları (USD)	Genel İhracatın DİR Kapsamı İhracat Oranı
2002	26.8	9.3	36.1	34,73%
2003	23.1	24.1	47.2	104,21%
2004	29.05	34.1	63.1	117,43%
2005	35.7	37.7	73.4	105,81%
2006	41.9	43.5	85.5	103,76%
2007	55.1	52.08	107.2	94,39%
2008	69.2	62.7	132.02	90,70%
2009	55.8	46.3	102.1	83,04%
2010	60.2	53.6	113.8	89,04%
2011	70.7	64.1	134.9	90,79%
2012	87.1	65.2	152.4	74,85%
2013	83.7	68.05	151.8	81,26%
2014	89.1	68.4	157.6	76,85%
2015	85.05	58.7	143.8	69,12%
2016	84.3	58.1	142.5	68,95%

2017	91.9	64.9	156.9	70,66%
2018	93.1	74.8	167.9	80,33%
2019	96.5	74.9	171.4	77,63%
2020	90.7	69.8	160.6	76,95%
2021	122.3	91.2	213.5	74,64%
2022	137.6	97.6	235.2	70,96%
2023	131.6	100.5	232.2	76,37%
Genel Toplam	1.661.2	1.320.7	2.982.06	79,46%

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur."*

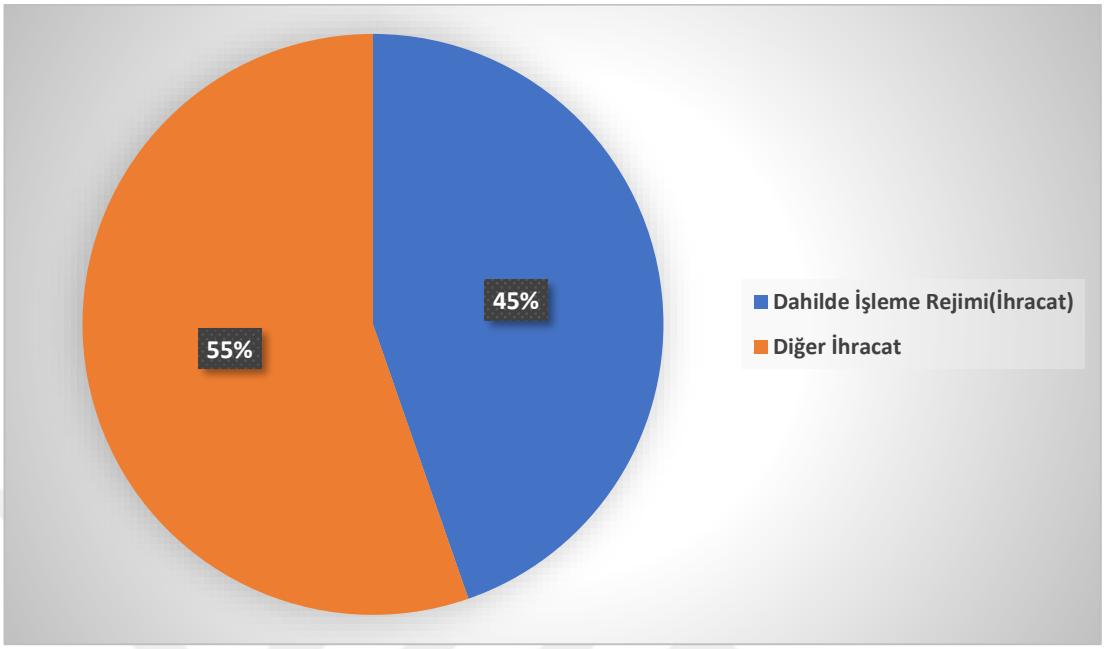
Ekonominin gelişiminde önemli bir role sahip olan ihracatın performansını değerlendirmek için Tablo 11 verilerine bakıldığında; 2002 ile 2023 yılları arasında genel ihracatın DİR kapsamında gerçekleştirilen ihracata oranının ortalama %79,46 olduğu görülmüştür. Bu oranın 2005 ile 2006 yılları arasında %100'ün üzerinde olduğu, ancak sonraki yıllarda genellikle düşüş eğiliminde olduğu ve inişli çıkışlı bir seyir izlediği gözlemlenmektedir.

Tablo 11 verilerine göre, 2009 yılında genel ihracat ve DİR kapsamı ihracatta bir gerileme yaşandığı görülmektedir. Bu gerileme, önceki yıla göre negatif yönde %7,66 değişim göstermiştir. Bu düşüşün nedeni olarak, tüm dünyayı etkileyen Mortgage Krizi'nin yaşandığı 2008 yılı gösterilebilir (Buluş, 2022, s.99).

2009'dan 2012'ye kadar genel ihracat ve DİR kapsamı ihracat sürekli bir artış trendi sergilemiş, ancak 2013 yılında bir düşüş yaşanmıştır. Ancak, 2017 yılından itibaren her iki durumda da sürekli bir artış eğilimi gözlenmektedir.

2002 yılında toplam ihracat 36.6 Milyar USD, Dahilde İşleme Rejimi kapsamı ihracat 9.3 Milyar USD iken 2023 yılında bu veriler sırasıyla toplam ihracat için 232.2 Milyar USD, Dahilde İşleme Rejimi kapsamı ihracat içinse 100.6 Milyar USD seviyesine gelerek 2 katını geçmiştir. 2022 yılında toplam ihracat 137.6 Milyar USD, Dahilde İşleme Rejimi kapsamı yapılan ihracat ise 97.7 Milyar USD seviyesine ulaşarak incelenen dönemin en yüksek ihracat rakamına ulaşmıştır.

Grafik 8. Türkiye'nin Genel İhracat İçerisinde Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İhracatın Payı (2002-2023)

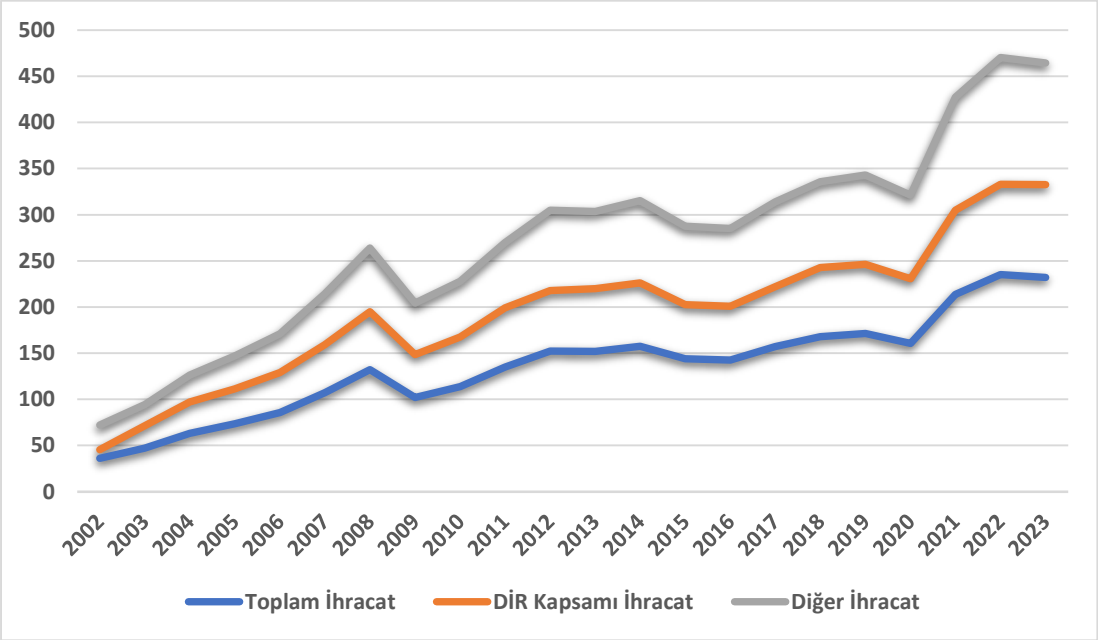

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur.*"

Grafik 8 verilerine göre, temel alınan seneler boyunca Dahilde İşleme Rejimi kapsamı ihracatın genel ihracat içindeki payının yaklaşık %45 olduğu belirlenmiştir. Bu durum, toplam ihracatın neredeyse yarısının Dahilde İşleme Rejimi kapsamında gerçekleştiğini göstermektedir. Bir teşvik önleminin bir ülkenin ihracatının bu kadar büyük bir bölümüne etki etmesi, teşvikin amacına ulaştığını gösteren bir gösterge olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, bu teşvike çok daha önem verilmeli ve etkinliği artırılmalıdır. Eğer bu teşvikin etkinliği, daha çok katma değeri olan ürünlerle artırılmaya çalışılırsa veya bu yönde politikalar geliştirilirse, Türkiye ekonomisine önemli katkılar sağlanabilir.

Grafik 9.Türkiye'nin Toplam İhracatı, Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İhracat ve Diğer İhracatın Yıllara Göre Seyri (2002-2023)

Değer: Milyar ABD Doları $

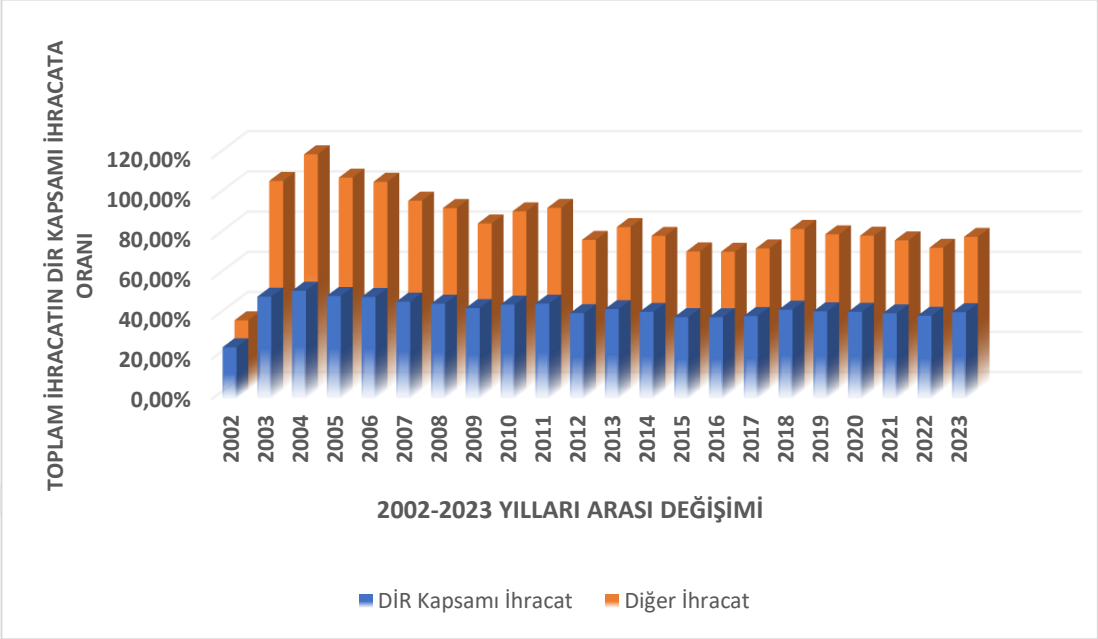

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur.*"

Grafik 9 verilerine göre, DİR kapsamında yapılan ihracatın arttığı yıllarda genel ihracatın da arttığı, azaldığı senelerde ise genel ihracatın da azaldığı görülmüştür. DİR kapsamındaki ihracatın toplam ihracatın yaklaşık yarısını oluşturması, ülke ekonomisi ve dış ticaret dengesi açısından büyük öneme sahiptir. Bu veriler, DİR kapsamındaki ihracatın, genel ihracat performansıyla yakından ilişkili olduğunu ve ekonomik denge üzerinde belirleyici bir rol oynadığını açıkça göstermektedir.

2008-2010 yılları arasındaki ekonomik bunalım sebebiyle ihracat verilerinde yaşanan keskin düşüş, Grafik 9'da çok net gözlemlenmektedir. Diğer taraftan, 2014-2016 yıllarında toplam ihracattaki düşüşün, DİR kapsamındaki ihracattaki düşüşe çok yakın olduğu, diğer ihracat türlerindeki düşüşün ise daha paralel bir şekilde seyrettiği görülmektedir. Bu durum, rejimin toplam ihracatla yüksek bir paralellik gösterdiğini teyit etmektedir.

Grafik 10. Türkiye Ekonomisi Toplam İhracatı İçerisinde Dahilde İşleme Rejimi Kapsamı İhracatın Oranı (2002-2023)

Kaynak: (T.C. Türkiye İstatistik Kurumu,2024). "*Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur.*"

Grafik 10 verilerine göre, 2002 yılından sonra her yıl DİR kapsamındaki ihracatlar %50'nin üzerinde seyretmiştir. 2008-2010 yılları arasında bir miktar düşüş eğilimi olsa da daha sonra aynı ivmeyi yeniden yakalamıştır. Bu durum, DİR'in toplam ihracattaki payının %50'nin üzerinde seyretmesiyle birlikte, Türkiye'nin hammadde üretimine odaklanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Eğer hammadde ihtiyacı yerel kaynaklarla karşılanabilirse, Türkiye'nin hammadde ithalatı azalacak ve bu da ülkenin dış ticaret açığının kapanmasına ve diğer gelişmelere önemli katkı sağlayacaktır.

4.7.Dahilde İşleme Rejimi ve Sektörel Yaygınlığı

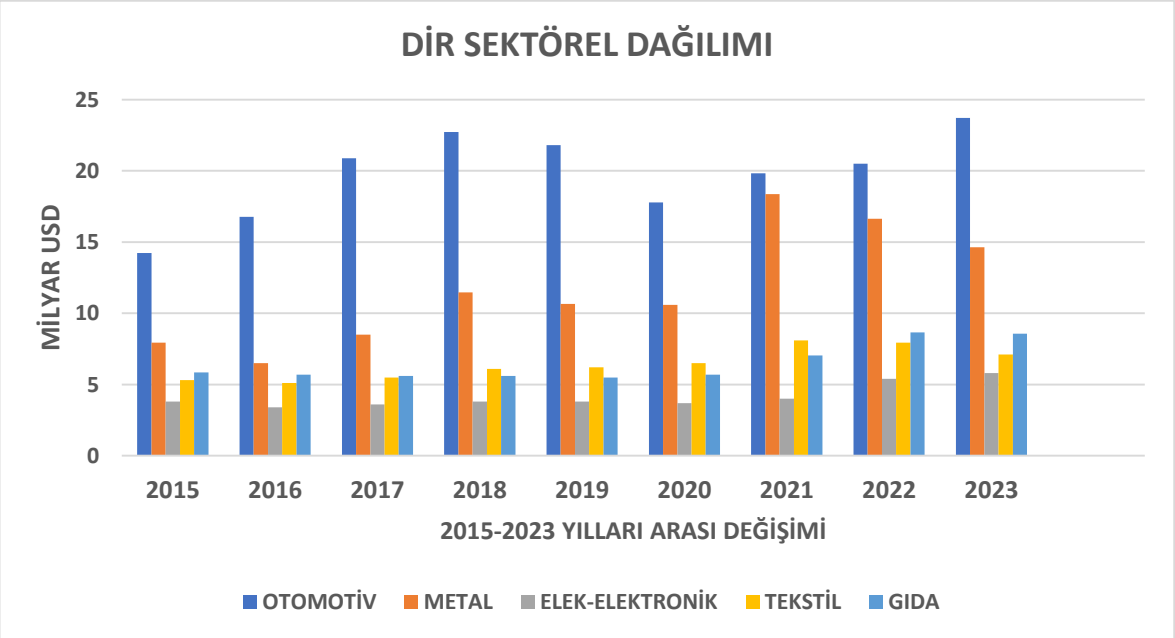
DİR değişik sektörlerde değişik miktarlarda seçilen bir özendirme politikası olmakla birlikte, 2002-2023 senelerinde Türkiye ekonomisinde dışsatımının en fazla olduğu faaliyet bölümü otomotiv ve metal sektörü olmuştur. Bu kesimleri elektrik-elektronik ve tekstil sektörü izlemektedir. Otomotiv kesiminde dışsatım 23 milyar USD'yi geçmiş; metal kesimi de 14 milyar USD'yi geçen dışsatımı ile Türkiye ekonomisini ayakta tutmaktadır. (TÜİK,2024) DİR kapsamında potansiyel dışsatımı en fazla olan kesim yaklaşık 23 milyar dolar ile taşıt araçları kesimi olup, ardından yaklaşık 14 milyar dolar ile demir çelik sektörü ve 7 milyar dolar ile tekstil sektörü

gelmektedir. (TÜİK,2024) Bu bağlamda değerlendirildiğinde de özellikle otomotiv sektörünün ve işlenmiş çelik ile tekstil sektörlerinin oldukça önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı Türkiye'nin baskın olduğu alanlarda desteklemelerin geliştirilmesi ve teşviklerin arttırılması gerekmektedir (Buluş,2022, s. 38).

-DİR'in İmalat Sanayiisindeki Yeri

Dahilde işleme rejimi incelendiğinde, 2010-2014 döneminde otomotiv sektörünün 63,6 milyar dolarlık ihracat öngörüsüyle en büyük ihracat öngören sektör olduğu tespit edilmiştir. Metal sektörü, 62,3 milyar dolarlık ihracat öngörüsüyle ikinci sırada gelirken, elektrik-elektronik sektörü 33,3 milyar dolarlık ihracat öngörüsüyle üçüncü sırada ve tekstil sektörü ise 33,1 milyar dolarlık ihracat ile dördüncü sırada yer almaktadır. 2015-2023 döneminde ise otomotiv sektörü liderliğini sürdürmüş, metal ve elektrik sektörleri de otomotiv sektöründen sonra önemli sektörler olarak konumlarını güçlendirmiştir (TUİK,2024).

Grafik 11. Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye'de Sektörel Dağılımı (2015-2023)

Kaynak: (TUİK,2024) – "*Grafik yazar tarafından oluşturulmuştur.*"

-DİR'in Otomotiv Sanayiisindeki Yeri

Otomotiv endüstrisi, ekonomilerde önemli bir konuma sahiptir çünkü yüksek katma değer üretir, istihdamı doğrudan ve dolaylı olarak arttırır ve teknolojik gelişmelere öncülük eder. Bu sektör, demir-çelik, lastik-plastik, dokuma, cam, boya, tekstil, elektrik ve elektronik gibi çeşitli sektörlerden girdi alır ve pazarlama, bakım-onarım, yedek parça satışları, finansman ve sigortacılık gibi geniş bir iş hacmi oluşturarak ekonomik büyümeye destek olur (Görener ve Görener, 2008,s.45).

-DİR'in Demir-Çelik Sanayiisindeki Yeri

Türkiye'nin demir-çelik-metal üretiminde Çin ve Hindistan gibi büyük imalatçıların ardından üçüncü sıraya yerleşmesi, ülkemizin demir çelik üretiminde belirli bir noktaya ulaştığını gösteriyor. Bu durum, küresel ekonomik faaliyetlerin artması ve ülke ekonomilerindeki büyüme ile doğrudan ilişkilidir. Konut talebinin, otomobil satışlarının ve beyaz eşya gibi diğer demir-çelik ürünlerine olan talebin fazlalaşması, uluslararası alanda toplam çelik üretimini hızla artırmaktadır (Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2014, s.36).

Türkiye'deki demir-çelik-metal sektöründe ithalat, ihracatı aştığı için, sektörde yeterli kalitede ve nitelikte hammadde üretiminin eksikliği en önemli etkendir. Türkiye'nin bu büyük uluslararası pazarda güçlü bir konum kazanması, rekabet gücünü koruması ve ihracat kalitesini artırması için üretim için gerekli olan hammaddeyi dışarıdan getirmesi gerekmektedir. İthalat sırasında ödenecek vergi ve fonlar hesaba katıldığında, Dahilde İşleme Rejimi uygulamalarının demir-çelik-metal sektörü için önemli bir destek unsurunu oluşturduğu söylenebilir (Aşar,2017,s.62).

-DİR'in Tekstil Sektöründeki Yeri

"Türkiye'nin GSYİH'sinde %10'luk bir paya sahip olan tekstil ve hazır giyim sektörü; imalat sanayi içinde en önde gelen sektörler arasında yer almakta olup istihdamda, üretimde ve ihracatta önemli bir rol oynamaktadır." Sektör, kriz zamanlarında bile dış ticaret fazlası vermesiyle Türkiye'nin ihracatındaki lokomotiflerden biridir. Türkiye'nin önemli ihracatçılarından biri olan bu sektörün, 'dünya ihracatındaki payı yaklaşık olarak tekstilde %3,8 ve hazır giyimde %3,4 civarındadır.' Tekstil ve hazır giyim sektörünün uluslararası arenadaki dış satımın dağılımına bakıldığında, Çin ve AB'nin önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Hindistan, Asya'nın büyüyen ekonomilerinden biri olarak tekstil ihracatında üçüncü

sıradadır. Hindistan'ın ekonomik büyümesinin öngörülen ilk dört ekonomi arasına gireceği düşünüldüğünde, küresel ölçekte ihracat payının artması beklenmektedir (Karakahya,2018,s.98).

Türkiye'nin tekstil ve hazır giyim sektöründeki kuvvetli taraflarını vurgulayacak, fırsatları değerlendirecek ve zayıf yönlerini kuvvetlendirici politikalarla dünya ticaretinde daha fazla pay alması olasıdır. Türkiye'nin stratejik coğrafi konumu ve etkili lojistik altyapısı, genç ve dinamik nüfusuyla birleştiğinde, nitelikli eğitim ve sektörel deneyimle bir araya getirilmesi, zaten öncü sektörlerden biri olan tekstil ve hazır giyim endüstrisinin ekonomiye katkısını daha da artırabilir (Karakahya,2018,s.98).

Tekstil sektörü, imalat sanayisi içinde istihdam, üretim ve ihracatta birinci sıradaki konumunu koruyor. Bu sektörün üretim ve ihracattaki payı azalsa da, göreceli olarak önemini sürdürüyor. Tekstil sektörünün Türkiye ekonomisindeki bu belirgin payı, sektördeki gelişmelerin genel ekonomiyi güçlü şekilde etkilemesine yol açıyor. Hem iç hem de dış faktörlere son derece duyarlı olan tekstil sektörü, Türk ihracatını ve diğer sektörleri önemli ölçüde etkileyebiliyor (Okur ve Özçalık, 2013, s. 211).

Tekstil sektörü, ihracat içinde önemli bir paya sahip olmasının yanı sıra Dahilde İşleme Rejimi (DİR) kapsamında da büyük bir paya sahiptir. Dünya piyasalarında rekabet gücünü sürdürebilmek veya yükseltmek isteyen tekstil sektörü imalatçıları, maliyetleri düşürmek amacıyla ara girdileri ucuza temin etmek için ithalata yönelmişlerdir. Değişen dünya şartlarında Türk tekstil ve konfeksiyon sektörünün dış pazarlardaki rekabet gücünü koruyabilmesi için, yüksek katma değere sahip, nitelikli eşyaların üretimine odaklanması gerekmektedir. Ayrıca, coğrafi yakınlık, nitelikli işgücü gibi avantajlarını kullanarak bu eşyaları uygun ücretlere dünya pazarına sunması önemlidir. Ticaret politikası önlemleri olarak kotaların ve anti-damping vergisinin tekstil sektöründe yaygın olarak uygulanması göz önüne alındığında, DİR sektördeki üreticiler için bir çıkış yolu olarak görülebilir(Aşar, 2017, s.64).

-DİR'in Elektrik-Elektonik Sektöründeki Yeri

Türkiye'deki elektrik-elektronik sektörü, tarihsel olarak çok eskiye dayanmasa da son 20 yılda hızla büyümüştür. Bu süre zarfında Türkiye'de bulunan elektrik-elektronik şirketleri, sektörde en yüksek istihdamı sağlayan ve en büyük Ar-Ge merkezlerine sahip olan şirketler haline gelmiştir. Ayrıca, bu şirketler patentler

konusunda da öne çıkmış ve elektronik sektöründe önemli bir konuma gelmiştir. Türk firmaları, teknolojik gelişmeleri yakından takip etmekte ve Ar-Ge'ye ve tasarıma yatırım yaparak pek çok eşya grubunda Avrupa'nın üretim merkezi haline gelmiştir. Bu gelişmeler, Türkiye'nin elektrik-elektronik sektöründe kazandığı güçlü konumu ve sektördeki yeteneklerini göstermektedir. (Elektrik-Elektronik Sektörüne Bakış, 2022, s.23).

Demir-çelik-metal sektöründe olduğu gibi, elektrik-elektronik sektöründe de ara ürün ve hammadde ithalatının ihracattan daha fazla olması oldukça yaygındır. Türkiye'nin elektrik-elektronik sektörü, birçok uluslararası kuruluşun üreticisi konumundadır ve genellikle Çin ve Japonya gibi ülkelerden ara ürün ve hammadde ithal etmektedir. Bu malzemeler Türkiye'de işlenerek birleştirilir ve son ürün haline getirilir, bu da istihdam yaratır ve katma değer sağlar. Ancak, yalnızca işlenmek ve ihraç edilmek üzere ithal edilen ara malı ve hammadde için ithalat vergi ve fonlarının nakit olarak ödenmesi, sektördeki katma değeri ve döviz kazancını olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, üretim, istihdam ve katma değerin artması için DİR uygulamalarının getirdiği muafiyet sistemi önemlidir (Aşar, 2017, s.62-63).

Ayrıca, elektrik-elektronik ürün ithalatında ticaret politikası önlemlerinin uygulanması da dikkate alındığında, Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapılan ithalatlarda ticaret politikası önlemlerinin uygulanmaması sektöre büyük avantaj sağlar. Bu durum, sektörün rekabet gücünü artırarak uluslararası pazarda daha etkin bir konuma gelmesine yardımcı olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde devletler, ekonomi politikaları çerçevesinde ve küresel ve bölgesel mali kurumların belirlediği yasal düzenlemeler doğrultusunda dış ticaret politikalarını şekillendirmektedirler. Bu çerçevede, ülkeler genellikle iki farklı dış ticaret büyüme modelini benimsemektedirler. İlk model, ithal ikamesine dayalı büyüme modelidir. Türkiye ekonomisinde ithal ikamesine dayalı büyüme modeli uzun yıllar kullanılmış ancak istenilen sonuçlara ulaşılamadığı için ihracata dayalı büyüme modeline geçilmiştir.

İkinci büyüme modeli ise, ihracata dayalı büyüme modelidir.Bu modelde ise ülkeler, serbest ticareti teşvik ederek uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırmayı ve ihracatı artırmayı hedeflerler. Dışa açık büyüme modelinde, ülkeler kendi ekonomik güçlü yanlarını ve rekabet avantajlarını kullanarak uluslararası pazarda daha etkin bir konuma gelmeye çalışırlar. Bu modelde, teknolojik gelişmeler, ticaret anlaşmaları ve küreselleşme gibi faktörler önemli rol oynar.

Her iki model de farklı avantajlara ve dezavantajlara sahiptir. İthal ikame modeli, iç talebi yerli ürünlere yönlendirerek yerli üretimi teşvik edebilir, ancak aynı zamanda uluslararası rekabet gücünü azaltabilir ve dış ticaretteki çeşitliliği kısıtlayabilir. Öte yandan, dışa açık büyüme modeli, uluslararası rekabeti artırarak ekonomik büyümeyi teşvik edebilir, ancak yerel endüstrileri yabancı rekabetle karşı karşıya bırakabilir ve dış ticaret dengesini olumsuz etkileyebilir.

Ülkeler, genellikle bu iki model arasında bir denge kurmaya çalışır ve ekonomik koşullarına, endüstriyel yapılarına ve uluslararası ticaret ortamına uygun olan stratejileri benimserler. Bu, dış ticaret politikalarının karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtan dinamik bir süreçtir

Ülkelerin küresel pazardaki rekabetin arttığı bir dönemde, ihracatı istikrarlı bir şekilde artırarak mevcut pazarları korumak ve yeni pazarlar kazanmak için yüksek kaliteli eşyalar imal etmek ve imal etme ücretlerini azaltma temel hedef haline gelmiştir. Nitelikli eşyaları üretimi, teknolojik ilerleme ile birlikte gelişirken, düşük ücretli ürünlerin pazarlanması, girdi ücretlerinin minimum seviyede kalmasıyla doğrudan ilişkilidir.

Küreselleşmenin etkileri 20. yüzyıldan itibaren birçok alanda görülmüş, bu süreçte gelişmiş ekonomiler, daha fazla ihracat pazarı oluşturmak için dış ticarette

serbestleşme çabalarına girmiştir. Serbest ticaret anlaşmaları ve ilkelerine uygun olarak, ticaret engellerini kaldırarak uluslararası ticareti şekillendiren bir sistem oluşturmuşlardır. Bu çerçevede, dış ticaretin serbestleştirilmesini ve üye devletlerin Gümrük Birlikleri ve Tek Pazar süreçlerine geçişini amaçlayan ekonomik birlikler kurmuşlardır. (Aslan,2021,s.95)Bu durum, gümrük tarifelerinin ekonomik etkilerinin farklı ülke gruplarını farklı şekilde etkilediğini göstermektedir. Gelişmiş devletlerde gümrük tarifelerinin korunması ve kazanç sağlama amacı daha az belirgin olsa da, gelişmekte olan ve az gelişmiş devletlerde etkiler daha belirgindir. Küreselleşme sürecinde, uluslararası ticarette duvarlar azalmasına rağmen, gümrük vergileri özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş devletlerde ekonomiyi olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. Gümrük vergilerinin etkilerini düşürmede en etkili faktörler, başarılı bölgesel ekonomik entegrasyonlar ve uluslararası serbest ticaret anlaşmalarıdır. Bu çalışmada ele alınan gümrük rejimleri detaylı olarak incelenmiş, Türkiye'nin ihracatını artırmak amacıyla bölgesel anlaşmalara uygun şekilde hareket ederek gümrük duvarlarının kalktığı doğrulanmıştır. Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne üye olmasıyla, AB mevzuatına uyum sağlama çalışmaları kapsamında gümrük mevzuatı düzenlenmiş ve DİR uygulamaları hayata geçirilmiştir. AB üyeliği nedeniyle hammadde ithalatında gümrük vergileri kaldırılmıştır.

2000'lerden itibaren Çin'in ekonomide üretim ve yatırım politikalarında yaptığı değişiklikler, diğer ülkelerin ekonomi politikalarında farklılaşma ihtiyacını ortaya koymuştur. Önceden endüstri ve üretim devi olarak kabul edilen ülkeler artık üretimde uzmanlaşmış ve teknoloji ihracatına yönelmiştir. Gelişmekte olan devletler ise bu teknoloji ihracatının pazarını oluşturmuştur. Gelişmiş devletlerden alınan üretim teknolojileriyle sanayi üretimini artırmaya çalışan gelişmekte olan devletler, üretimi artırarak ve bunun sonucunda ihracatı artırarak döviz girdisi elde etmek için yeni stratejiler benimsemişlerdir. Bununla birlikte, gelişmekte olan devletlerde işgücü maliyeti, gelişmiş devletlere göre daha düşük olmuş ve bu da gelişmekte olan devletlerin direkt yabancı yatırımları çekmesine olanak sağlamıştır. Gelişmiş devletlerdeki imalarçılar, ucuz iş gücünden yararlanmak için imalarlarını az gelişmiş veya gelişmekte olan devletlere kaydırarak üretim ücretlerini düşürmek istemektedirler. Bu durumda, gelişmiş devletler teknoloji, hammadde, yarı mamul ve ara ürünlerin ihracat yapan şirket konumuna yükselirken, gelişmekte olan devletler dış ticarette imalatçı olarak konumlanmıştır.

Ülkelerin ekonomik büyümesi ve kalkınması açısından dış ticaret performansı büyük öneme sahiptir. Ekonomi literatüründe, özellikle ihracatın büyümenin itici gücü olduğuna dair birçok çalışma bulunmaktadır. Ülkeler, ihracatlarını artırmak için kendi ekonomik yapılarına uygun olarak çeşitli oranlarda dışsatım destekleri uygulamaktadırlar. Türkiye'de, '1980 yılında 24 Ocak Kararları' ile ihracata odaklı dış ticaret politikalarına geçilmiş ve özellikle sanayi ve üretim yapıları ihraca yönelik olarak şekillendirilmiştir. Bu bağlamda, ihracat yapan firmalar, ihracat öncesinde ve sonrasında çeşitli teşvik araçlarıyla desteklenmiştir. İhracat teşviklerinin yapısı, 1996 yılında gümrük birliği anlaşmasıyla büyük değişikliklere uğramış olup günümüze kadar değişmiş ve teşviklerin mali değerleri artırılmıştır.

Teşviklerin belirli bir alana yöneltilmesi, başka alanlarda kaynak sıkıntısı yaratma riski taşıdığı için literatürde sık sık eleştirilmektedir. Özellikle ihracat teşvikleri, etkili ve doğru bir şekilde kullanılmadığında dışarıya doğru kaynak akışı sağlayarak ekonomiye zarar verebilirler. İhracat teşviklerinin en temel eleştiri konularından biri, kaynak aktarımının tutarlılığı ve denetim eksikliğidir. İhracat yapan şirketlere verilen desteklerin geri gelişi, kullanım yeri ve aktifliği gibi unsurlar, ayrılan kaynakların verimli bir şekilde kullanılması açısından hayati öneme sahiptir. Ülkeler için, teşvik miktarının değil, bu teşviklerle sağlanan kaynakların etkin bir şekilde kullanılması önemlidir.

Teşviklerin etkin bir şekilde kullanılabilmesi için gerekli kaynakları sağlamak, mevcut bütçe kaynaklarını gerektirmektedir. Vergisel teşvikler, vergi indirimleri veya muafiyetleri yoluyla devletin vergi gelirlerinden feragat etmesiyle sağlanır ve bu nedenle bir harcama türü olarak değerlendirilebilirler. Diğer ihracat destekleri ise genellikle Merkez Bankası fonları, Kamu Kaynaklarını Destekleme Fonu(KKDF) ve Eximbank kredileri gibi kaynaklara dayanır. Ancak, etkisini kaybetmiş olan teşvik politikaları için sürekli kaynak sağlama çabaları, bütçeye ağır bir yük getirebilir ve aynı zamanda bu destek kaynaklarının diğer kamu hizmetlerinin ödemelerinde kullanıldığı da dikkate alınmalıdır, bu da önemli bir alternatif maliyet unsuru oluşturabilir.

Türkiye hükümetleri, ihracatçı firmaların uluslararası piyasalarda kabul görmesi ve markalarını güçlendirmesi amacıyla çeşitli destekler sağlamaktadır. Bu destekler arasında *"Ar-Ge yardımları, çevresel maliyetlerin karşılanması, pazar araştırması ve pazara giriş desteği, istihdam teşvikleri, tasarım destekleri, yurtdışı fuar katılımlarının*

desteklenmesi, Türk ürünlerinin markalaşması için TURQUALITY® programı, ulusal ve uluslararası nitelikli fuarların desteklenmesi, uluslararası rekabet gücünün artırılması, tarımsal ürün ihracatının desteklenmesi ve teknik danışmanlık faaliyetlerinin desteklenmesi" gibi çeşitli önlemler bulunmaktadır. Bu teşvikler, vergisel avantajlar sağlamamalarına rağmen, rekabet gücünü artırmak ve uluslararası arenada başarı elde etmek için önemli teşvik politikaları olarak kabul edilmektedir.

Çalışmada, 2000 yılında başlatılan ve günümüze kadar geniş çapta kullanılan ihracat teşviklerinden biri olan dahilde işleme rejimi önemli bir vurgu almaktadır. Bu rejim, ihraç edilecek malların üretiminde kullanılmak üzere ithal edilen girdilerin, ithalat vergilerinden muafiyet sağlayarak dünya piyasalarından daha ucuz ve kaliteli mal teminine olanak tanır. Dahilde işleme rejimi, Türkiye ekonomisinde kritik bir role sahiptir ve çalışmada bu teşvik sistemi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Temel prensipleri, amaçları ve sonuçları literatür açısından değerlendirilmiş ve aralarındaki ilişki analiz edilmiştir.

Dahilde İşleme Rejimi (DİR), ithal edilen ürünlerle ihracat yapan üreticilerin ithalat sırasında ödenen vergi yükünden kurtulmalarını sağlayan bir ihracat teşviğidir. Bu avantajlar sayesinde, girdilerle üretim yapan firmalar, finansal ödemelerden kaçınabilir ve rekabet kuvvetlerini artırabilirler. Türkiye'de ihracat artışını teşvik etmek amacıyla geliştirilen DİR, ihracata dayalı büyüme stratejisinin bir parçası olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, dünya pazarlarıyla fiyat rekabetine girebilmek için ihracat yapılacak ürünlerin temel adımı, girdi maliyetlerini düşürmektir.

Esasen, Dahilde İşleme Rejimi (DİR) ihracat alanında rekabet avantajı sağlayarak "sürdürülebilir ihracat" için önemlidir. Dünya genelinde, en gelişmiş ülke ekonomilerinde dahil olmak üzere hemen hemen her ülkede kullanılan bu önemli ihracat destek mekanizması, şüphesiz ki önemlidir. Ancak burada önemli olan sorular şunlardır: DİR ne ölçüde kullanılmalıdır? Bu sistemle gerçekleştirilen ihracatın, bir ülkenin toplam ihracatının ne kadarını oluşturması gerekmektedir? Türkiye gibi yaklaşık %50'lerde mi kalmalı, yoksa AB gibi %10'lar seviyesinde mi kalmalıdır? (Durmaz,2017,s.73)

Eğer bir ülkenin ihracatının büyük bir kısmı Dahilde İşleme Rejimi'ne dayanıyor ve bu sayede gerçekleştiriliyorsa, o ülkenin dışsatım ekonomisinin sorgulanması gerekmektedir. Örneğin, 'İstanbul'daki bir üretim ve ihracat tesisi, yüksek fiyat

nedeniyle 100 kilometre yakınındaki bir Türk üreticisinden hammadde veya ara malı tedarik etmek yerine, 12.500 kilometre uzaklıktaki Çin'den navlunu da üstlenerek bu ihtiyacını karşılıyorsa,' bu durum sorgulanmalıdır.

Ülkemizde ve dünya genelinde, ekonomik büyüme ve kalkınma hedeflerinin temelinde ihracata dayalı büyüme modeli önemli bir yer tutar. Bu model, ihracatın artırılması ve sürekliliğinin sağlanması üzerine odaklanır. Ülkemizde, bu modele dayalı olarak uygulanan teşvikler ihracat artışını hedefler. Günümüzde yoğun rekabet ortamında, ihracat payının artırılması ve sürdürülmesi, mevcut pazarların korunması ve yeni pazarların bulunması, maliyetleri artırmadan kaliteli ürünlerin üretilmesi son derece önemlidir.

İncelenen dönemlerdeki ithalat ve ihracat gerçekleşmelerine bakıldığında, DİR'in en yaygın kullanılan teşvik sistemi olduğu ve ihracattaki payı dolayısıyla en kritik teşvik sistemi olduğu açıkça görülmektedir. 2023 verilerine göre, toplam ihracatın yaklaşık %45'i DİR kapsamında gerçekleşmiştir. Ayrıca, 2002-2023 dönemi kümülatif olarak değerlendirildiğinde, yapılan ihracatın %45'inin DİR kapsamında gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu durum, DİR'in önemini vurgularken, aynı zamanda DİR'in eksikliklerinin titizlikle ele alınması gerektiğini açıkça göstermektedir.

DİR'in eleştirilen yönlerinden biri, kamu gelirlerinden vazgeçilmesidir. Bu bağlamda, Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapılan ithalat ve ihracat işlemleri incelenmiştir. İhracat net katkı rejimi altında yapılan uluslararası ticaretin döviz kullanım oranları değerlendirilerek belirlenmiştir. 1996'dan 2023'e kadar olan dönemde, DİR rejimi kapsamında gerçekleşen dış ticaretin döviz kullanım oranlarının ortalama olarak %48 olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, rejim kapsamında gerçekleşen her 100 dolarlık ithalatın 48 dolarlık ihracatla sonuçlandığını göstermektedir. Bu da vazgeçilen kamu gelirlerinin ihracat geliri olarak ülke ekonomisine geri döndüğünü ve net katkının pozitif yönde olduğunu göstermektedir.

Dahilde İşleme Rejimi (DİR), ithal edilen ürünlerin işlenerek katma değer oluşturulması ve bu işlenmiş ürünlerin ihraç edilmesi prensibine dayanır. Bu durum, ithal edilen malzemelerin genellikle ham madde veya yarı mamul olması gerektiğini göstermektedir. Bu perspektiften bakıldığında, DİR'e yöneltilen bir diğer önemli eleştiri, ham madde ve yarı mamul temelli ithalat bağımlılığını artırmasıdır.

Genel ihracatın %45'inin DİR kapsamında gerçekleştiği göz önüne alındığında, ihracatın ithalata alışmışlığın yüksek olduğu açıkça görülmektedir. Ancak bu tespitin sadece DİR politikalarının bir sonucu olduğunu söylemek doğru olmayabilir. Devletler, kendi ekonomi politikaları ve uluslararası ticaret kuralları çerçevesinde ticaret politikalarını şekillendirirler. Bu politikaların uygulanmasıyla birlikte her ülkenin nihai hedefi, dünya ticaretinden daha büyük bir pay elde etmektir. Gelişmekte olan birçok devlet de olduğu gibi, Türkiye de hızlı büyümenin bir sonucu olarak dış piyasalardan ara ve yatırım ürünlerini ithal etmek zorunda kalmaktadır. Ekonominin yapısal özellikleri nedeniyle DİR, Türkiye gibi ülkelerde en çok talep edilen ve ihracata katkı sağlayan bir teşvik sistemi olarak değerlendirilebilir.

DİR uygulanırken dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri, yerli imalatçıları bu uygulamadan kaynaklanan zararının engellenmesidir. Yurtiçinde üretilen malın yerine ithal edilen ara malı ve hammadde, yerli üreticiler açısından olumsuz sonuçlara yol açabilir. Bu durum, yerli üreticilerin istihdamı azaltma ve küçülme yoluna gitmelerine neden olabilir. Ancak maliyetlerinde bir azalma olmadığı için fiyatlarını düşüremeyebilirler. Ayrıca, bu rejimden yararlanan ihracatçı şirketler, rekabette bir adım öne geçerek yerli üreticilerle haksız rekabet içine girebilirler. Bu sebeple, politika yapıcıların, küresel piyasaları dikkate alarak yerel ve uluslararası koşulları göz önünde bulundurarak politikalar geliştirmesi önerilmektedir.

Yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda, ihracatçı firmalar ucuz ve kaliteli girdi imkanı sağlayan DİR, aynı zamanda maliyetlerde de iyileştirme sağlayarak firmaların uluslararası pazarda rekabetçi bir konumda olmasına fayda sağlamaktadır. Rejim sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçların yerli üreticiyi etkilememesi adına yeterli tedbir ve politikaların yapılması sonucunda ise ihracat potansiyelli bir ekonomi stratejisinin amacına ulaşması mümkün görünmektedir. Bu sebeple ülkelerin yönetişim kabiliyetleri ve kurumsal altyapılarının geliştirilerek, bölgesel ve ülkesel farklılıkları gözeterek düzenlenmeyen bir teşvik sisteminin etkin olması beklenmemelidir. Geliştirilecek teşvik sistemlerinin serbest piyasa koşullarına uyumluluğunun kapsamlı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Dahilde İşleme Rejimi (DİR) uygulamaları, iç pazarı koruma ve canlı tutma hedefiyle ticaret politikası önlemlerini etkin bir şekilde kullanmayı gerektirir. Ayrıca, DİR kapsamında ithal edilen hammadde ve ara mallarının belge/izin süresi içinde ihraç edildiğinin tam ve eksiksiz kontrolü yapılmalıdır. DİR uygulamalarının kötüye

kullanılması ve DİR kapsamında ithal edilen malın yerine ikinci kalite ürünün ihraç edilmesi, hem yerli üreticiyi olumsuz etkiler hem de devletin vergi kaybına ve kaçakçılığın artmasına neden olabilir.

Bu durumun önlenebilmesi için, Dahilde İşleme Rejimi uygulamalarının kullanıcılara sağladığı avantajların yanı sıra, yerel üreticiye ve ekonomiye zarar vermemesi, dış ticaret açığını artırmaması ve ihracatta ithalata bağımlılığı artırmaması için DİR kullanımına sınırlama getirilmesi gerekmektedir.

Dahilde İşleme Rejiminin istihdam üzerindeki etkisi önemli bir meseledir ve bu husus ayrıca incelenmiştir. DİR'den faydalanan firmaların toplam içindeki payının azalması, teşviklerden sınırlı sayıda şirketin faydalandığını gösterebilir, bu da ihracattaki artışa rağmen. Diğer bir değerlendirme ise bölgesel ticaret birleşmeler sonucunda tarifelerin azalması ve bürokratik prosedürler gibi maliyet arttırıcı unsurların, DİR sisteminin cazibesini kaybetmiş olabileceğini düşündürebilir.

Bu çalışmada, Dahilde İşleme Rejiminin uygulama prensipleri, sektörel yaygınlığı ve Türkiye dış ticaretine olan etkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir. İnceleme sürecinde kullanılan rakamsal veriler, 2002-2023 yılları arasında yapılan toplam ithalat ve ihracat verileri ile DİR kapsamında gerçekleşen ithalat ve ihracat verilerinden elde edilmiştir.

Yapılan tüm değerlendirmeler neticesinde, DİR'in Türkiye'deki ihracatçılara düşük maliyetli ve kaliteli girdi sağlayarak uluslararası pazarda geniş bir pay elde etme fırsatı sunduğu söylenebilir. Ancak, yerli üreticilerin ve ekonominin olumsuz etkilenmemesi için alınması gereken tedbirlerin sağlanması durumunda, rejimin sağlıklı bir şekilde uygulanması ve ihracata dayalı ekonomik büyüme politikasının hedeflerine ulaşması mümkün olacaktır.

Sonuç olarak, Dahilde İşleme Rejimi uygulayan ülkeler ve şirketler için çok avantajlı bir durumdur. Hammaddelerin yerli üretim kıtlığından kaynaklanan ithalata yönelme sebebiyle cari açığı arttırdığı düşünülse de, yapılan işleme sonucu fiili ihracatın gerçekleştiği durumlarda ülke dışına çıkan dövizlerden daha fazlasının ülkeye kazandırılması söz konusudur. Ülke dışına çıkan dövizlerin daha fazlasının kazandırılması, uluslararası piyasada ürün çeşitliliğinin yakalanması ve yurtdışında ki rekabet avantajını kaybetmemek için katma değeri yüksek eşyalara yönelip üretimin bu eşyalar üzerinden sağlanması Türkiye ekonomisi için çok kazançlı olacaktır.

KAYNAKÇA

Aka, A. ve Ürünal, A.(2018). *Türkiye'de Dış Ticaret Uygulamaları:4458 Sayılı Gümrük Kanunu Özelinde*. Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 7(13), 154-170. Retrived From https://dergipark.org.tr/tr/pub/bsbd/issue34559/336447 (Erişim Tarihi:10.11.2023)

Akçin, R. (2021), *Tüm Yönleriyle Gümrük İşlemleri,* İstanbul, Poyraz Yayınevi

Akkuş, B. (2011). *İthal Edilen Malların İhracının Muhasebeleştirilmesi ve Denetimi.* Yüksek Lisans Tezi.https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Altundaş, M. ve Altınöz, B. (2020). *Türkiye'de Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirilen İthalatın Yurtiçi Ara Malı Üretimine Etkisi:ARDL Sınır Testi Yaklaşımı.* Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(2),639-656. DOI:10.18074/ckuiibfd.726383

Andersson, L. (2005). *"Trade and Structural Adjustment Policies in Selected Developing Countries"* OECD Development Centre,Working Paper.

Aşar, E.(2017), *Türkiye'de Dahilde İşleme Rejimi ve Türk Dış Ticaretine Etkileri,* Yüksek Lisans Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Atayeter, C. & Erol, A.(2011). *Türkiye'de Uygulanmakta Olan İhracat Teşvikleri.* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,1(1), 1-26

Ateş, E. (2022). *"Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi Örnekleri",* (2022, 20 Mayıs). Erişim adresi:https://www.igmd.org.tr/gumruk-kontrolu-altinda-isleme-rejimiornekleri_haberi#:~:text=Gümrük%20Kontrolü%20Altında%20işleme%20rejimine,bulunan%20Nargilelik%20tütüne%20dönüştürülmesi%20.(Erişim Tarihi:22.04.2024)

Aydın, D. (2018). *Dahilde İşleme Rejimi'nin Türkiye Ekonomisi ve Dış Ticareti Üzerindeki Etkilerinin Analizi.* Yüksek Lisans Tezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Bağrıaçık, A. (2004). *Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri,* İstanbul, Bilim Teknik Yayınevi

Başkol, M. O. (2016). *Türkiye İhracatının İthalata Bağımlılığının Dahilde İşleme Rejimi Açısından Analizi.* Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(2),1-19.

Başürün, Y.(2023). *4458 Sayılı Gümrük Kanunu Çerçevesinde Antrepo Rejimi Uygulamaları ve Dış Ticarete Etkisi,* Yüksek Lisans Tezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Birkan, R.(2019). *Türkiye'de İhracatı Destekleme Mekanizmaları Kapsamında Dahilde İşleme Rejimi: Kimya Sektörü Üzerine Bir Uygulama.* Yüksek Lisans Tezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Bozoğlu, M. (2019, 9 Eylül), Gümrük Tarifeleri , Erişim adresi: https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/mehmetbo/68838/G%C3%BCmr%C3%BCk%20Tarifesi.pdf (Erişim Tarihi:02.04.2024)

Cadogan, J. W., Cui, C.C. ve Li, E.K.(2003). *Export Market Oriented Behavior and Export Performance: The Moderating Roles of Competitive İntensity and Tecnologial Turbulance.* International Marketing Review, 20(5),493-513

Cebeci, A.K. ve Yılmaz, M.(2013). *Dahilde İşleme Rejimi ve Türk Dış Ticareti Üzerine Etkilerinin Analizi (1996-2011).* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23(2), 205-224.

Cernat, L. ve Pajot, M. (2012). *"Assembled in Europe – The Role Of Prosessing Trade in EU Export Performance",* EU Comission Chief Economist Note,3, 1-9

Ceyhan, S. (2006). *Dahilde İşleme Rejiminin İşleyişi,* Gümrük Dergisi, 54:48, Ankara

Çalan, D. (2011). *İhracata Yönelik Teşvikler Kapsamında Dahilde İşleme Rejiminin Değerlendirilmesi.* (T.C. Başbakanlık, Gümrük Müşteşarlığı, Uzmanlık Tezi), Ankara 2011)

Çelebioğlu, F. ve Altay, H.(2015). *"Şubat 2001 Ekonomik Krizi Sonrasında İthalat Fonksiyonun Yapısal Değişiminin İncelenmesi".* Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:13.

Çelik, K.,Kalaycı,C. Ve Sandalcılar, A.R.(2009). *Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi,* Trabzon, Murathan Yayınevi

Danacı, S.(2019). *Türkiye Genelinde ve Gaziantep Özelinde Dahilde İşleme Rejiminin Önemi: Sınır Testi Analizi,*Yüksek Lisans Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Dahilde İşleme Rejimi Hakkında Genelge,2005, Md.10

*Dahilde İşleme Rejimi ve Türk Dış Ticareti Üzerine Etkilerinin Analizi(1996-2011),*2013, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Elazığ,Cilt:23, Sayı:2.

Demir, İ. C.(2018). *Mükellef Perspektifinden Vergi Tarifeler:* Türkiye Örneği.Sosyo Ekonomi, 26(35),11-26

Demir, A.(2001). *Gümrük Teftiş Kurulu Seminerleri,* Ankara, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayınları

Devlet Tarafından Sağlanan Diğer Destekler, İstanbul Ticaret Odası Yayınları,2012, Yayın no:2011-22, s.11

Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2004,Devlet Planlama Teşkilatı, İktisadi Sektörel ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü,Ankara,2004,s.257)

Diamantopolus, A.(1999). *Export Performance Measurement: Reflective Versus Formative Indıcators*. International Marketing Review, 16(6), 444-457.

Diamantopolus, A.ve Kakkos, N.(2007). *Managerial Assessments Of Export Performance: Concept Frame Work and Empirical Illustration* . Journal Of International Marketing, 15(3), 1-31

DİR İlişkin İşlemlerin Bilgisayar Veri İşleme Tekniği Yoluyla Yapılmasına Dair Tebliğ, (2007, 04 Nisan). *Resmi Gazete*.(Sayı:26480). Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr (Erişim Tarihi: 18.12.2023)

DİR Otomasyon Projesi,2006, DTM, Erişim adresi: htpp://www.dtm.gov.tr (Erişim Tarihi:10 Nisan 2023)

Doğan, B. (2022), *Tarife Test Kitabı,* Ankara, Kutluhan Tanısalı KTG Eğitim Dış Ticaret Danışmanlık ve İnsan Kaynakları Hizmetleri Yayınevi

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı,(2014),Demir-Çelik Sektör Raporu, www.dogaka.gov.tr, (Erişim Tarihi:20.04.2024)

Dölek, A.(2013). *Gümrük İşlemleri,* İstanbul, Umut Kitap Yayınları

Durman, M. ve Önder, H.(2007). *İhracat Teşvikleri,* İstanbul, 1.Basım,Alfa Aktüel Yayınları

Durmaz,Ö.(2017). *Türkiye'de Dahilde İşleme Rejimi'nin İşletmelerin İhracatına Katkılarının Avrupa Birliği ve Birleşik Krallık ile Karşılaştırmalı İncelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Eğitim ve Danışmanlık Yardımı Hakkında Tebliğ(2007, 28 Temmuz). *Resmi Gazete*(Sayı:26596).Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/07/20070728-12.htm (Erişim Tarihi:10.08.2023)

Elekrik-Elektronik Sektörüne Bakış,(2022), https://www.isbank.com.tr/is-ticari/dijikolay , (Erişim Tarihi: 20.04.2024)

Ergen, E.(2022). *Türkiye'de Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirilen Ticaretin İthalata Bağımlılığa Etkisi.* Gümrük ve Ticaret Dergisi, 9(29), 30-41. Retrived From https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumrukticaretdergisi/issue/72814/1132322

Ertaş, A.(2002). *Bütün Yönleriyle Gümrük İşlemlerinde Süreler*,İstanbul, 1.Basım, Gümrük Kontrolörleri Yayınları

Esen, S., Şimdi, H. & Kocabaş, V.(2016). *Dahilde İşleme Rejiminin Firmaların Finansal Performansına Etkisi:Dokuma Giyim ve Deri Sektörü Örneği.*Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi, 12(2), 393-409.Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/iibfdkastamonu/issue/29623/3

Esen,S., Ayas, İ., & Idan, B.(2019). *Dahilde İşleme Rejiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* İşletme Bilimi Dergisi, 7(2), 331-335. https://doi.org./10.22139/jobs.559293

Esnemez, R. (2017). *Gümrük Müşaviri Kaleminden Gümrük ve Dış Ticaret Hakkında Herşey,* İstanbul, Beta Yayınları

Eşiyok, B.A.(2012). *Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorunu ve Nedenleri.* Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 49(569).63-86.

Gençosmanoğlu,Ö.T.(2016). *"Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye'de Dış Ticaret, İstihdam ve Rekabet Gücüne Etkileri",* Business And Economic Research Journal, Cilt 7, Sayı 2, ss.87. DOI: 10.20409/berj.2016217497, (07.07.2016).

Görener, A. ve Görener, Ö.(2008). *Türk Otomotiv Sektörünün Ülke Ekonomisine Katkıları ve Geleceğe Yönelik Sektörel Beklentiler,* Journal of Yasar University.

Gümrükler Genel Müdürlüğü, (2002).*17.07.2002 tarihli 16085 sayılı Tasarrfulu Yazısı,* Ankara

Gür,B.(2017). *Türkiye'nin Makroekonomik Performansı Üzerine Bir Değerlendirme.* 2002-2016 Dönemi. Social Sciences Studies Journal, 3(5),726-737.

Gürsoy, Y.(2010), *Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi,* Bursa, Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Güvenç, İ. Ve Kazankaya, A.(2019). The Production, Foreign Trade And Competition Power of Walnuts in Turkey. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Journal of Agricultural Sciences, 29(3), 418-424.

Idan, B.(2019). *Dahilde İşleme Rejiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri,* Yüksek Lisans Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.(Erişim no:506357)

İhracat, Transit Ticaret, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğ(2008, 05 Aralık). *Resmi Gazete(*27075). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/12/20081205-13.htm

Kahveci,E.(2013). *İhracat Performansı Ölçütleri ve İhracat Performansının Etkileyen Faktörler.* Verimlilik Dergisi,1,43-74

Kara, A.(2017). *Uluslararası Pazar Bölümlendirme ve Konumlandırma Stratejilerinin İhracat Performansına Etkisi: Türk ihracatçıları üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Karagül, M. ve İlter, B.(2011). *Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi,* Ankara, Nobel Yayınları

Karagül, M. ve Yılmaz, C.(2008). *Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi,*Ankara, Nobel Yayınları

Karakahya, B. (2018). *Türkiye'de Dahilde İşleme Rejiminin Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü İhracatı Üzerindeki Etkileri,* Yüksek Lisans Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.(Erişim no:506357)

Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği, (2014, 26 Nisan). *Resmi Gazete*.(Sayı:28983). Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr (Erişim Tarihi:12.12.2023)

Kaya, F ve Turguttopbaş, N. (2012). *Dış Ticaret İşlemleri.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Kaya, S.(2011). *Dahilde İşleme Rejimi ve Muhasebe Kayıtları,* İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2011.

Kemer, O.B.(2003), *Bir Dış Ticaret Politikası Aracı İhracat Teşvikleri Teori Uygulama,* İstanbul, Alfa Yayınları

Kemer, O.B.(2005). *Dış Ticaret Teknikleri,* Alfa Aktüel, 1.Baskı, İstanbul

Kocabaş, V.(2016), *Dahilde İşleme Rejiminin Firmaların Finansal Performansına Etkileri:Sektörel Bir Analiz,* Yüksek Lisans Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/, veri tabanından erişildi(Erişim no:429320)

Kocatürk, I.(2016). *İhracata Yönelik Teşvik Politikalarının Bölgesel Gelişmeye Etkileri. Ekonomik Etkili Gümrük Rejimi ve Dahilde İşleme Rejimi:Panel Data Analizi.* Yüksek Lisans Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Konya Ticaret Odası Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü , (2015). Dahilde İşleme Rejimi ve Konya, Konya, https://www.kto.org.tr/d/file/dahilde-isleme-rejimi-kasim-2015.20160222150302.pdf (20.04.2024)

Köksal, T. (2012). *Uluslararası Ticaret Hukuku,*İstanbul,Adalet Yayınevi

Küçükçolak, G. ve Cura, F.(2022). *Dahilde İşleme Rejimi Uygulamalarının İhracat Performansına Etkisi:* Konya İlinde Bir Araştırma. EKEV Akademi Dergisi(90), 205-224

Leonidou, L.C., Katsikeas, C.S. ve Samiee, S.(2002). *Marketing Strategy Determinants of Export Performance: A meta analysis.* Journal of Business Research, 55(1), 51-67

Mete, E. ve Yıldız Baday, E.(2017). Inward Processing Regime and Current Account Balance: A sectoral Analysis for Turkey, *The journal of International Scientific Researches* , ISR 2017, 2(7) S, 38-51. DOI:10.23834/isrjournal.304122

Namlı, T.(2007). *Dahilde Rejiminin Uygulama Alanı ve Türkiye'de Etkinliği,* Yüksek Lisans Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.(Erişim no:210225)

Nergiz, E. ve Kaçmazer, M. A. (2016). *Avrupa Birliği'ne Üyelik Süreci Kapsamında Yeni Bilgisayarlı Transit Sistemi(NCTS) Uygulamasının Transit Ticarete Etkileri: İpsala Sınır Kapısı Örneği,* Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 12 (2) , 8-29 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/iibfdkastamonu/issue/29623/317999

Nural, A. ve Akçin, R. (1996). *Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri*. Yayın No:7, Gümrük Kontrolleri Derneği Yayını, İstanbul, 161.s.

Okur, A. ve Özçalık, M.(2013). *Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sektörlerinin Gümrük Birliği Sonrası AB- 15 Ülkeleri Karşısındaki Rekabet Gücü,* Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan, Cilt 11, Sayı 1, S.211

Oral Dırık, E. N. (2019). *Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Türkiye'nin Un İhracatı Üzerine Ekonometrik Bir Analiz.* Yüksek Lisans Tezi, Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Oruçoğlu, İ. (2018). *Dahilde İşleme Rejimine Tabi İşletmelerde Finansal Analiz Karşılaştırması Bir Uygulama,* Yüksek Lisans Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Önür Aslan, A. (2021), *Ekonomik Etkili Gümrük Rejimlerinin Dış Ticaret Etkisi: Beyaz Eşya ve Otomotiv Sektöründe Dahilde İşleme Rejimi ile İhracat Örnekleri,* Yüksek Lisans Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/, veri tabanından erişildi(Erişim no:677999)

Özaydın, T. (2016). *Türkiye'de Dahilde İşleme Rejiminin İhracata Etkileri. Yüksek Lisans Tezi,* Mersin: Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özdemir, M. (2020). *Türkiye'de Dahilde Rejiminin Dış Ticarete Etkileri ve Demir Çelik Sektörü Üzerine Bir Değerlendirme.* Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdemir, Ş. (2006). *Dahilde İşleme Rejimi Vergi İstisnası Semineri,*İstanbul,Dış Ticaret Kompleksi,s.5

Özker, A.N. ve Edizdoğan, N.(2002). *Türk Vergi Sistemi-Gelir Vergisi.* 1.Basım, İstanbul,Ekin Yayıncılık

Pazar Araştırması ve Pazarlama Desteği Hakkında Tebliğ(2006, 21 Ekim). *Resmi Gazete*(Sayı:26326). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061021-20.htm (Erişim Tarihi:24.05.2023)

Püsküllüoğlu, A.(2017), *Türkçe Sözlük,*Ankara, Arkadaş YayınneviSayılgan, G. & Şenol, C. (2010). *Dahilde İşleme Rejimi ve Türk İşletmelerinin İhracatı Üzerine Etkileri,* Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 37-53.

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri Statüsüne İlişkin Tebliğ(2004, 02 Temmuz). *Resmi Gazete*(25510). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061230-50.htm (Erişim Tarihi:24.05.2023)

Selen, U. (2005). *Dış Ticaret Yardım Unsuru Olarak Dahilde İşleme Rejimi: Türkiye Açısından Değerlendirilmesi,* Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Antalya,Sayı 10, ss.182-205

Selen, U. (2017), *Gümrük İşlemleri ve Vergilendirilmesi*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları.

Shoham, A.(1998). *Export Performance: a Conceptualization And Empirial Assessment.* Journal Of International Marketing, 6(3), 59-81.

Şahin, M. (2019a). *Gümrük Vergileri,* Ankara, Gazi Kitapevi

Şeker,A.(2020). *Uluslararası Ticaret (1.Baskı).* Ankara, Nobel Yayın

Şeker, A. (2021). *Dahilde İşleme Rejiminin Uluslararası Ticaret ve Sanayi Üretimi Üzerindeki Etkileri:Türkiye Üzerine Ampirik Bir Araştırma,* Uluslararası İktisadi ve İdari İncemeler Dergisi, (30), 39-58. DOI:10.18092/ulikidince.700584

Şenol, C. (2008). *Dahilde İşleme Rejiminin İhracat Üzerine Etkileri ile Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü Üzerine Bir Değerlendirme* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi). Erişim Adresi: https://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf b(Erişim T

Şerefli,M.(2016). *Dış Ticaretin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği,* Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı 13, Kastamonu.

Şişman, G.(2017).*Tax Advantages and Violations in the İnternal Processing Regime.* Journal of Gurrent Researches on Sciences (Jocress), Volume:7/4, pp.265-282.

Şubasat, T.(2010). *Cari Açık Nedir? Doğurduğu Riskler Nelerdir?* Küresel Kriz Çerçevesinde Türkiye'nin Cari Açık Sorunsalı, Editör: Turan Şubasat, Hakan Yetkiner, Efil Yayınevi, 1.

Takım, A. & Ersungur, Ş. M. (2010). *Dahilde İşleme Rejimi:İhracat ve İthalat Üzerindeki Etkisi.* Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24(2),289-305.

Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ (2008, 18 Nisan). *Resmi Gazete*(26651). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/04/20080418-4.htm (Erişim Tarihi: 24.05.2023)

TBMM. (2003). *Yolsuzlukları Araştırma Komisyonu Raporu.* Ankara

Tekin, Ü. E. (2018). *Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri'nin Türkiye'deki Kullanımı ve Dış Ticaret Dengesine Etkileri,* 555-565, Doi: https://doi.org/10.26450/jshsr.394 (Erişim Tarihi:15.04.2024)

Tokatlıoğlu, M.Y.(2005). "*Türkiye'de Dış Ticaretin Vergilendirilmesi ve Avrupa Birliği",* Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi, Sayı:10.

Tomanbay, M. (2014). *Uluslararası Ticaret Finansmanı*, 1.Baskı, Ankara, Gazi Kitapevi

Türk Eximbank Kredi Destek Programları.(2023, 12 Mart). Erişim adresi: https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler (Erişim Tarihi:20.03.2023)

Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality'nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (2006, 24 Mayıs). *Resmi Gazete* (26177). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/06/20170601-13.htm (Erişim Tarihi:24.05.2023)

Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketi Ana Sözleşmesi, 20909 http://www.eximbank.gov.tr/uygulama/anasozlesme.pdf (Erişim Tarihi:24.05.2023

Türkiye İhracatçılar Meclisi.(2015). *Ekonomi ve Dış Ticaret Raporu*

Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Aylık Dergisi. (2008). *Yerli İplik Şartı Kalktı, Sektörün Geleceği Tehlikeye Atıldı.* Sayı:335 , Ocak 2008. Ss.4-7

Tüyen, Z.(2016). *Türkiye'de Dış Ticaret Politika ve Uygulamaları,* İstanbul: Globus Dünya Basınevi.

Uçak, H.(2013). *50 Soruda Dahilde İşleme Rejimi,* İstanbul, 1.Baskı, Seçkin Yayıncılık

Uçak, H.(2018). *Tamir Amaçlı Olarak Yurt Dışına Gönderilen Eşyanın Gümrükte Vergilendirilmesi,* Gümrük ve Ticaret Dergisi, (13), 88-90. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumrukticaretdergisi/issue/53314/708581

URGE Desteklenmesi Hakkında Tebliğ(2010, 23 Eylül). *Resmi Gazete* (Sayı:27708).Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/09/20100923-7.htm (Erişim Tarihi:24.05.2023)

Uysal, T. (2005). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Devlet Yardımları,* İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:187, 2005,s.89.

Uzun, S.(2006). *AB'ne Uyum Çerçevesinde Gümrük Rejimleri Uygulamaları ve Değerlendirilmesi,* Yüksek Lisans Tezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Ünal, M.(2009). *Dahilde İşleme Rejimi ve İmalat Sanayi Üzerine Etkileri.* DPT Uzmanlık Tezleri Yıllık Programlar ve Konjonktür Genel Müdürlüğü, Ankara , Devlet Planlama Teşkilatı Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı, Yayın ve Basım Şube Müdürlüğü

Üyümez, E.M. ve Gültekin, R.(2016). *Gümrük Denetimi:Türkiye Uygulamalarının Analizi- Customs Audit: Analysies Of Turkey Practices.* Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(14),343-365. Retrived from https://dergipark.org.tr/tr/pub/makusobed/issue/19446/206977

World Bank .(2023) *The World Bank Data, https://data.worldbank.org/country/TR?locale=tr, (*Erişim Tarihi:26.02.2023)

Yazar Öztürk, T.(2006), *İhracat Teşvik Aracı Olarak Eximbank İhracat Kredilerinin İhracat Etkisinin Sektör Bazında İncelenmesi,* Doktora Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Yılmaz, B.N. ve Adıgüzel, M. (2022). *Türkiye'nin Gümrük Rejimleri ile İlgili Sorunların İncelenmesi,* 25-42, doi:10.5281/zenodo.6351682

Yiğittaşçı, E.(2016). *Uluslararası Ticaret, Türkiye Buğday Üretimi, Dış Ticareti ve Dahilde İşleme Rejimi Örnek Çalışması.* Yüksek Lisans Tezi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Veri tabanından erişildi.

Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ(2010, 18 Ağustos). *Resmi Gazete*(27676). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/08/20100818-15.htm (Erişim Tarihi:24.05.2023)

Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ(2009, 30 Aralık). *Resmi Gazete*(Sayı:27448). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/12/20091230-20.htm (Erişim Tarihi:24.05.2023)

2005/1 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği, (2005, 27 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı:25709). Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr(24.05.2023)-(Erişim Tarihi:24.05.2023)

2006/12 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği, (2006,20 Aralık). *Resmi Gazete*(Sayı:26382).Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr-(Erişim Tarihi:24.05.2023)

2009/15481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (2009, 07 Ekim). *Resmi Gazete*(Sayı:27369), Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr - (Erişim Tarihi:24.05.2023)

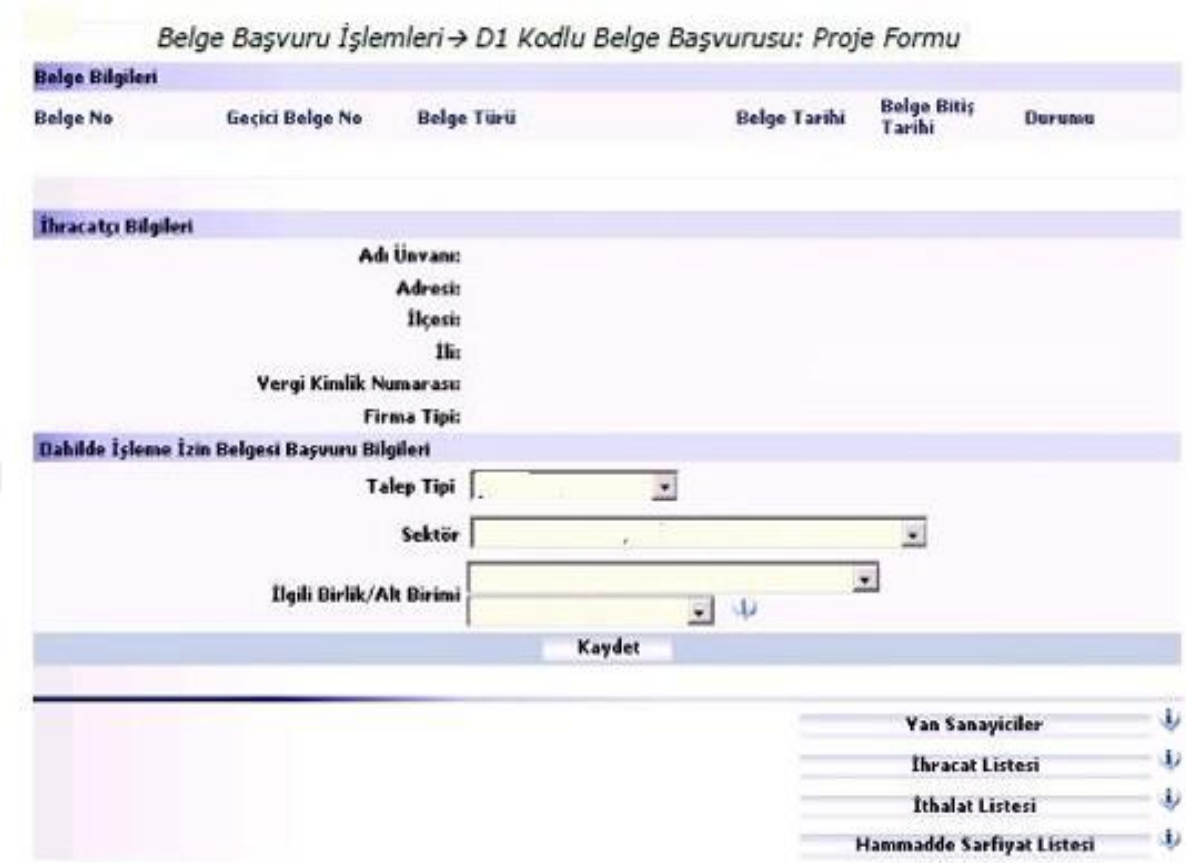
3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu(1984,02 Kasım). *Resmi Gazete*(18563). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18563.pdf-(Erişim Tarihi:10.09.2023)

4458 sayılı Gümrük Kanunu (1999,04 Kasım). *Resmi Gazete*(Sayı:23866(Mükerrer)).Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr-(Erişim Tarihi:06.06.2023))

6622 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı,*İstatiski Pozisyonlara Bölünmüş Türk Gümrük Tarife Cetveli* (2022,30Aralık).*Resmi Gazete*(Sayı:32059(Mükerrer)). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr (Erişim Tarihi:19.05.2023)

EKLER

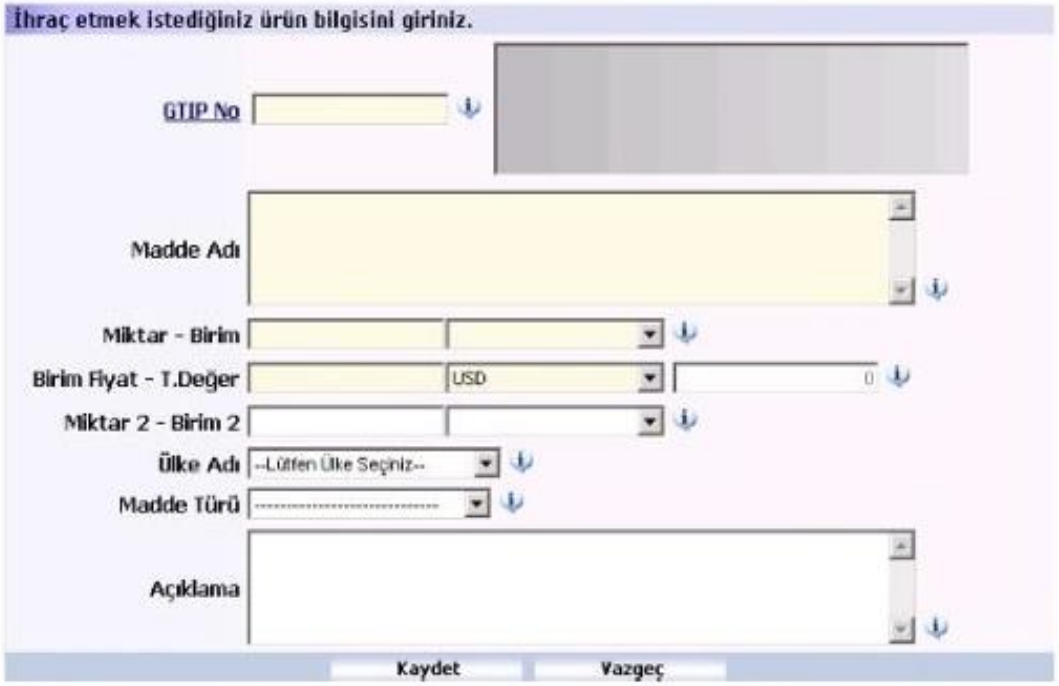
EK 1: DİR Otomasyon Sistemi DİİB Başvuru Ekran Görüntüleri

resim 1

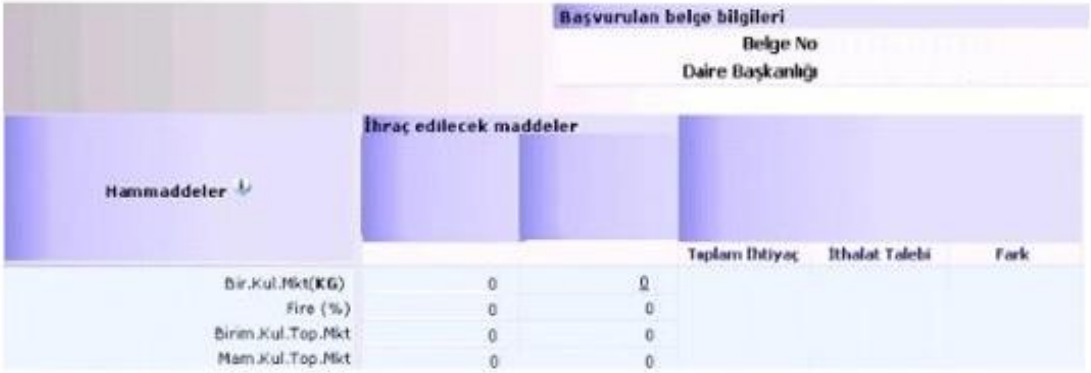
İhracat Listesi: İhraç Ürünü İçin Giriş Sayfası

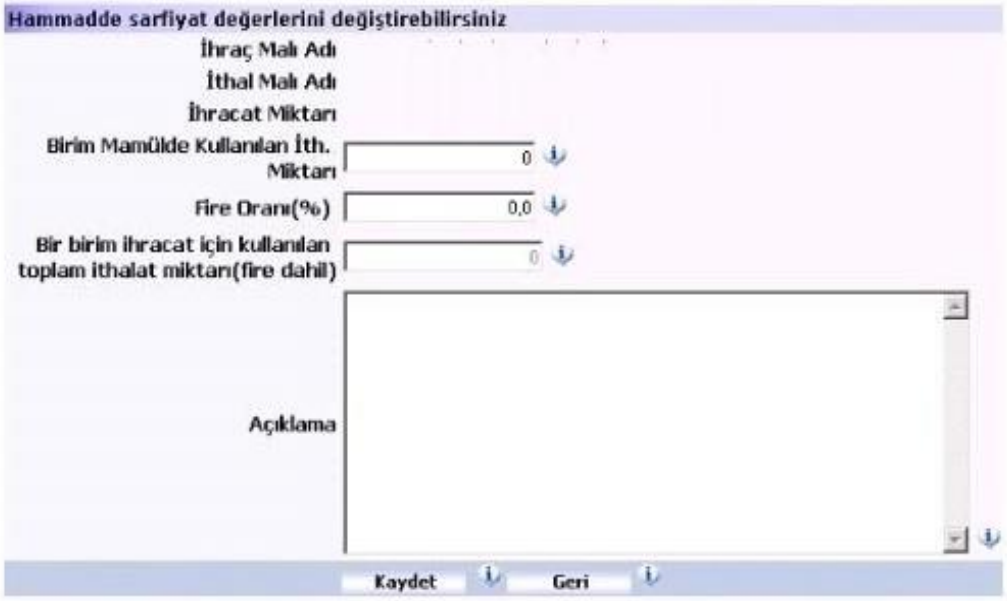
Ithal Ihtiyacı Urün Kalemi Için Giriş Sayfası

Hammadde Sarfiyat Listesi Ekranı

Hammadde Sarfiyat Tablosu Veri Giriş Ekranı

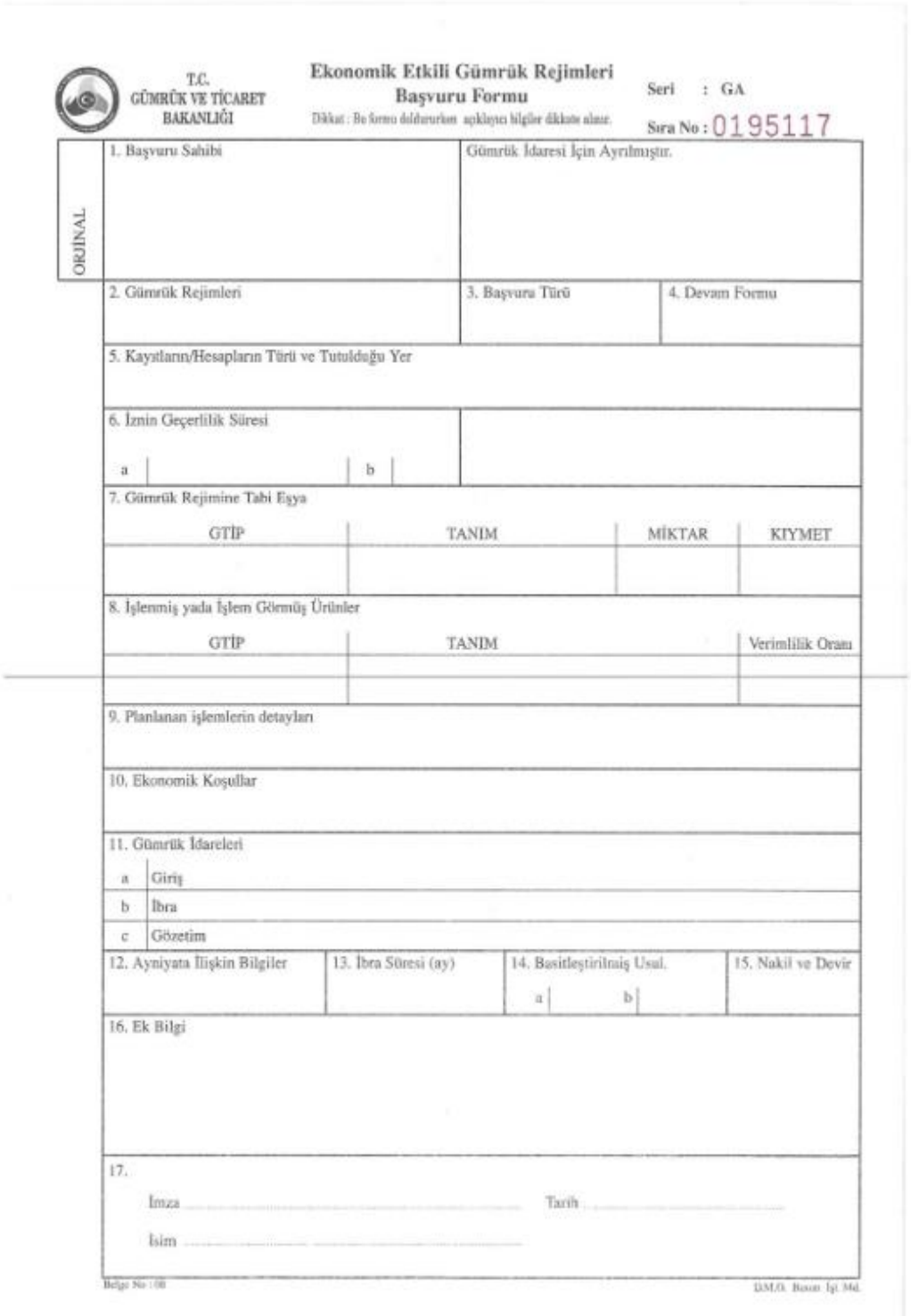
Başvuruyu Gönder: Başvuru Ozet Ekranı

Başvuruda İmzalanacak Bilgiler Ekranı

EK 2: Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri Başvuru ve İzin Formu

T.C.
GÜMRÜK VE TİCARET
BAKANLIĞI

Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri
Başvuru Formu

Dikkat : Bu formu doldururken açıklayıcı bilgiler dikkate alınız.

Seri : GA
Sıra No : 0195117

ORJİNAL

1. Başvuru Sahibi	Gümrük İdaresi İçin Ayrılmıştır.

2. Gümrük Rejimleri	3. Başvuru Türü	4. Devam Formu

5. Kayıtların/Hesapların Türü ve Tutulduğu Yer

6. İzmin Geçerlilik Süresi

a | b

7. Gümrük Rejimine Tabi Eşya

GTİP	TANIM	MİKTAR	KIYMET

8. İşlenmiş yada İşlem Görmüş Ürünler

GTİP	TANIM	Verimlilik Oranı

9. Planlanan işlemlerin detayları

10. Ekonomik Koşullar

11. Gümrük İdareleri

a	Giriş
b	İbra
c	Gözetim

12. Ayniyata İlişkin Bilgiler	13. İbra Süresi (ay)	14. Basitleştirilmiş Usul. a | b	15. Nakil ve Devir

16. Ek Bilgi

17.

İmza ..... Tarih .....

İsim .....

Belge No : 08

Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri İzin Formu

Seri : GA

Sıra No. : 201977

T.C.
GÜMRÜK VE TİCARET
BAKANLIĞI

TR .....
İzin numarası

ORJİNAL

1. İzin Sahibi	İzin Veren İdare

1a. Bu karar aşağıdaki numaralı başvurunuzundur.

Ref. No:

2. Gümrük Rejimleri	3. Başvuru Türü	4. Devam Formu

5. Kayıtların/Hesapların Türü ve Tutulduğu Yer

6. İznin Geçerlilik Süresi	
a | b	

7. Gümrük Rejimine Tabi Eşya

GTİP	TANIM	MİKTAR	KIYMET

8. İşlenmiş ya da İşlem Görmüş Ürünler

GTİP	TANIM	Verimlilik Oranı

9. Planlanan işlemlerin detayları

10. Ekonomik Koşullar

11. Gümrük İdareleri

a	Giriş
b	İbra
c	Gözetim

EK : 55

12. Ayniyata İlişkin Bilgiler	13. İbra Süresi (ay)	14. Basitleştirilmiş Usul. a | b	15. Nakil ve Devir

16. Ek Bilgi

17.

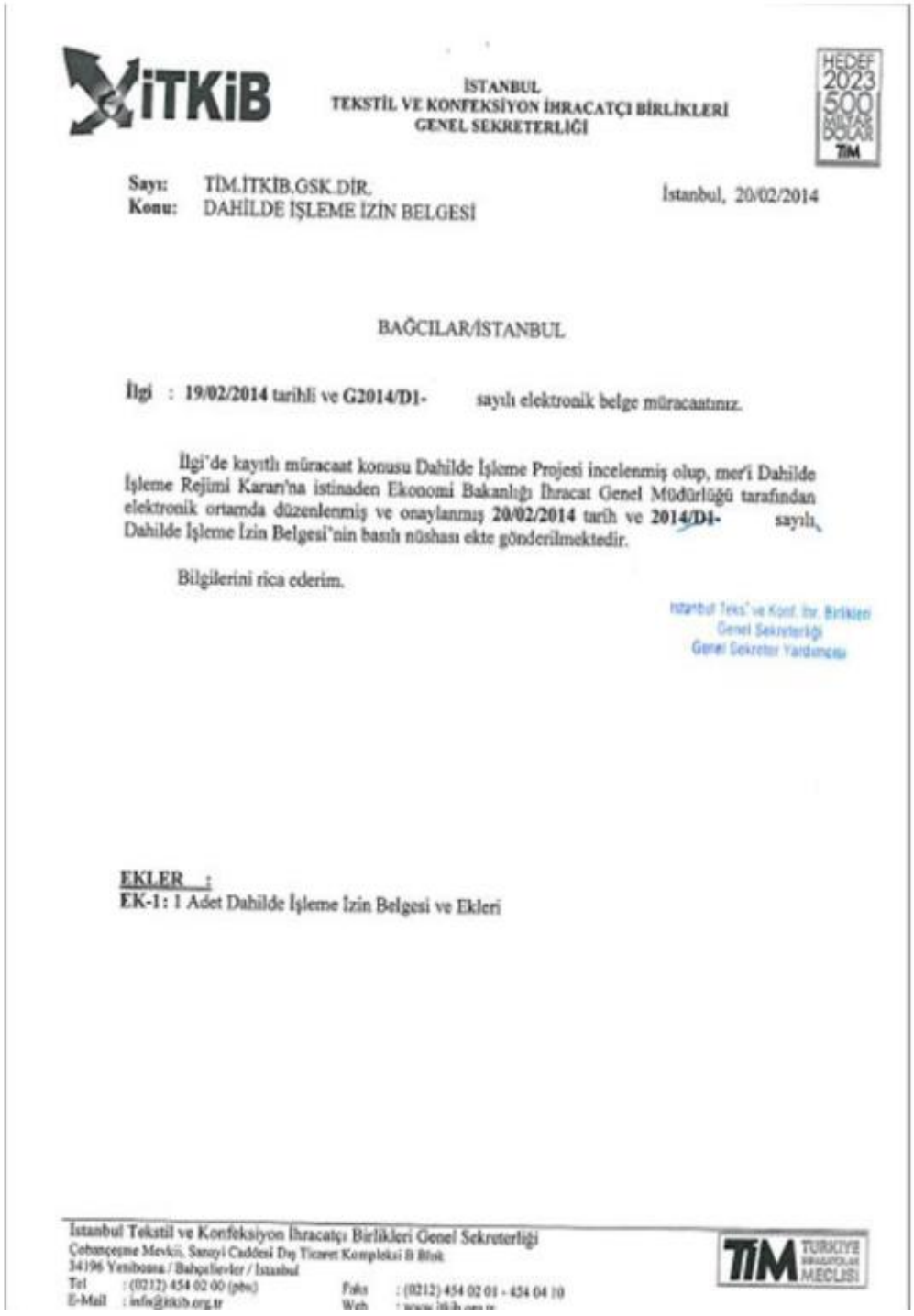
İmza ..... Tarih .....

İsim .....

Belge No : 39

D.M.O. Basım İşl. Md.

EK 3: Dahilde İşleme İzin Belgesi Örneği

İSTANBUL
TEKSTİL VE KONFEKSİYON İHRACATÇI BİRLİKLERİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

HEDEF 2023 500 MİLYAR DOLAR TİM

Sayı: TİM.İTKİB.GSK.DİR.
Konu: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ

İstanbul, 20/02/2014

BAĞCILAR/İSTANBUL

İlgi : 19/02/2014 tarihli ve G2014/D1- sayılı elektronik belge müracaatınız.

İlgi'de kayıtlı müracaat konusu Dahilde İşleme Projesi incelenmiş olup, mer'i Dahilde İşleme Rejimi Kararı'na istinaden Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü tarafından elektronik ortamda düzenlenmiş ve onaylanmış 20/02/2014 tarih ve 2014/D1- sayılı, Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin basılı nüshası ekte gönderilmektedir.

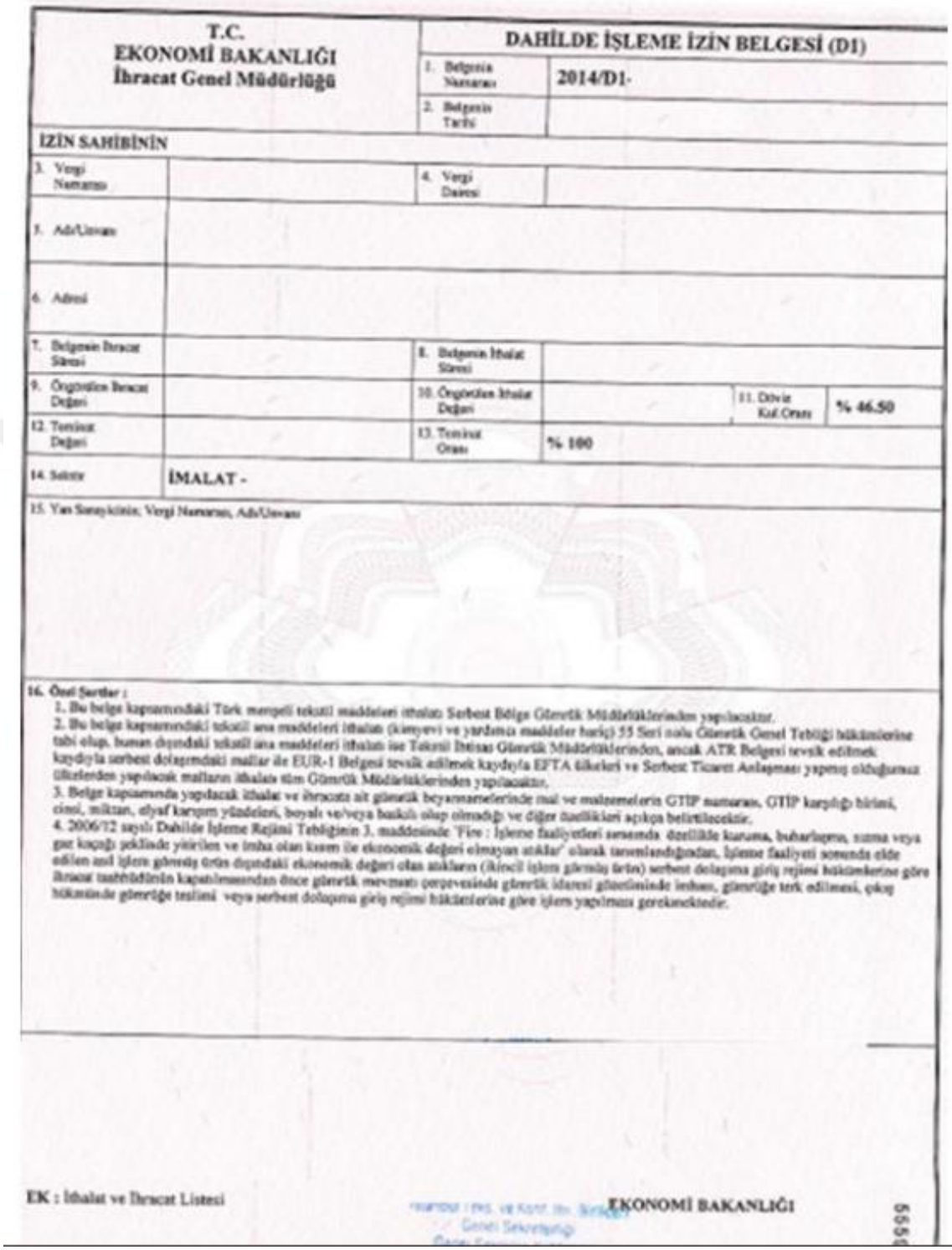
Bilgilerini rica ederim.

İstanbul Tekst.ve Konf. İhr. Birlikleri
Genel Sekreterliği
Genel Sekreter Yardımcısı

EKLER :
EK-1: 1 Adet Dahilde İşleme İzin Belgesi ve Ekleri

İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
Çobançeşme Mevkii, Sanayi Caddesi Dış Ticaret Kompleksi B Blok
34196 Yenibosna / Bahçelievler / İstanbul
Tel : (0212) 454 02 00 (pbx)
E-Mail : info@itkib.org.tr
Faks : (0212) 454 02 01 - 454 04 10
Web : www.itkib.org.tr

TİM TÜRKİYE İHRACATÇILAR MECLİSİ

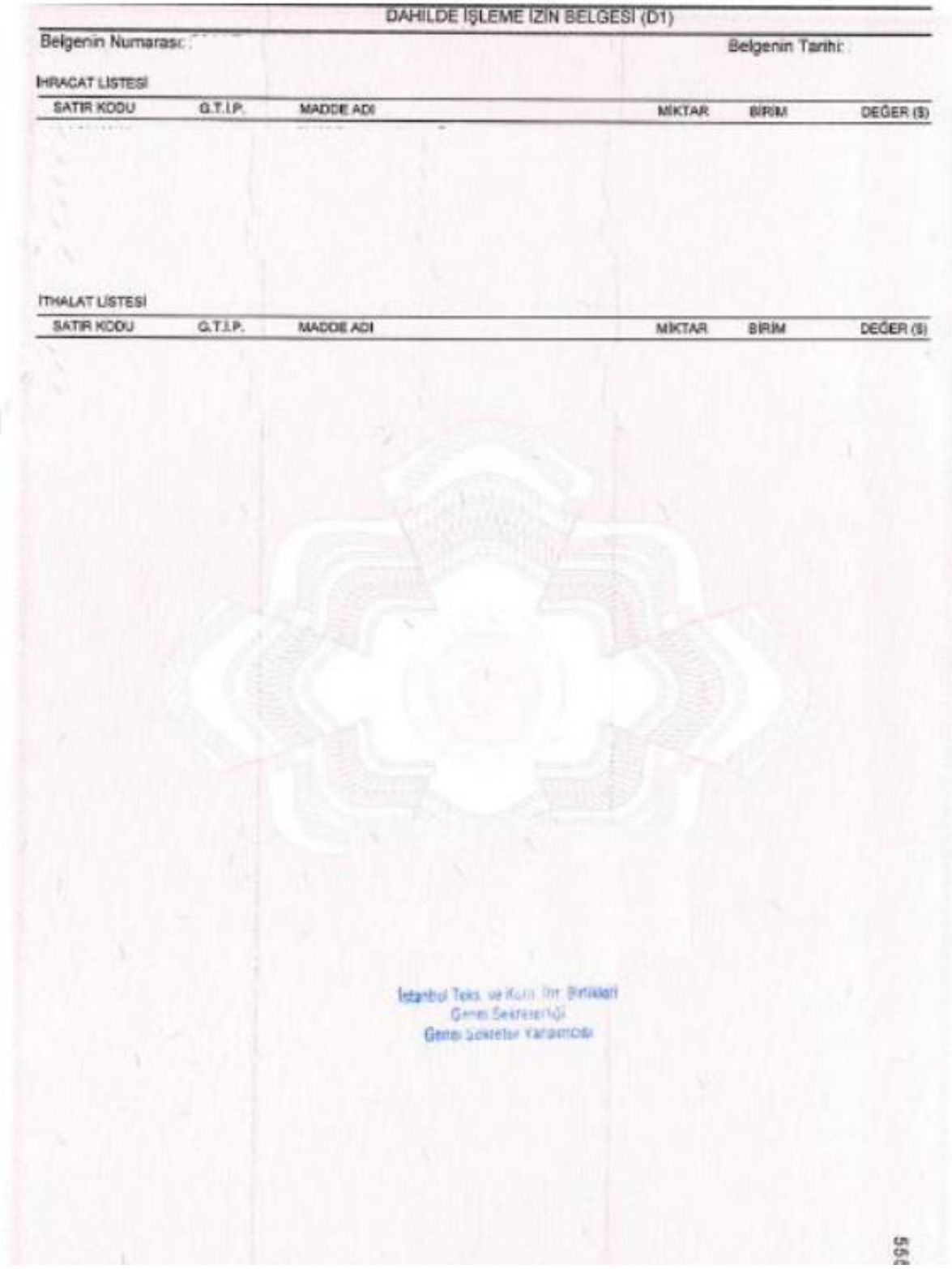
T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI İhracat Genel Müdürlüğü		DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ (D1)			
		1. Belgenin Numarası	2014/D1-		
		2. Belgenin Tarihi			
İZİN SAHİBİNİN					
3. Vergi Numarası		4. Vergi Dairesi			
5. Adı/Unvanı					
6. Adresi					
7. Belgenin İhracat Süresi		8. Belgenin İthalat Süresi			
9. Öngörülen İhracat Değeri		10. Öngörülen İthalat Değeri		11. Döviz Kur Oranı	% 46.50
12. Telafi Değeri		13. Telafi Oranı	% 100		
14. Sektör	İMALAT -				

15. Yan Sanayicinin; Vergi Numarası, Adı/Unvanı

16. Özel Şartlar :
1. Bu belge kapsamındaki Türk menşeli tekstil maddeleri ithalatı Serbest Bölge Gümrük Müdürlüklerinden yapılacaktır.
2. Bu belge kapsamındaki tekstil ana maddeleri ithalatı (kimyevi ve yardımcı maddeler hariç) 55 Seri nolu Gümrük Genel Tebliği hükümlerine tabi olup, bunun dışındaki tekstil ana maddeleri ithalatı ise Tekstil İthalatı Gümrük Müdürlüklerinden, ancak ATR Belgesi tevsik edilmek kaydıyla serbest dolaşımdaki mallar ile EUR-1 Belgesi tevsik edilmek kaydıyla EFTA ülkeleri ve Serbest Ticaret Anlaşması yapmış olduğumuz ülkelerden yapılacak malların ithalatı tüm Gümrük Müdürlüklerinden yapılacaktır.
3. Belge kapsamında yapılacak ithalat ve ihracata ait gümrük beyannamelerinde mal ve malzemelerin GTİP numarası, GTİP karşılığı birimi, cinsi, miktarı, elyaf karışım yüzdeleri, boyalı ve/veya baskılı olup olmadığı ve diğer özellikleri açıkça belirtilecektir.
4. 2006/72 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliğinin 3. maddesinde 'Fire : İşleme faaliyetleri sırasında özellikle kurutma, buharlaşma, sızma veya gaz kaçağı şeklinde yitirilen ve imha olan kısım ile ekonomik değeri olmayan atıklar' olarak tanımlandığından, İşleme faaliyeti sonunda elde edilen asıl işlem görmüş ürün dışındaki ekonomik değeri olan atıkların (ikincil işlem görmüş ürün) serbest dolaşıma giriş rejimi hükümlerine göre ihracat taahhüdünün kapatılmasından önce gümrük mevzuatı çerçevesinde gümrük idaresi gözetiminde imhası, gümrüğe terk edilmesi, çıkış hükmünde gümrüğe teslimi veya serbest dolaşıma giriş rejimi hükümlerine göre işlem yapılması gerekmektedir.

EK : İthalat ve İhracat Listesi

EKONOMİ BAKANLIĞI

DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ (D1)

Belgenin Numarası:

Belgenin Tarihi:

İHRACAT LİSTESİ

SATIR KODU	G.T.İ.P.	MADDE ADI	MİKTAR	BİRİM	DEĞER ($)

İTHALAT LİSTESİ

SATIR KODU	G.T.İ.P.	MADDE ADI	MİKTAR	BİRİM	DEĞER ($)

İstanbul Tekst. ve Konf. İhr. Birlikleri
Genel Sekreterliği
Genel Sekreter Yardımcısı

DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ (D1)	1. Belgenin Numarası	
	2. Belgenin Tarihi	

İSTİSNA UYGULANAN KREDİ, TEMİNAT MEKTUBU, GARANTİ, KONTRGARANTİ, İPOTEK vb. İLE İLGİLİ BİLGİLER

Tarih	Miktarı	Uygulanan İstisnalar	İlgili Kuruluş

DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ (D1)	1. Belgenin Numarası	
	2. Belgenin Tarihi	

İTHAL EDİLEN VEYA YURT İÇİ ALIMI YAPILAN MADDELERLE İLGİLİ BİLGİLER

SATIR KODU	G.T.İ.P	MADDE ADI VE ÖZELLİĞİ	İTHAL EDİLEN		BAKİYE		İLGİLİ GÜMRÜK MÜDÜRLÜĞÜ ADI VE ONAYI
			MİKTAR (BİRİM)	DEĞER ($)	MİKTAR (BİRİM)	DEĞER ($)	

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : GÜLER Muhammet

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Ekonomi ve Finans Bilim Dalı	2024
Lisans	Uluslararası Ticaret	2016
Lise	Türk Telekom Anadolu Lisesi	2010

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2017-2019	Mentor Gümrük Müşavirliği	Operasyon Uzman Yardımcısı
2019 - …	Ünsped Gümrük Müşavirliği	Gümrük Müşavir Yardımcısı

Yabancı Dil

İngilizce – Upper İndermadiate

Yayınlar

“Türkiye’nin Dış Ticareti ve Dış Ticaret Politikasının Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri“ - Lisans Bitirme Projesi – İstanbul Gelişim Üniversitesi

Hobiler

Doğa Yürüyüşü, Seyahat Etmek, Piknik, Yüzmek, Fitness, Futbol, Ekonomi, Siyaset, Dış Ticaret, Kamp Kurmak, Kitap Okumak.